

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Ivona Cacková

LITERÁRNÍ ADAPTACE V DÍLE ALENY JEŽKOVÉ

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Olomouci dne 26. června 2014

.....

podpis

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Vlastě Řeřichové, CSc., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji rodině a příteli za podporu během studia.

OBSAH

ÚVOD	5
1. ŽIVOT ALENY JEŽKOVÉ	6
2. LITERÁRNÍ TVORBA ALENY JEŽKOVÉ	8
3. LITERÁRNÍ ADAPTACE	11
3.1 <i>LITERÁRNÍ ADAPTACE MÝTŮ</i>	11
3.2 <i>LITERÁRNÍ ADAPTACE POVĚSTÍ</i>	13
3.3 <i>LITERÁRNÍ ADAPTACE LIDOVÝCH POHÁDEK</i>	15
4. LITERÁRNÍ ADAPTACE V DÍLE ALENY JEŽKOVÉ	20
4.1 <i>ŘECKÉ BÁJE</i>	20
4.2 <i>STARÉ POVĚSTI ČESKÉ A MORAVSKÉ</i>	65
4.3 <i>BABA JAGA, KOSTLIVÁ NOHA</i>	87
5. ÚPRAVY ALENY JEŽKOVÉ	109
ZÁVĚR	110
POUŽITÉ ZDROJE	112

ÚVOD

Předkládaná diplomová práce nese název Literární adaptace v díle Aleny Ježkové. Problematika literární adaptace, tedy literární úpravy, zaujímá v současné české literatuře pro děti a mládež významné místo. Převyprávěním příběhů, jež jsou pro většinu čtenářů již známé, se zabývá celá řada autorů knih pro děti. V rámci adaptace se pak literáti orientují na přizpůsobení původního textu dnešnímu dětskému čtenáři. Současný dětský čtenář se od dětského čtenáře doby minulé v mnohém liší a právě znalost těchto rozdílů tvoří hlavní předpoklad kvalitní adaptace. Úpravy literární předlohy se zaměřují především na jazyk díla, jeho rozsah nebo na některé z motivů. Jazyk díla bývá modernizován, příběhy zkráceny a některé příliš drastické motivy vypuštěny.

Mezi současné české adaptátory knih pro děti a mládež řadíme Alenu Ježkovou. Alena Ježková je považována za autorku moderních adaptací. Kromě adaptací napsala Ježková několik dalších knih určených dětskému čtenáři. Jedná se především o knihy s historickou tematikou.

Cílem diplomové práce je analyzovat adaptované knihy v díle Aleny Ježkové. Knihy budeme analyzovat z hlediska srovnání s literárními předlohami, přičemž se bude jednat o literární předlohy, z nichž Ježková primárně vycházela.

Práce je strukturována do 4 kapitol. Kapitulu první věnujeme hlavní osobnosti celé práce, spisovatelce Aleně Ježkové. Zaměříme se zejména na důležité mezníky autorčina života.

V kapitole druhé se seznámíme s tvorbou Aleny Ježkové. Všechny její knihy stručně představíme, jelikož ale nejsou předmětem této práce, více se jim věnovat nebudeme.

V kapitole třetí se budeme zabývat pojmem literární adaptace. Nejdříve vysvětlíme obecný význam slova adaptace, později se budeme věnovat adaptaci vybraných žánrů literatury pro děti a mládež: mýtu, pověsti a pohádce.

V kapitole čtvrté, která je klíčovou kapitolou celé práce, se budeme zabírat adaptovanými knhami v díle Aleny Ježkové. Jedná se o knihy: **Řecké báje**, **Staré pověsti české a moravské**, **Baba Jaga**, **kostlivá noha**. Každou z knih nejprve stručně představíme, posléze se zaměříme na její srovnání s literární předlohou.

V poslední kapitole, páté, shrneme úpravy, které Ježková ve svých adaptacích užívala.

1. ŽIVOT ALENY JEŽKOVÉ

Alena Ježková se narodila 6. 10. 1966 v Praze. Jedná se o současnou českou prozaičku a novinářku. Známa je především jako autorka literatury pro děti a mládež.

Dětství Ježková prožila v Praze. Společně s rodiči bydlela na rohu Staroměstského náměstí. Již jako malá si především díky otci našla zálibu v knihách. „*Odjakživa mi četl tatínek, který byl profesní kritik a teoretik dětské literatury, takže výběr knih byl úměrně mému věku skvělý: od kompletního Josefa Lady přes kompletního Václava Čtvrta až po Bohumila Říhu. Tatínek dětským knížkám nejen rozuměl, ale uměl je i báječně předčítat.*“¹

Po maturitě na pražském Gymnáziu Nad alejí (1984) vystudovala v roce 1989 češtinu a pedagogiku na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, doktorské studium absolvovala na Vysoké škole uměleckoprůmyslové, obor: teorie výtvarných umění, kde jí byl v roce 2007 udělen titul Ph.D.

Ježková pracovala jako nezávislá publicistka pro Práci, Lidové noviny a Respekt, později působila po dobu 6 let na pozici reportérky, editorky a zástupkyně šéfredaktora týdeníku Reflex. A právě v této době, konkrétně v roce 1998, napsala svoji první knihu. Co ji k tomu vedlo, popisuje Ježková následovně: „*Můj známý z nakladatelství si stěžoval, že je málo původních českých dětských knížek. Tak jsem z žertu řekla, že mu jednu napíšu a udělala jsem to. To byl ale opravdu spíš takový fór.*“²

V letech 2000-2002 zastávala post ředitelky Odboru public relations Magistrátu hlavního města Prahy. V jednom z rozhovorů uvádí, že tenkrát napsala svoji první opravdovou knihu: „*První seriózní knížku, Praha, babka měst, jsem napsala v roce 2002, když jsem byla ředitelkou PR na pražském magistrátu. Psala jsem po nocích a o víkendech. Až zpětně jsem si uvědomila, že jsem měla podvědomý psychický cíl: vykompenzovat totálně racionální práci na magistrátu něčím krásným. A tím Praha pro mě pořád je, vnímám ji pravou, tou kouzelnou mozkovou hemisférou. Ani jsem moc nepřemýšlela, jestli chci psát knihy, přišlo to ke mně samo. Až v dospělosti jsem si vzpomněla, že jako dítě jsem si napsala do deníčku: „Až budu velká, budu spisovatelkou.“ Asi to ve mně bylo, na nějaký čas se mi to podařilo přebít novinářinou.*“³

¹ HUTAŘOVÁ, I. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež - 2. část*. Praha: Tauris, 2007, s. 25.

² MUSILOVÁ, M. *Pojďme se podívat na pověsti*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z http://knihovnicitabor.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=464&Itemid=60.

³ PILÁTOVÁ, A. *Alena Ježková, spisovatelka*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z http://www.radioservis-as.cz/archiv14/15_14/15_titul.htm.

V letech 2002-2004 pracovala jako zaměstnankyně v komunikačních agenturách REGTIME a AMI Corporate Design. Od roku 2004 působí jako mediální poradce.

Ježková je autorkou dvou významných historických expozic: Králova Dvora v Prašné bráně (2007) a Pražských zvonů ve věži chrámu sv. Mikuláše na Malé straně v Praze (2008). V roce 2009 připravila výstavu 60 let na křídlech Albatrosu s podtitulem *At' jsem, kdo jsem, vyrostl jsem s Albatrosem*. Kromě toho se podílela na projektech s názvy *Perly České republiky* nebo *České televize Sedm divů Česka*. Zároveň je ambadorskou charitativního projektu s názvem *Čtení pomáhá*. Tento projekt je určen dětem a studentům středních škol. Přitažlivou formou je v něm spojováno čtenářství s charitou.

Ježková žije dodnes v Praze na Starém městě. V Praze nachází inspiraci k mnohým dílům, svůj vztah k ní pak objasňuje následovně: *„Území Prahy 2 poměrně dobře znám, je tam dost významných památek. Když projíždím tramvají přes Karlovo náměstí, často si připomenu, že je to největší náměstí v Evropě. Ráda mám kostel Na Karlově nebo kostel sv. Apolináře, jsou to dosud místa plná tajuplné atmosféry, kterou střed Prahy díky turistickému ruchu postupně ztratil. Obyvatelům Prahy 2 taky v dobrém závidím Grébovku nebo Riegrovy sady - to my z Prahy 1 musíme za klidem a zelení až na Letnou nebo do Stromovky.“*⁴

Za své literární vzory autorka považuje spisovatele Roalda Dahla a spisovatelku Astrid Lindgrenovou.

Ježková má dceru Markétu a kromě psaní věnuje svůj čas besedám nebo nejrůznějším charitativním projektům. K jejím koníčkům pak patří malování, dlouhé túry nebo procházky lesem.

Na závěr je nutné zmínit, že některé z životních osudů a postojů Ježkové jsou zachyceny ve filmu s názvem *Holky z fildy*. Tento film *„povídá o generaci žen, které se společně ocitly ve stejném čase na stejném místě a společně prožily zlomovou historickou událost – listopadovou revoluci, která je určitým způsobem nastartovala či proměnila. I když se po studentské stávce jejich cesty rozešly, dodnes je spojuje nasazení, s nímž realizují věci, ve které věří.“*⁵

⁴ BLANDA, R. *Rozhovor s Alenou Ježkovou*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.kdb.cz/novinky/6/rozhovor-s-alenou-jezkovou.html?id-kategorie=724>.

⁵ JEŽKOVÁ, A. *Holky z fildy*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/projekty/1-holky-z-fildy.html>.

2. LITERÁRNÍ TVORBA ALENY JEŽKOVÉ

Ježková napsala celkem 20 knih pro děti i dospělé. Její knihy mají za cíl popularizovat historii. Důvod, proč se stěžejním tématem jejich knih stala právě historie, vysvětluje Ježková následovně: „*Já jsem si historii rozumově nevybrala, spíš ona si vybrala mě. Zásadně mne ovlivnilo dětství prožité v centru Prahy. V těsné blízkosti Staroměstského náměstí. Častý kontakt s takovými místy, jako je okolí Týnského chrámu, Ungelt nebo Anežský klášter, člověka k historii a umění vlastně přímo vede. Proto jsou dnes pro mne dějiny přirozeným rozměrem současnosti a nemám k nim ani tak vědecký vztah, jako citový.*“⁶

Kromě knih historických píše Ježková také příběhovou prózu s dětským hrdinou. Spisovatelka vysvětluje výběr námětů pro své knihy takto: „*Myslím, že nejlíp to vystihla jedna recenzentka, která napsala, že „Ježková se zabývá fenomény.“ To je přesné, protože obecně mne zajímá takový ten pomyslný meziprostor, něco jako slepá skvrna - prázdné místo, které zůstalo neošetřeno, které člověku uniká, a přitom je důležité. Takže na jednu stranu tlumočím zásadní kulturní látky, jako je historie, národní mýty a třeba řecké báje nebo ruské pohádky, na druhou stranu mě bere i to, že nevíme, jak se v Čechách žije vietnamskému dítěti.*“⁷

Hlavním okruhem autorčiných knih jsou ty, jež jsou určené dětskému čtenáři. K této tvorbě se Ježková dostala prostřednictvím dcery Markéty. „*Já k tomu vážně přišla jako slepý k houslím; sledovala jsem školní léta svého dítěte a zjišťovala, co všechno tu chybí. Třeba současná knížka pro děti o Praze, nebo pověsti. Bylo mi jasné, že dítě lépe pochopí například zeměpis, když se mu vyprávějí pověsti o hradech a zámcích...*“⁸

Podstatným rysem knih Ježkové je aktualizace. Všechny knihy jsou psány srozumitelným jazykem a jsou v nich spojovány příběhové historické linie s časovými beletristickými reflexemi.

První knihu s názvem **Hrochoslon** vydala Ježková v roce 1998. Jedná se pohádkový příběh určený dětskému čtenáři.

Půvabný, neotřelý a vtipný průvodce hlavním městem Česka představuje kniha s názvem **Praha, babka měst** (2002). Ježková v ní popsala známé momenty historie, které doplnila celou řadou již zapomenutých souvislostí. Kniha znamená velký přínos nejen

⁶ HLOUŠKOVÁ, V. Kniha je přímo magická věc: Rozhovor s Alenou Ježkovou. *Knižní novinky*. 2008, roč. 7, č. 6, s. 26.

⁷ FENCLOVÁ, M. Radši píšou pohádky než o svých milencích. *Ona dnes*. 2012, roč. 23, č. 5, s. 13.

⁸ PILÁTOVÁ, A. *Alena Ježková, spisovatelka*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z http://www.radioservis-as.cz/archiv14/15_14/15_titul.htm.

pro děti, ale také pro samotnou spisovatelku. „*Ale na téhle knize jsem se hodně naučila - především to, že když člověk něco dělá s vášní a pokorou současně, nemůže to dopadnout úplně špatně.*“⁹ V roce 2002 za ni získala několik ocenění: Zlatou stuhu, Sukovu cenu učitelů a Čestné uznání nakladatelství Albatros.

S látkou obecně známou pak Ježková pracovala ve **Starých pověstech českých a moravských** (2005), v nichž adaptovala mnohé pověsti a legendy.

Životopis jednoho z nejvýznamnějších lucemburských panovníků spisovatelka vydala v roce 2006 pod názvem **Karel IV.** Na tvorbě knihy s Ježkovou spolupracovala Renáta Fučíková, jež je autorkou části výtvarné. Kniha byla přeložena do německého a anglického jazyka.

Komentované iluminace Dalimilovy kroniky představuje kniha s názvem **Příběhy z Dalimila** (2006), na jejíž tvorbě Ježková spolupracovala se Zdeňkem Uhlířem. Stejně jako kniha předcházející, i tato byla přeložena do němčiny a angličtiny.

Pověsti a legendy ze staré Prahy autorka zpracovala v díle **77 pražských legend** (2006). Tato kniha byla kromě angličtiny a němčiny přeložena také do francouzštiny, italštiny a španělštiny.

Dospělým čtenářům je určena kniha **Strážci pražských ulic** (2006), jež pojednává o problematice pražských domovních znamení.

Legendy z památných míst České republiky obsahuje publikace s názvem **55 českých legend z hradů, zámků a měst** (2007). Za tuto knihu získala Ježková v roce 2008 Sukovu cenu učitelů.

Výběr z nejkrásnějších českých pověstí určený zahraničním čtenářům představuje kniha s názvem **22 Czech legends** (2007). Jak již název napovídá, kniha je psána v jazyce anglickém, existují i její překlady v němčině, francouzštině, italštině a španělštině.

Příběhy velkých osobností českých dějin autorka zachycuje v díle **Příběhy českých knížat a králů** (2007). V této knize Ježková vytváří barvitě portréty devíti panovníků z rodu Přemyslovců. V roce 2007 za ni získala nakladatelskou cenu Albatros.

Další publikací určenou zahraničním čtenářům je **House Insignia of Ancient Prague** (2008). Náplní této knihy jsou příběhy o pražských domovních znameních. Kromě jazyka anglického, je kniha přeložena do němčiny, francouzštiny, italštiny a španělštiny.

⁹ HLOUŠKOVÁ, V. Kniha je přímo magická věc: Rozhovor s Alenou Ježkovou. *Knižní novinky*. 2008, roč. 7, č. 6, s. 26.

Poetický příběh o Praze určený dětským čtenářům autorka zpracovala v publikaci **Prahou kráčí lev** (2008). Kniha byla oceněna jako nejkrásnější kniha roku 2008 a v roce 2009 byla nominována na cenu Magnesia Litera.

Výběr z nejkrásnějších pověstí z moravských hradů, zámků a měst představuje kniha s názvem **33 moravských legend** (2009).

Starořeckou mytologickou látku pak spisovatelka převyprávěla v díle **Řecké báje** (2009).

Společně se spisovatelkami Natálií Kocábovou¹⁰ a Barbarou Nesvadbovou¹¹ napsala Ježková knihu **3 maminky a tatínek** (2010), do níž přispěla povídkou Tatínkovy obrázky.

Adaptaci ruských lidových pohádek vytvořila v díle s názvem **Baba Jaga, kostlivá noha** (2011).

Příběh o malém vietnamském chlapci představuje publikace **Dračí polévka** (2011). Ke zpracování tohoto tématu se Ježková dostala prostřednictvím besed, na nichž se setkala s celou řadou vietnamských chlapců. V roce 2012 pak za ni získala nakladatelskou cenu Albatros a mezinárodní cenu „White Raven“.

Kniha s názvem **České nebe** (2012) obsahuje soubor textů věnovaných českým světcům. Kniha byla v roce 2013 nominována na cenu Zlatá stuha.

Prózou pro čtenáře mladšího školního věku je publikace **Dobry svět** (2012), v níž autorka sleduje osudy malých vesnických hrdinů a ukazuje tím alternativu k životu ve velkoměstě.

Poslední knihou, kterou Ježková vydala, je kniha s názvem **Tichá srdce** (2013). Toto dílo vzbudilo mezi čtenáři velký ohlas a dočkalo se dokonce tří dotisků. Kniha představuje šest řeholních řádů a 60 klášterů vyskytujících se na území Čech a Moravy.

¹⁰ Natálie Kocábová (1984), česká spisovatelka a scénáristka.

¹¹ Barbara Nesvadbová (1975), česká spisovatelka a novinářka.

3. LITERÁRNÍ ADAPTACE

Definovat pojem literární adaptace je relativně snadné. V textologii¹² pod tímto označením rozumíme úpravu, která usnadňuje vnímání díla okruhu čtenářů, jež jsou v určitém směru (většinou kulturně) příliš vzdáleni původnímu adresátu.

V teorii překladu se termínu adaptace užívá pro úpravu textu překladatelem, který má za cíl přiblížit text novému čtenářskému povědomí.

A konečně v divadelní rovině znamená pojem adaptace přizpůsobení struktury původního dramatického díla novému uměleckému záměru, a to buď cestou moderního zpracování, nebo kompozičně stylistickou úpravou zastaralého textu.

„Ačkoliv většina adaptací původní literární text nějakým způsobem zjednodušuje po stránce kompoziční (například zavedení chronologie do starořeckých bájí o bozích), tematické (vypouštění nepodstatných epizod, které příliš zpomalují nebo komplikují děj) či jazykové (jednodušší syntax, odstranění archaismů), nebo dokonce zvolí jiný literární druh (veršované eposy převáděné do prózy), teoreticky by adaptace neměla ochudit původní dílo ani hodnotově, ani umělecky. V praxi však velice často k vědomým či nevědomým posunům v oblasti hodnotové i umělecké dochází. Adaptuje-li se mytický text pro děti, může se stát, že ztratí svou všeobecnou platnost a přiblíží se struktuře pohádky.“¹³

Pokud se jedná o klasická díla století minulých, autor adaptace předpokládá čtenáře, jenž nemá čas ani trpělivost zabývat se odlišným myšlením a chápáním světa, jak ho popisovali autoři středověku či novověku. Často se pak stává, že adaptace sice zachová kostru sdělení, obsah tohoto sdělení však ztrácí.

3.1 LITERÁRNÍ ADAPTACE MÝTŮ

Mýtus nebo též báje představuje *„jeden z nejstarších epických žánrů, jeho hrdinou je nadpřirozená bytost – bůh, polobůh (v antických mýtech potomek jednoho rodiče lidského a druhého božského), démon. Bozi jsou personifikováni, a přestože mají nadlidskou moc (svět lidí je ovládán světem bohů), mají lidské potřeby, radosti a starosti – vykonávají svou „práci“, milují se, mají děti...“¹⁴*

¹² Textologie nebo též textová kritika je disciplína, která se zaměřuje na rekonstrukci původní verze textu na základně srovnávání opisů.

¹³ ČEŇKOVÁ, J. et al. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 87-88.

¹⁴ LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H&H, 2002, s. 204.

Mýtus chápeme jako vyprávění mimočasové, které se cyklicky zpřítomňuje v rituálu a mnohdy tvoří víceméně ucelený soubor (mytologii).

„Hlavním smyslem mýtu je identifikovat, harmonizovat člověka a společnost s daným přírodním i společenským řádem a nikoliv odpovídat na otázky po povaze světa (interpretovat svět).“¹⁵

„Pochopit mýtus, tj. vnímat jej tak, jak ho vnímali ti, v jejichž době vznikl a udržoval se, může v dnešní společnosti zřejmě jen dítě, a to ještě takové, které chápe svoje fantazie jako realitu.“¹⁶

Adaptace mýtu má v dnešní době dvojí význam. Na jedné straně seznamuje dětského či dospělého čtenáře se zásadními kulturotvornými mýty zdejší civilizace, na straně druhé přináší vhled do mytologií buď úplně jiných, nebo se vrací k prvotním evropským mýtům, jež mají v dnešní kultuře národní či lokální charakter, což jsou např. mýty keltské.

Mezi často adaptované mýty patří látky řecko-římské antiky a texty biblické. Bez jejich znalosti by současný člověk nerozuměl době ani kultuře, v nichž se nachází. Nejznámější adaptací řeckých a římských bájí určenou dětem jsou **Staré řecké báje a pověsti** od Eduarda Petišky. Na ni navazuje moderní adaptace Aleny Ježkové s názvem **Řecké báje**. Zmíněná kniha je předmětem práce, podrobněji ji tedy budeme analyzovat v kapitole č. 4.

Další úspěšné adaptace starověkého světa představují knihy **Starověké báje** od spisovatele Rudolfa Mertlíka¹⁷ a **Diogenes v sudu a dalších dvacet známých příběhů z doby dávné a nejdávnější** od Hany Doskočilové¹⁸.

Adaptace biblických textů pro děti má nejčastěji podobu dětské bible. Známa je zejména adaptace starozákonních textů s názvem **Biblické příběhy**, jež je dílem neméně významného spisovatele Ivana Olbrachta. Nový zákon v roce 1939 převyprávěl v díle **Z růže kvítek vykvet nám** Jaroslav Durych. Novější adaptaci starého i nového zákona pak představují publikace **Vyprávění ze starého zákona** a **Vyprávění z nového zákona** od spisovatelky Renáty Fučíkové¹⁹.

Ze starověkých textů se v naší literatuře pro děti adaptovaly též látky egyptské, mezopotamské nebo babylonské. Látku egyptskou a mezopotamskou zpracovávají např. Petiškovy **Báje a pověsti starého Egypta a Mezopotámie** vydané roku 1979. Adaptací bájí

¹⁵ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. 5, M-O. Praha: Diderot, 1999, s. 278.

¹⁶ *Děti opeřeného hada: mýty, legendy a pohádky mexických indiánů*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 147.

¹⁷ Rudolf Mertlík (1913-1985), básník, překladatel, proslavil se především svými překlady z latiny, němčiny a řečtiny.

¹⁸ Hana Doskočilová (1936), prozaička, autorka knih pro děti.

¹⁹ Renáta Fučíková (1964), česká ilustrátorka, držitelka několika ocenění Zlatá stuha za původní českou tvorbu pro děti a mládež.

Egypta, Mezopotámie a Blízkého východu se zabýval také Vojtěch Zamarovský²⁰, jenž dětskému čtenáři přiblížil vybrané starověké texty v díle s názvem **Gilgameš**.

Mezi další adaptované mýty řadíme původní mýty evropských národů, tedy mýty keltské. K mýtům keltským můžeme přiřadit středověké vyprávění o Artušovi a jeho rytířích kulatého stolu zpracované Thomasem Malorym²¹. „Artušovským“ příběhem se inspiroval český spisovatel Vladimír Hulpach, jenž zmíněnou látku zpracovává hned v několika adaptacích, např. v dílech **Příběhy kruhového stolu, Rytíři krále Artuše, Meč a píseň**. Hulpach je adaptátorem rozsáhlého záměru, kromě uvedených adaptací se proslavil i převyprávěním mýtů keltských pod názvem **Ossianův návrat**.

V české literatuře se setkáváme také s několika adaptacemi mýtů Inků a Aztéků. V poslední době roste zájem o folklor indiánský, africký či eskymácký. Africké mýty pro děti převyprávěl spisovatel Ladislav Mikeš Pařízek²² v cyklu **Černošské báje a pohádky**. Mýty severoamerických indiánů v díle **Trnová dívka** adaptoval Jáchym Topol.

3.2 LITERÁRNÍ ADAPTACE POVĚSTÍ

Pověst definujeme jako epický žánr lidové slovesnosti, pro nějž je příznačný jednoduchý děj s jedinou zápletkou, objektivní věcný styl a vypravěčská střídmost. „*Pověst je příběh („půl pravda, půl smyšlenka“), ve kterém se prolíná realita vždy s určitou mírou fantazie, která ji dotváří.*“²³

„*Pověst se váže obvykle k určitým a známým osobnostem aneb místům a rozeznává se tím od pohádky a báchorky, která si libuje ve vyličení sil a úkazů přírodních bojování jich mezi sebou.*“²⁴

„*S pohádkou pověst spojují kouzelné postavy a věci (strašidla, víly, čerti, zázračné zbraně nebo léky, magické formule otevírající hory s poklady), které mají ve stavbě děje rozhodující funkce. Na rozdíl od pohádky není pravidlem šťastné zakončení příběhu.*“²⁵

Ve slovesné podobě jsou pověsti zachyceny ve folkloristických zápisech a literárních převyprávěních, jež autenticky čerpají z lidové tradice či volně směřují k umělecké stylizaci.

²⁰ Vojtěch Zamarovský (1919-2006), slovenský historik, spisovatel a překladatel, jeden ze zakladatelů žánru literatury faktu v Československu.

²¹ Thomas Malory (1405-1471), anglický rytíř.

²² Ladislav Mikeš Pařízek (1907-1988), prozaik a etnograf, vášnivý cestovatel, významné jsou jeho cestopisy z Afriky

²³ ČENKOVÁ, J. et al. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 99.

²⁴ SEDLÁČEK, A. *Historické pověsti lidu českého*. Praha: Melantrich, 1998, s. 11.

²⁵ LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H&H, 2002, s. 250.

Pověsti jsou děleny na národní, historické, místní, démonologické (pověrečné), legendární, erbovní, rodové a regionální.

Za národní pověst je považováno takové vyprávění, jež je vzaté z ústního podání národa, a které je spojeno s vírou, že se skutečně přihodilo to, co je jeho obsahem. Autorem pojmu národní pověst je Karel Jaromír Erben.

„Historické pověsti se vztahují k národním dějinám; dominují v nich válečná témata, rozvoj řemesel a měst, zajímavé historické postavy (například Karel IV., Jan Žižka, Josef II. aj.), lidové revolty.“²⁶ Adaptací historických pověstí se v české literatuře zabývala celá řada autorů, např. Alois Jirásek (**Staré pověsti české**), Helena Lisická nebo Eduard Petiška. Poslední jmenovaný vynikl souborem pověstí s názvem **Čtení o hradech, zámcích a městech**, ve kterém zpracoval chronologicky nejstarší látky. Příběhy Petiška věnoval Aloisi Jiráskovi a Augustu Sedláčkovi.

Moderní adaptaci historických pověstí pak představuje kniha **Staré pověsti české a moravské** od spisovatelky Aleny Ježkové (viz dále).

Dalšími často adaptovanými pověstmi pro děti a mládež jsou pověsti místní. Základem těchto pověstí jsou nejrůznější lokality, např. hrad, studánka...atd. Vysvětlován je vznik či původ lokálních objektů doprovázený vyprávěním o jejich tajemné moci.

S pověstmi místními se můžeme setkat ve všech regionech. Známý je soubor slezských pověstí Františka Lazeckého, který vyšel pod názvem **Dukátová stařenka** nebo pověsti Heleny Lisické, jež vyšly v souborech **Pověsti starých měst** a **Zrcadlo starých časů**. Místní pověsti bývají mnohdy součástí regionálních souborů, čítanek či vlastivědných publikací. Příkladem jsou např. nově zpracované jesenické pověsti Oldřicha Šulěře s názvem **Modrá štola a jiné pověsti z hor na severu**.

Velký okruh místních pověstí je spojen s hlavním městem - Prahou. Zájem o pražské pověsti stoupal v 19. století., sběratelé pověstí byli autoři historické beletrie jako Josef Svátek²⁷. Jeho **dílo Pražské legendy a pověsti** obsahuje pověsti téměř ke všem palácům a domům na Hradčanech a Malé Straně.

Neméně významným upravovatelem pražských pověstí byl Adolf Wenig²⁸, který souborem **Staré pražské pověsti** navazuje na tradici **Starých pověstí českých** Aloise Jiráska. Knihu Wenig rozčleňuje do šesti dílů na základě městských částí Prahy (např. O staroměstském orloji).

²⁶ ČEŇKOVÁ, J. et al. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 101.

²⁷ Josef Svátek (1835-1897), novinář, kulturní historik, autor historických románů.

²⁸ Adolf Wenig (1874-1940), učitel, spisovatel a libretista.

Mezi další sběratele pražských pověstí řadíme Václava Cibulu²⁹, jehož dílo **Nové pověsti pražské** navazuje, jak na dílo Josefa Svátka, tak na dílo Adolfa Weniga.

O nadpřirozených bytostech (např. víla, vodník nebo polednice) vypravují pověsti démonologické (pověrečné), jež tvoří nejobsáhlejší skupinu lidové prózy.

Pověsti legendární jsou definovány jako lidová podání umělých legend či náboženských látek. Najít je můžeme např. v díle **Z tajů pražských pověstí** od Popelky Biliánové³⁰. Část pověstí z tohoto díla je spjata s postavou svaté Anežky³¹, jedná se např. o pověsti Zjevení sv. Anežky nebo Kapky sv. Anežky.

Dalšími pověstmi jsou pověsti erbovní a rodové (též heraldické), jež pojednávají o vzniku šlechtických a městských erbů.

Regionální pověsti, jak můžeme poznat již ze samotného názvu, se vztahují k určitému regionu. Příkladem budiž pověsti o Radoušovi z hradu Radyně u Plzně a o Faustově domě v Praze.

Zajímavým okruhem pověstí pro děti a mládež jsou pověsti židovské a zbojnické. Z pověstí židovských vynikají svazky **Osm světel** spisovatele Leo Pavláta a **Golem a jiné židovské pověsti a pohádky ze staré Prahy** Eduarda Petišky. Pověsti zbojnické, které jsou prezentovány např. jménem Oldřich Sirovátka, zasazují těžiště svého příběhu do karpatského oblouku (od severu Moravy přes Valašsko k výběžkům Malých Karpat). V tradici moravské a slovenské v těchto pověstech vystupují do popředí dvě postavy, Jánošík a Ondráš.

3.3 LITERÁRNÍ ADAPTACE LIDOVÝCH POHÁDEK

Pohádka (řidčeji též báchorka) je „*zábavný, zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem.*“³²

Příběh obsahuje kouzelné prvky, přiznává svou vymyšlenost. Odehrává se v bezčasové věčnosti a blíže nespecifikovaném prostředí. Hlavní hrdina příběhu je nositelem kladných lidských vlastností a velkých ideálů. Prochází několika těžkými zkouškami, jež vždy překoná a vítězí nad zlem, hloupostí či nenávisť.

Dříve nebyla pohádka primárně určena dětskému čtenáři, v průběhu času si však získala celou řadu příznivců nejen ze strany dospělých, ale především dětí.

²⁹ Václav Cibula (1925-2009), prozaik, dramatik, překladatel a redaktor.

³⁰ Popelka Biliánová (1862-1941), spisovatelka, dramatička, publicistka a osvětová pracovníce v ženském hnutí.

³¹ Sv. Anežka (1211-1282): dcera krále Přemysla Otakara I., založila špitál sv. Františka pro chudé a nemocné, nechala postavit mužský klášter sv. Františka.

³² MOCNÁ, D. et al. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, 472 s.

Na rozdíl od pověsti není pohádka spojena s žádnou konkrétní historickou událostí. Cílem pohádky je čtenáře poučit, ale zároveň také pobavit.

Podle původu dělíme pohádky na autorské a lidové. Pohádka autorská, též nazývaná jako umělá či moderní, představuje umělý příběh s pohádkovými rysy (nejčastěji kouzelnými prvky) určený povětšinou dětem.

Naopak pohádka lidová je chápána jako prozaický žánr ústní lidové slovesnosti, jehož základ tvoří umělecká fantastika či podobenství.

Dále rozlišujeme pohádky kouzelné, zvířecí, legendární a novelistické. Hlavním znakem pohádek kouzelných (fantastických) je přítomnost kouzelného jevu. Příkladem pohádky kouzelné jmenujme pohádku O dvanácti měsíčkách. V pohádkách zvířecích jsou hlavními nositeli děje zvířata, která jednají jako lidé, ztělesňují mnohé lidské vlastnosti. Příkladem této pohádky je Povídání o pejskovi a kočičce. V pohádkách legendárních vystupují biblické postavy (např. sv. Petr), jež jsou vykresleny velmi jednoduše, mnohdy mají pohádky žertovný nádech. Běžnému životu se nejvíce blíží pohádky novelistické neboli realistické, v nichž hlavními postavami jsou prostí lidé. K tomuto druhu pohádky řadíme pohádku s názvem Chytrá horákyně.

Adaptaci pohádek lidových dělíme na dva typy:

A) Klasická adaptace lidových pohádek: „*Tato úprava reprodukuje ústní podání jako památku lidové tvořivosti se zachováním prvků folklorní poetiky.*“³³ Jejím základem je sbírka bratří Jacoba a Wilhelma Grimmů s názvem **Pohádky pro děti a domov**. Mezi hlavní představitele uvedené adaptace v české literatuře patří Karel Jaromír Erben, Beneš Metod Kulda³⁴ nebo Jindřich Šimon Baar³⁵.

B) Autorská adaptace lidových pohádek: charakterizovat tuto adaptaci je složité, v podstatě jde o poklidný přechod k volnějšímu zpracování pohádky lidové. Autorská adaptace pohádek lidových má mnoho shodné vlastnosti s pohádkou autorskou, a proto je od ní mnohdy jen těžce rozeznatelná. Mezi české adaptátory, kteří využívali při adaptaci lidových pohádek metody autorské, patřili: Božena Němcová, Václav Tille, František Hrubín nebo Jan Drda.

Za prvního vydavatele a sběratele pohádek je považován Jakub Malý³⁶, jehož dílo **Národní české pohádky a pověsti** bylo vydáno už v roce 1838. Pokračovatelem Malého je jeden z nejvýznamnějších sběratelů lidových pohádek Karel Jaromír Erben. Karel Jaromír Erben byl proslulý svým zájmem o folklor a národopis, napsal celou řadu studií bájeslovných

³³ ČENĚKOVÁ, J. et al. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 113.

³⁴ Beneš Metod Kulda (1820-1903), sběratel a vydavatel moravských lidových pohádek.

³⁵ Jindřich Šimon Baar (1869-1925), básník, sběratel pohádek, autor próz z chodského prostředí.

³⁶ Jakub Malý, celým jménem Jakub Josef Dominik Malý (1811-1885), český novinář a národní buditel.

a vydal folkloristické studie **Písně národní v Čechách** a **Prostonárodní české písně a říkadla**. Při psaní pohádek využíval metodu klasické adaptace, tímto způsobem jsou zpracovány např. pohádky: O třech přadlenách; Dlouhý, Široký a Bystrozraký; Pták Ohnivák a liška Ryška, Zlatovláska...atd. Zmíněné pohádky nestačil vydat knižně, v roce 1905 je pod názvem **České pohádky** publikoval spisovatel Václav Tille. Erben je považován za zakladatele českého národopisu.

Další sběratelkou lidových pohádek byla Božena Němcová. Němcová při psaní pohádek využívala na rozdíl od Erbena metodu adaptace autorské. Vydala deset svazků **Slovenských pohádek a pověstí**, při jejichž tvorbě se inspirovala cestami do Uher a na Slovensko. Ve sbírce dbala na zachování národopisných zvyků i slovenských dialogů, což je patrné např. v pohádce Sůl nad zlato. Kromě svých vlastních pohádek do tohoto díla zahrnuje také pohádky slovenských spisovatelů Jána Francisciho Rimavského³⁷ a Samuela Reusse³⁸. Její pohádky Sůl nad zlato, O dvanácti měsíčkách a O bačovi a šarkanovi jsou pokládány za klíčová díla stylizace pohádek lidových.

Mnohé z pohádek Němcové použil ve svých pohádkových sbírkách slovenský folklorista Pavol Dobšinský. Dobšinský se věnoval taktéž sběru lidové slovesnosti, otázkami jejího zpracování se zabýval v úvodu sbírky **Sbierka Dobšinského. Slovenskje prostonárodnje povesti, zapísané v Sirku**. V letech 1858-1861 vydal dílo s názvem **Slovenské povesti**, které obsahuje pohádky z rukopisných sborníků 19. století. V letech 1880-1883 jsou pak vydávány jeho **Prostonárodnie slovenské povesti**, jež tvoří 90 pohádek.

Z folkloristické a umělecké stránky jsou cenné sbírky pohádek vlasteneckého kněze Beneše Metoda Kuldy. Kulda přistupoval ke sběru pohádek pod vlivem výchovným a moralizujícím. V roce 1854 vydal sbírku s názvem **Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského**, roku 1874 a 1875 pak vydal sbírku **Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry**.

„Na konci 19. století začali rozvíjet svou činnost Jiří Polívka a Václav Tille, univerzitní profesoři, kteří se zasloužili o sběr pohádek a srovnávací metodou přičlenili naše pohádkové texty do širokého proudu světového folkloristického bádání. Ve svých vědeckých pracích se věnovali komparaci látkových osnov a popisu motivů.“³⁹

³⁷ Ján Francisci Rimavský (1822-1905), slovenský národní buditel, politik, básník, publicista, sběratel lidové slovesnosti.

³⁸ Samuel Reuss (1783-1852), slovenský osvícenský historik a folklorista, jako první se na Slovensku věnoval sbírání a analýze lidových pohádek a pověstí.

³⁹ ČEŇKOVÁ, J. et al. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál, 2006, s. 118.

Slavista Jiří Polívka proslul zejména dílem **Súpis slovenských rozprávok I.-V.**, jež má neopomenutelný přínos pro dějiny folkloristiky na Slovensku.

Václav Tille (známý též pod pseudonymem Václav Říha) byl literárním historikem, etnografem a komparatistou. Z impulzu profesora Jana Gebauera⁴⁰ sbíral pohádky a lidová vyprávění na Valašsku, které v roce 1888 vydal ve sbírce s názvem **Povídky, jež sebral na moravském Valašsku**. Analýzou pohádek K. J. Erbena a B. Němcové se zabýval ve sbírce **České pohádky do roku 1848**. V monumentálním díle, jež nese název **Soupis českých pohádek**, porovnával látkové osnovy u stovky pohádek, přičemž se nejednalo pouze o pohádky evropské, ale i o pohádky vycházející z literatur indických a perských. Svůj precizní pozitivistický přístup založený na velkolepém sběru materiálu předvedl v několika monografiích, z nichž vyniká zejména monografie **Božena Němcová**. Životopis jedné z našich nejvýznamnějších spisovatelek vytvořil na základě pečlivého prozkoumání několika dokumentů, korespondence a promluv současníků. Ve svých vlastních pohádkách, podepisovaných pseudonymem Václav Říha, dával najevo inspiraci folklorem. Napsal pohádku o rekovi Janovi s názvem **Povídka o svatbě krále Jana**, sepsal také **Alšovy pohádky**, **Dvanáct pohádek z onoho světa** a **Selské pohádky**. Kromě toho byl vydavatelem a editorem **Českých pohádek** K. J. Erbena a **Pohádek maličkým** B. Němcové.

Mezi další sběratele folkloru řadíme prozaika Josefa Štefana Kubína. Kubín se zabýval nejen studiem folkloristiky, ale i etnografie a dialektologie. Již během studia na střední škole sbíral lidové písně a pohádky v Pošumaví a Podkrkonoší. Lidová próza sebraná v oblasti Kladska mu vyšla v letech 1908-1914 pod názvem **Povídky Kladské**. Povídky z rodného Podkrkonoší s názvem **Lidové povídky z českého Podkrkonoší** vydal o několik let později. Kubín byl autorem několika pohádek pro děti, jež vyšly v čtyřsvazkovém souboru **Zlatodol pohádek**. Součástí tohoto souboru jsou pohádky z původních samostatných sbírek, např. sbírky **Hostem u pohádky**, **Pohádek jako kvítí**, **Čarovné kvítí** nebo **Nová kytka pohádek**. Pohádky psal Kubín nejen pro děti, ale také pro čtenáře dospělejší. Tyto pohádky jsou součástí sbírky **Kniha pohádek pro dospělejší mládež**, do níž jsou zahrnuty i pohádky jiných evropských sběratelů. Editorem Kubínových děl byl folklorista Jaromír Jech⁴¹.

Adaptace pohádek lidových tvořil také Jiří Horák. Horák je autorem pohádkových souborů **Český Honza** a **České pohádky** (v přepracovaném vydání známý pod názvem **Čarodějná mošna**).

⁴⁰ Jan Gebauer (1838-1907), český jazykovědec a literární historik.

⁴¹ Jaromír Jech (1918-1992), folklorista, etnograf, spisovatel, literární historik a germanista.

Ve 20. století byla tradice adaptací lidových pohádek rozvíjena pomocí regionálních souborů. Autory těchto souborů byli např. Jindřich Šimon Baar, František Lazecký nebo Oldřich Sirovátka.

Katolický kněz Jindřich Šimon Baar sbíral pohádky z oblasti Chodska. Znamé jsou jeho soubory s názvy **Naše pohádky** a **Chodské pohádky a pověsti**, v nichž navazuje na dílo chodského folkloristy Jana Františka Hrušky⁴².

Lidovou prózou a poezií se zabýval další z autorů regionálních souborů, spisovatel Oldřich Sirovátka, jehož adaptace regionálních pohádek vyšly pod názvy **Jak čerti ukradli lidem smích** nebo **Čarovná stolička**. V souboru **Plný pytel pohádek** vydaném v roce 1978 pak Sirovátka shrnuje pohádky české a moravské. Mimo zmíněných děl připravil autor k vydání vědecké edice pohádek, v nichž jsou přítomny přesné záznamy podání vypravěčů, tedy jejich zachycení sběrateli z 19. století. Jedná se o edice **Pohádky a pověsti z Rožnovska** od spisovatele B. M. Kuldy a **Moravské národní pohádky a pověsti**, jež jsou dílem J. S. Menšíka, J. Pleskáče, K. Orla, J. Soukupa a V. Švédy (pokračovatelé B. M. Kuldy).

V regionu slezském se literární adaptací lidové pohádky zabýval spisovatel František Lazecký. Ten vydal sbírku pohádek s názvem **Kaliny a maliny**, později v přepracované a rozšířené podobě vydávané pod názvem **Kvítko ze skleněné hory**. Lazecký tu při tvorbě vycházel z lidového folkloru Hlučínska. Roku 1975 pak vydal další pohádkovou sbírku s názvem **Černá princezna a ptáček Konypáček** a v roce 1977 sbírku **Sedm Janků a drak Sedmihlavec**.

Co se týká převyprávění lidových pohádek v současné české literatuře, můžeme říci, že problematika literární adaptace je neustále živá, i v dnešní době se setkáváme s vydáváním nově převyprávěných národních pohádek nebo sbírek světových autorů. Pro ilustraci může sloužit dílo **Velká kniha českých pohádek** od spisovatele Pavla Šruta, jež zpracovává pohádky národní, nebo sbírka s názvem **Pohádky o strašidlech** spisovatelky Marty Drijverové, v níž najdeme příběhy z Evropy nebo Asie, ale také z Ameriky či Afriky.

Neméně zdařilou adaptací, prostřednictvím které se k nám dostává kniha ruské spisovatelky Iriny Karnauchové⁴³ s názvem **Kráska nesmírná, je Baba Jaga, kostlivá noha** spisovatelky Aleny Ježkové. Rozborem posledně jmenovaného díla a porovnáním s ruskou předlohou se budeme zabývat ve 4. kapitole.

⁴² Jan František Hruška (1865-1937), spisovatel, profesor češtiny a latiny, autor Dialektického slovníku chodského.

⁴³ Irina Karnauchová, celým jménem Irina Valerianovna Karnauchova (1901-1959), ruská folkloristka.

4. LITERÁRNÍ ADAPTACE V DÍLE ALENY JEŽKOVÉ

4.1 ŘECKÉ BÁJE

Publikace s názvem Řecké báje byla vydána v roce 2009 v nakladatelství Albatros. V roce 2010 za ni Ježková získala Sukovu cenu knihovníků.

Jedná se o nově převyprávěné báje starého Řecka, prostřednictvím nichž čtenář navštíví „nejrůznější starověké krajiny a spolu s hrdiny jako Herakles, Prométheus, Théseus nebo Odysseus se potká se záhadnými bytostmi a podivuhodnými zvířaty, ocitne se ve víru krutých válek, zažije ztroskotání na moři i objevy neznámých pevnin. Hlavně se však seznámí s velkou rodinou olympských bohů, s jejich ctnostmi i slabostmi.“⁴⁴

Knihy obsahuje 22 příběhů, v předmluvě je čtenáři naznačován obsah publikace. Na šesti místech knihy najdeme poznámky, v nichž jsme seznamováni se životem, oblékáním, zbrojí Řeků nebo s problematikou podsvětí. Do závěru knihy autorka zařazuje ediční poznámku, ve které vysvětluje, jakým pravidlem se řídila při psaní řeckých jmen osobních, místních a obyvatelských.

Na tvorbě knihy s Ježkovou spolupracovala Michaela Kukovičová⁴⁵, jež je autorkou části výtvarné. Vyznění textu Kukovičová umocňuje křehkými a rafinovanými ilustracemi.

Inspirací a hlavním pramenem, z něhož Ježková při psaní vycházela, byla kniha Eduarda Petišky s názvem **Staré řecké báje a pověsti**. Sama autorka pak na otázku, co se jí jako malé na této knize líbilo, odpovídá takto: „Vzpomínám si, že ten úžasný svět bohů, lidí a hrdinů mne tenkrát ohromil. Svět fungující na duchovních principech příčiny a následku, skutku a odplaty, to vše v kombinaci s vrtkavou přízní bohů, kteří kromě nadlidských schopností oplývali slabostmi přizemně lidskými. Byl to systém, který mi jako dítěti vyhovoval, systém prastarý s příchutí dávné a “velké“ kultury, navíc s dospělými hrdiny, což mu v mých očích dodávalo serióznost a přitažlivost. Svým způsobem jsem tomu všemu věřila – a trochu jiným způsobem mnohé ty hodnoty se mnou rezonují i dnes.“⁴⁶

Při porovnání knihy Řecké báje s knihou Staré řecké báje a pověsti vidíme několik odlišností i spojitostí. Podobnost obou děl můžeme spatřit již v samotném názvu. Petiška

⁴⁴ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/knihy/recke-baje/>.

⁴⁵ Michaela Kukovičová (1968), česká ilustrátorka, několikanásobná držitelka ceny Nejkrásnější české knihy roku.

⁴⁶ HERMAN, M. *O přepsaných řeckých bájích Eduarda Petišky*. [online]. [cit. 29. 5. 2014] Dostupné z <http://www.citarny.cz/index.php/autori/rozhovory/2293-alena-jekova-o-bozich-a-opomijenem-ecku%CB%83>.

používá název delší – Staré řecké báje a pověsti, zatímco Ježková užívá varianty kratší – Řecké báje. Přesto jsou názvy obou děl téměř shodné.

Co se týče obsahu jednotlivých knih, kniha Řecké báje je složena, jak jsme již zmiňovali, z 22 příběhů. Oproti tomu publikace Staré řecké báje a pověsti obsahuje 27 bájí. Většina příběhů je pak v knihách stejná. Některé mají dokonce úplně shodný název: Potopa, Midas, Daidalos a Ikaros, Perseus, Trojská válka, jiné mají název trochu odlišný: Prometheus (Petiška uvádí Prométheus), Orfeus a Euridika (Petiška pouze Orfeus), Theseus (u Petišky Théseus), Herakles (Petiška Hérakles), Zlaté rouno (u Petišky O zlatém rounu), Filemon a Baukis (Petiška Filemon a Baucis), Eros a Psyche (Petiška Erós a Psyché). V souboru bájí Ježkové se zároveň vyskytuje jeden příběh, jenž není obsahem knihy Petišky. Jedná se o báji s názvem Stvoření světa.

Nutno je zmínit také to, že Ježková na rozdíl od Petišky některé z bájí rozdělila do více příběhů. Ačkoliv jsme tedy ve výčtu jmenovali pouze 13 bájí, ve skutečnosti se jedná o celkem 22 příběhů. Báje Herakles je rozdělena na příběhy Dvanáct Heraklových prací a Herakles a Deianeira. Báje s názvem Zlaté rouno je rozdělena na části: Frixos a Helle, Iason (totožná s Petiškovou bájí Iásón a Médea), Argonauti, Medea (opět u Petišky báje Iásón a Médea), Návrat. Poslední báje s názvem Trojská válka je rozčleněna na příběhy Paridův soud, Válečné přípravy, Trojská válka, Odysseova dobrodružství (shodné s Petiškovou bájí Odysseovy cesty).

Knihy obou autorů jsou intencionálně určeny dětským čtenářům. Ježková uvádí, že její báje jsou vhodné pro děti od 9 let věku. Oproti tomu báje Petišky jsou určeny dětem od 8 let.

Velkým rozdílem obou zpracování je jazyk, jímž jsou publikace psány. Ježková báje převyprávěla poetickým jazykem, který je pro dětského čtenáře srozumitelný. V jejím podání jsou časté věty jednoduché nebo krátká souvětí. Hojně jsou užívány personifikace, přirovnání nebo emocionálně zabarvená slova. Oproti tomu v Petiškových bájích najdeme především rozsáhlá souvětí. Také výskyt archaismů není ojedinělý.

Další odlišností bájí Ježkové a Petišky je délka. Zatímco příběhy Ježkové jsou krátké, většinou na 2, 3 strany, báje Petišky jsou poněkud delší. Jejich rozsah má obvykle 6, někdy i více stran. Důvod, proč Ježková své báje krátila, vysvětluje takto: „*Samozřejmě musím volit i jiný jazyk a kratší rozsah – žijeme v rychlé realitě, dítě už nemá trpělivost číst pětisetstránkovou knihu. Naučilo mě to psát úsporněji. Jeden příběh na stránku nebo dvě.*“⁴⁷

⁴⁷ PILÁTOVÁ, A. *Alena Ježková, spisovatelka*. [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné z http://www.radioservis-as.cz/archiv14/15_14/15_titul.htm.

Poslední rozlišnost obou knih spatřujeme v psaní řeckých jmen osobních. Odlišnost se týká kvantity vokálů. Petiška píše jména hlavních hrdinů knihy s čárkou nad vokálem, Ježková bez čárky. U Petišky se setkáme s Prométheusem a Théseusem, u Ježkové s Prometheusem a Theseusem.

Knih s názvem Řecké báje začíná následující předmluvou: „*Velký Zeus stvořil lidi i s jejich chybami. Potopu seslal na veškerý svět, když lidé špatní úctou ztratili k bohům a k sobě se chovali zle. Nový lid povstal však a osídlil zemi. V tom rodě jména Theseus, Achilles, Herakles ozdobou jsou, jež kráslí i prostý šat těch, kdo lidmi jsou zváni, ač nikdy nezvedli meč. Na lodi Argo ze smolných dřev vypluli rekové za Zlatým rounem. Dospěli ke břehům cizím, vzdáleným, rouna se udatně zmocnili a slavně je přivezli zpět. Trojská válka...! Všechny ty bitvy, řeže a boje, jež způsobil únos Heleny krásné. Až nepřítel lstí hrdinná Troja propadla zkáze a shořela v prach. O tom všem zpívali pěvci ve starém Řecku. Později jediný básník, Homér, sepsal ty příběhy. Stovky a tisíce let se ztratily v šerých krajinách, a lidi stále vábí ta jména přes věky známá. Tak struna lyry zní i dnes – ozvěna světa starého, dávného, jak řeka hlubinná v našich propastech.*“⁴⁸

V rámci uvedené promluvy jsou čtenářům stručně nastíněny některé z osudů hrdinů, s nimiž se setkáme v jednotlivých bájích. Čtenáři se mohou prostřednictvím tohoto úvodu snaže vcítit do atmosféry doby, jež dávno skončila, a lépe pochopit obsah příběhů.

První báje knihy nese název **Stvoření světa**. Začátek báje je věnován popisu situace na začátku světa. „*Na počátku světa byl Chaos, zmatení živlů. Chaos vody a hlíny, ohně a vzduchu. V nekonečných tmách pluly cáry mlh a ohromné masy vod se přelévaly sem a tam, hnány nespoutanými poryvy dolů.*“⁴⁹ Poté se zrodili Gaia (bohyně Země) a Uranos (bůh Nebe). Uranos stanovil den a noc, stvořil Slunce. Gaia dala vyrůst horám, určila tok řekám, mořím nastavila břehy. Prvními dětmi Gaie a Urana byli obři a Kyklopové (obři s jedním okem). Ty však Uranos svrhl do nejtemnějších hlubin země. Jejich dalšími dětmi byli Titáni. Titány Gaia přemluvila, aby se vzbouřili proti otci. Nelíbilo se jí, že Uranos uvěznil jejich prvorozené děti. Titáni proti otci povstali, připravili ho o moc a vlády se chopil nejmladší z bratrů Kronos. Kronos si vzal za manželku Rheiu. Poté, co se na základě věštby dozvěděl, že bude o vládu připraven vlastním potomkem, všechny své děti po narození spolýkal. Jediného Dia se podařilo zachránit. Když Zeus dospěl, vzepřel se otci. Podařilo se mu zachránit sourozence: bohy Poseidona, Háda a bohyně Héry, Demeter a Hestiu. S otcem Zeus

⁴⁸ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 7.

⁴⁹ Tamtéž, s. 11.

válčil po dlouhých deset let. Nakonec z boje vyšel jako vítěz. Vládu nad světem si Zeus rozdělil společně s bratry Poseidonem a Hádem.

Zmíněná báje je jedinou, kterou nenajdeme v knize Petišky. Ježková ji do svého souboru bájí zařadila navíc. Důvodem, proč tak učinila, bude nejspíše to, že dětem chtěla předložit řecké báje v celé své komplexnosti, tudíž musela začít dobou, kdy byl svět teprve stvořen.

Zajímavým momentem příběhu, zejména pro dětské čtenáře, je to, jak Rheia Dia uchránila před svým manželem. „*A Kronovi místo dítěte podstrčila do plenek zabalený kámen. Kronos kámen spolkl a nic nepoznal.*“⁵⁰

Pro orientaci v dalších bájích je pak podstatné vědět, jak si Zeus společně se svými bratry rozdělili vládu nad světem. „*Zeus se stal nejvyšším ze všech bohů a jeho říší bylo nebe. Poseidon se stal vládcem všech moří a vod. A Hádes vládl v podsvětí, v říši mrtvých.*“⁵¹

Druhým příběhem knihy Řecké báje je báje **Prometheus**. Tato báje pojednává o tom, jak bohové stvořili lid. Lidé byli vyrobeni z hlíny a ohně a následně svěřeni Prometheovi a Epimetheovi, kteří je obdařili nejrůznějšími vlastnostmi. Posléze se o lidstvo staral samotný Epimetheus. Ten všechny vlastnosti rozdál nejrůznějším živým tvorům, na člověka nezůstalo nic. Když se to dozvěděl jeho bratr Prometheus, lidí se ujal sám. Naučil je dovednostem, které do té doby náležely pouze bohům. To se nelíbilo Diovi, který se Promethea ptal, jak si lidé budou vážit těchto darů, když neví, že pocházejí od bohů. Zároveň Promethea poslal, aby lidem ukázal, jak mají bohy uctívat a jaké oběti jim mají přinášet. Prometheus na Dia vymyslel lest, místo masa z býka mu podsunul pouze kosti obalené tukem. Zeus vše odhalil a rozhodl se lid potrestat. To učinil tak, že jim vzal oheň. Když se o tom doslechl Prometheus, byl smutný. Rozhodl se, že lidem pomůže. Vydal se na Olymp, do paláce Dia, kde ukradl několik žhavých uhlíků. Tak lidé opět měli oheň. Poté, co se o tomto činu dozvěděl Zeus, velice se rozhněval. Prometheovi se pomstil prostřednictvím jeho bratra Epimethea. Epimetheovi poslal krásnou dívku Pandoru společně s kouzelnou skříňkou. Když Pandora skříňku otevřela, vyletěly z ní bolesti, nemoci, bída i utrpení. Od těch dob provázely lidský život. Potom, co se Zeus pomstil lidem, jeho hněv se snesl na samotného Promethea. Nechal ho přikovat ke skále v pohoří Kavkazu. Každé ráno k němu přilétal orel, který mu zobákem trhal játra z těla. V noci pak játra Prometheovi znovu narůstala. Celá staletí žil Prometheus přikovaný ke skále, až jednou šel tudy Herakles. Herakles jedinou ranou orla sestřelil,

⁵⁰ Tamtéž, s. 11.

⁵¹ Tamtéž, s. 12.

Promethea zbavil okovů a tak ho osvobodil. Aby si Prometheus usmířil Dia, nosil prsten s kusem kamene z kavkazské skály. Tak byl ke skále neustále připoután.

Příběh o hrdinovi jménem Prometheus převyprávěl kromě Ježkové i Petiška. V jeho pojetí báje nese název Prométheus. Jak můžeme vidět, Petiška používá při pojmenování řeckého hrdiny názvu s délkou nad vokálem, Ježková hrdinu pojmenovává krátce, tedy bez délky nad vokálem.

Začátek báje je u obou autorů víceméně shodný. Oba autoři konstatují, že na začátku světa sice byli bohové, avšak lidé ještě nikoliv. Ježková zmíněné popisuje jedinou větou: „*Už byli bohové, ale na světě nežili žádní smrtelní tvorové.*“⁵² Oproti tomu Petiška jde více dopodrobna: „*Modrá obloha se zhlížela ve vodách a vody byly plné ryb. V povětří létala hejna ptáků a na zemi se pásala na lukách stáda. Ale nikdo stáda nehlídal, nikdo nelovil ryby a nikdo nenaslouchal ptačímu zpěvu. Na zemi chyběl člověk.*“⁵³

Lid stvořili bohové. V báji Ježkové je zmíněno, že lid zjemnili, zkrášlili a obdařili různými vlastnostmi Prometheus a jeho bratr Episthemes. Naopak Petiška tvrdí, že člověka stvořil Prometheus, duši mu vdechla Pallas Athéna, bohyně jasného rozumu a moudrosti.

V báji Petišky je dále řečeno, že lidé neuměli daru Pallas Athény užívat. Proto se vydal mezi lidi Prometheus, který je učil stavět domy, číst, psát nebo rozumět přírodě. U Ježkové se s tímto tvrzením nesetkáme. Lidí se v jejím pojetí báje ujal Epimetheus, který všechny vlastnosti daroval neživým tvorům a na lid nezbylo nic. Potom, co se vše dozvěděl Prometheus, sám se o lid staral.

Poté, co Prometheus vymyslel léčku na Dia a obdaroval ho pouze tukem a kostmi namísto masa, bylo veškeré lidské pokolení potrestáno. Zeus lidem sebral oheň. Když se o tom dozvěděl Prometheus, rozhodl se, že lidem pomůže. Vkradl se tedy do Diova paláce. Ježková pak uvádí, že zde ukradl pár žhavých uhlíků. Oproti tomu Petiška zmiňuje, že ukradl oheň.

Když se o Prometheovu vniknutí do svého paláce dozvěděl Zeus, rozhodl se Promethea potrestat. To učinil tak, že ho nechal přikovat ke skále umístěné v pohoří Kavkaz. V báji Petišky je zmíněno, že ke skále Promethea připoutal Héfaistos. U Ježkové není uvedeno, kdo to učinil.

Ve zpracování Petišky je dále řečeno, že Prometheus byl nejprve ke skále pouze připoután. Trest v podobě orla, jenž mu trhá játra z těla, mu byl udělen až poté, co neprosil o milost. „*Vládce bohů vyslal Héfaista s pomocníkem, aby přikovali odbojného Prométhea*

⁵² Tamtéž, s. 15.

⁵³ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 9.

nejtěžšími a nejpevnějšími řetězy k vysoké skále v pohoří Kavkazu. Nerad poslechl Héfaistos rozkazu vládce bohů a přikoval Prométhea ke skále tak těsně, že se nemohl ani pohnout. Vysoko nad propastí, v které pluly cáry mlh, visel Prométheus mezi nebem a zemí, ale nepokořil se, neprosil Dia o milost. Když Zeus viděl, že Prométheus neprosí o milost a že hrdě nese svůj osud, vyslal za Prométheem na Kavkaz obrovského orla.⁵⁴ Na rozdíl od báje Ježkové, kde k Prometheovi orl létal již od začátku přikování ke skále. „Zeus ho dal těžkými řetězy přikovat k nejvyššímu štítu pohoří Kavkaz, aby tam visel na skále nad propastí, mezi nebem a zemí. Každého rána přilétal ke skále orl, zaťal Prometheovi pařáty do těla a ostrým zobanem mu trhal játra, a každou noc játra znovu narostla a rána se zacelila. Měl to být věčný trest.“⁵⁵

Tímto způsobem byl Prometheus trápen až do doby, kdy šel kolem Herakles. Herakles orla sestřelil a Prometheovi daroval svobodu. V báji Petišky se dále dozvídáme, že Hérakles byl synem Dia a šel si tudy pro zlatá jablka Hesperidek. Z báje Ježkové jsou tyto detaily vypuštěny. Důvodem, proč Ježková uvedené detaily vynechala, nejspíše bude to, že děti nechtěla zahlcovat zbytečnými informacemi navíc. O cestě Herakla k Hesperidkám ostatně pojednává v báji s názvem Herakles. Osvobozením Promethea končí báje u obou autorů.

Třetí báje knihy se nazývá **Potopa**. Začíná vyprávěním o lidech, kteří se poté, co si na zemi zvykli, velice změnili. Do jejich života vstoupila lež, nenávist nebo hádky. Když se o tom dozvěděl vládce bohů Zeus, chtěl se o lidské nedobrotě sám přesvědčit. Sestoupil na zem. Lidé se před ním klaněli, vzdávali mu úctu. Všichni až na jednoho. Král Arkádie Lykaon Diovi úctu neprokázal. Zároveň si usmyslel, že vyzkouší, zda je Zeus opravdu tak všemohoucí a vševědoucí, jak se povídalo. Zabil jednoho z otroků, jeho tělo rozřezal na kusy, uvařil a nabídl Diovi. Zeus lest prohlédl, velice se rozzlobil, palác Lyakona zničil. Samotného vládce Arkádie proměnil ve vlka. Když se pak vrátil na Olymp, svolal sněm bohů, kterému řekl: „Lidé jsou ještě horší, než jsem myslel. Sám jsem se přesvědčil, jak hrozných činů se dopouštějí. Nemají úctu k bohům ani k sobě navzájem. Proto jsem se rozhodl, že lidské pokolení zničím!“⁵⁶ A učinil, co si usmyslel. Nejdříve chtěl zemi sežhnout, posléze si vše rozmyslel a na lid seslal potopu. Voda zničila veškerá města, vesnice, i samotné lidi. Zachránili se pouze Deukalion a Pyrrha, lidé spravedliví a poctiví. Těm pak bohyně Themis poradila, jak vzkřísit svět k novému životu. „Zahalte své hlavy na znamení smutku a pokání,

⁵⁴ Tamtéž, s. 14.

⁵⁵ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 19.

⁵⁶ Tamtéž, s. 21.

*jděte a házejte za sebe kosti své velké matky.*⁵⁷ Matkou bohyně myslela Gaiu, bohyni země, jejími kostmi kameny. Když na to přišli Deukalion s Pyrrhou, házeli za sebe kameny, z nichž vyrostli noví lidé. Tak vznikl lidský rod, který byl spravedlivější a mírnější než ten původní.

Báje o strašlivé potopě, jež Zeus seslal na lid, je součástí knihy Ježkové i Petišky. U obou autorů báje nese také stejný název.

Důvodem, proč Zeus seslal na lidi potopu, bylo to, že se velmi změnili. U Ježkové je popisováno, že do jejich života vstoupily hádky, lži nebo nenávisť. Oproti tomu Petiška zmiňuje, že lidé loupili, vraždili, posmívali se bohům.

Poté, co Zeus sestoupil na zem, chtěl se o hříších lidí sám přesvědčit. Král Arkádie (v báji Ježkové Lykaon, u Petišky Lykáón) na něj vymyslel past. V báji Ježkové bylo důvodem to, že chtěl vyzkoušet, zda je Zeus opravdu tak všemohoucí a vševědoucí, jak se říkalo. Naopak u Petišky král nevěřil, že je pocestný, který se přiblížil k jeho paláci bůh, chtěl se tedy přesvědčit o jeho totožnosti.

Ujistit se o tom, zda je Zeus opravdu všemohoucí (u Petišky o jeho totožnosti) chtěl Lyakon prostřednictvím masa, které bohovi naservíroval. V báji Ježkové se jednalo o maso jednoho z otroků krále. U Petišky měl být pochoutkou pro boha králův rukojmí z kmene Molossů.

Když si Zeus potvrdil nedobrotu lidí, rozhodl se veškeré lidské pokolení zničit. To učinil za pomoci potopy, jež na lid seslal. Tak zemřeli všichni lidé, byl poničen celý svět. Jediné bytosti, které Zeus od smrti zachránil, byli Deukalion s Pyrrhou. Jejich záchrana je u obou autorů propracována odlišně. U Petišky je popisována více dopodrobna, včetně pomoci bohů. *„K této hoře zamířil malý člun, v kterém se plavil Deukalión, syn Prométheův, s manželkou Pyrrhou. Prométheus je včas varoval a dal jim pevný člun. Jakmile Zeus zpozoroval, že z celého lidstva zbývají jen Deukalión a Pyrrha, lidé spravedliví, poctiví a bohabojní, rozptýlil mraky a ukázal nebesům zem a oblohu zemi. Také Poseidón odložil trojzubou vidlici, kterou čeřil moře, zavolal svého syna Tritóna a rozkázal mu, aby zatroubil na obrovskou lasturu. Tritón uměl na ni troubit tak mocně, že naplnil trubením ovzduší celého světa. Zatroubil a vody začaly ustupovat, řeky vstoupily do svých řečišť a moře dostalo opět břehy. Deukalión s Pyrrhou přistáli u hory Parnas, padli na kolena a děkovali bohům za záchranu.*⁵⁸ U Ježkové je pouze konstatováno, že jako jediní přežili. *„V tom pustém vodním světě zbyla jediná bárka se dvěma spravedlivými lidmi. Byli to Deukalion a Pyrrha.*

⁵⁷ Tamtéž, s. 25.

⁵⁸ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 17.

*Jejich člun přistál u nevelkého ostrova, kterým byl vrcholek hory Parnas. Padli na kolena a děkovali bohům za svou záchranu.*⁵⁹

Poté, co bohyně Themis Deukalionovi s Pyrrhou poradila, jak vzkřísit svět k novému životu, házeli za sebe kameny, z nichž vzešli lidé. Tak vznikl nový rod. Ten je pak v závěru bájí obou autorů popisován.

Další bájí je **Orfeus a Eurydika**. Jak je již z názvu patrné, báje pojednává o Orfeovi, nejslavnějším pěvci všech dob, a jeho milé, vodní víle Eurydice. Orfeus a Eurydika si spolu žili spokojeně. Jednou ale musel Orfeus na čas odejít. Eurydika ho prosila, aby se brzy vrátil a zároveň mu slíbila, že na něj bude čekat na cestě. Když se přiblížil den Orfeova návratu, Eurydika vyběhla na pěšinu, kde ji uštkl had. Na následky zranění skonala ještě před tím, než se Orfeus objevil. Po její smrti Orfeus bloudil světem a zpíval samé smutné písně. Poznal, že bez své milé nemůže žít. Vydal se tedy do podsvětí, kde prosil boha Háda, aby mu Eurydiku navrátil. Hádes, především díky hudbě, jež se linula z Orfeovy lyry, svolil. Měl však jednu podmínku – Orfeus se do doby než vyjdou na svět, nesměl po Eurydice ohlédnout. Orfeus vše slíbil, slib však splnit nedokázal. Během cesty se na Eurydiku otočil, a tím ji navždy ztratil. Poté několik měsíců bloudil šerými krajinami, než se znovu objevil na světě. Zde pak zpíval smutné písně. Stromy, jež ho slyšely, se vydaly za jeho hlasem. Po nějaké době kolem něj stál hustý háj. Do tohoto háje jednou přišly ctitelky boha Dionýsa, které Orfea zvlášť krutým způsobem zabily. Tak se Orfeus setkal se svou milou Eurydikou.

Báje o veliké lásce pěvce Orfea a víly Eurydiky najdeme taktéž v díle Petišky. U Petišky však báje nese název Orfeus. Jak tedy můžeme na obou názvech vidět, Ježková pojmenování Petišky obohatila o osobu druhé hlavní postavy, dívky Eurydiky.

Dalších rozdílů mezi bájemi obou autorů je několik. Ježková bájí začíná seznámením s Orfeem, objasněním jeho původu a vysvětlením, kde se naučil hře na lyru. „*V řecké krajině jménem Thrákie žil kdysi Orfeus, nejslavnější pěvec všech dob. Jeho matkou byla Múza Kalliopa a hře na lyru se naučil od samotného boha Apollona.*“⁶⁰ Oproti tomu Petiška představuje Orfea pouze jako pěvce, blíže s ním čtenář seznamován není.

Se svou milou, Eurydikou, se Orfeus setkal prostřednictvím krásného zpěvu, který se Eurydice velmi líbil. U Ježkové je popsáno také jejich sblížení. „*Jednou Orfeus seděl na břehu řeky a zpíval. Z tůní k němu připluly vodní víly, z hájů vyšly víly stromů a naslouchaly. Eurydika, nejkrásnější z nich, usedla u Orfeových nohou. Třpytivýma očima mu hleděla do tváře, sledovala jeho prsty, jak se probírají strunami lyry – a pocítila k němu*

⁵⁹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 19.

⁶⁰ Tamtéž, s. 26.

*lásku. Orfeus dohrál, odložil lyru, pohlédl na Eurydiku – a zamiloval se do ní.*⁶¹ Zatímco v báji Petišky je řečeno pouze to, že si Orfeus Euridyku vzal za manželku. „*Také vodní víly, najády, vystupovaly z vln, sotva zaslechly Orfeův zpěv. Do jedné z nich se Orfeus zamiloval, odvedl si ji domů a oženil se s ní. Víla se jmenovala Eurydika a byla libezná jako Orfeovy písně.*“⁶²

Šťěstí Orfeovi a Eurydice dlouho nevydrželo. Jednoho dne Eurydiku uštkl had a zemřela. V báji Ježkové je přitom zmíněno, že had Eurydiku uštkl zrovna ve chvíli, kdy šla naproti Orfeovi, jenž se vracel z dlouhé cesty. „*Až se konečně přiblížil okamžik Orfeova návratu. Eurydika vyběhla na známou pěšinu a samou radostí víc tančila, než kráčela. Najednou jí nohou projela ostrá bolest, uskočila, ale pozdě. Uštkl ji had, který se vyhříval v suché trávě.*“⁶³ Naproti tomu v báji Petišky had Eurydiku uštkl, když šla navštívit své přítelkyně, vodní víly. „*Tam bydlily v třpytivých vodách její družky, najády. Vzpomínala na ně a usmyslila si, že je navštíví. Vyběhla ven a těšila se, jak své přítelkyně překvapí. Pospíchala nejkratší cestou lukami. Tu ji v noze prudce zabořilo a bodavá bolest se jí rozlila po celém těle. Pohlédla na zem a spatřila mihnout se travinami jedovatého hada.*“⁶⁴

Poté, co Eurydika zemřela, ztratil Orfeus smysl života. Vydal se tedy do podsvětí. Zde chtěl poprosit boha říše mrtvých, Háda, aby mu Eurydiku navrátil. Když se se samotným Hádem setkal, zhrozil se. V báji Petišky je v této fázi líčen vzhled Háda i jeho manželky Persefony. Podle popisu vypadali oba strašlivě. U Ježkové není Hádes popisován nijak blíže, zmíněno je pouze to, že se Orfeus Háda vylekal.

Když Orfeus nedodržel podmínku Háda, Euridika navždy zmizela v říši mrtvých. V báji Ježkové sedm měsíců bloudil a až potom se vrátil na svět. U Petišky Orfeus po promarnění příležitosti, jak mít Eurydiku opět u sebe, sice také bloudil, avšak pouhých sedm dní.

Potom, co se Orfeus vrátil na zem, zpíval tak smutné písně, že se kolem něj shromáždilo několik stromů, které vytvořily háj. Zde byl Orfeus zabit. V báji Ježkové byly strůjkyněmi jeho smrti ctitelky boha Dionýsa, jež Orfea zabily kameny. U Petišky Orfea zabily bakchantky, ctitelky boha vína a veselí Bakcha. Ty Orfea usmrtily kameny společně s thyrsosem (hůl obtočená révou).

Po smrti Orfea je v báji Petišky líčeno, jak byly bakchantky potrestány. Popisovány jsou také okolnosti pohřbu Orfea. U Ježkové jsou tato místa vypuštěna.

⁶¹ Tamtéž, s. 26.

⁶² PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 25.

⁶³ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 26.

⁶⁴ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 25.

Báje obou autorů končí Orfeovým příchodem do říše mrtvých a šťastným shledáním s Eurydikou.

Po zmíněné báji následuje v knize několik krátkých informativních textů. Čtenáři jsou v těchto textech seznamováni s postavami řeckého podsvětí. Jedná se Háda (bůh podsvětí), Persefonu (manželka Háda), Demeter (dcera bohyně plodnosti), Erinye (služebnice Háda), Kerbera (trojhlavý pes, jenž střeží bránu do podsvětí), Charona (stařec, který převáží mrtvé na druhý břeh). Většina z popisovaných postav se vyskytuje již v báji Orfeus a Eurydika.

Pátá báje knihy je nazvána **Midas**. Midas byl králem Frýgie. Jednoho dne k němu rolníci dovedli opilého muže, jenž trhal víno z jejich vinic. Chtěli, aby ho král potrestal. Midas však hned poznal, kdo je opilým mužem. Byl to Silenos, věrný druh boha Dionýsa. Místo trestu mu pak Midas připravil velikou hostinu a po deset dní se v paláci jedlo, pilo a tancovalo. Když se chtěl Silenos vrátit k Dionýsově družině, král ho bohatě obdaroval a sám ho k družině boha vína doprovodil. Dionýsos, který si již myslel, že se jeho druhovi něco stalo, se rozhodl krále za jeho služby obdarovat. Vybidl ho tedy, aby si něco přál. Král, který ze všeho nejvíce toužil po bohatství, řekl: „*Ať se všechno, čeho se dotknu, promění ve zlato!*“⁶⁵ Jak si přál, to Dionýsos vykonal. Všechny věci, které vzal Midas do rukou, se v tu ránu změnilo ve zlaté. Král byl šťastný, cítil se být nejbohatším člověkem na světě. Když však vešel do paláce a chtěl se najíst a napít, jídlo i voda se též změnilo ve zlato. Teprve v tuto chvíli Midas pochopil pošetilost svého přání. Ihned se rozjel za Dionýsem a v pláči ho prosil, aby bylo všechno jako dřív. Dionýsos mu vyhověl, a tak se Midas mohl opět s klidem najíst i napít. Od těch dob se mu bohatství velmi zprotivilo. Toulal se raději po polích a v háji poslouchal zvuk Panovy flétny. Pan byl bohem lesů, pastvin a stád. Na flétně hrával veselé písničky. Jednoho dne vyzval na souboj samotného boha Apollona. Jejich soudcem byl stanoven Tmolos. Tmolos si poslechl hudbu Pana i Apollona a za vítěze určil Apollona. To se nelíbilo králi Midasovi, jenž byl velikým příznivcem Panovy hudby. Do sporu se vložil a dal najevo svůj názor. Apollon mu za trest, že se do sporu vmísil, přeměnil uši v oslí. Král se za své uši styděl, na hlavě nosil turban, který nikdy nesundával. Po čase mu narostly dlouhé vlasy, jež bylo potřeba ostříhat. Zavolal holiče a donutil ho přísahat, aby o jeho tajemství nic nepověděl. Holič slíbil, že se nikdo o králových oslích uších nic nedozví, tajemství mu ale nedalo spát. Jednoho dne vykopal v zemi jamku a tajemství do ní pošeptal. Do roka na místě jamky vyrostlo husté rákosí, které šumělo: „*Král Midas má oslí uši! Král Midas má oslí uši!*“⁶⁶ Tak se o králově tajemství dozvěděli úplně všichni.

⁶⁵ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 32.

⁶⁶ Tamtéž, s. 39.

Báje o králi jménem Midas je obsahem knihy Ježkové i Petišky. U obou autorů báje nese také zcela shodný název.

Ve zpracování obou spisovatelů najdeme několik odlišností. Většinou se jedná o pouhé drobnosti, nikoliv o podstatné rozdíly.

Báje Ježkové začíná seznámením s bohem Dionýsem. *„Nejveselejší ze všech olympských bohů byl bůh Dionýsos. První na světě zasadil vinnou révu, sklídl hrozny a stvořil z nich opojné víno, které jako kouzlem zahánělo zármutek. Jezdival po celém Řecku na zlatém voze taženém tygry, provázen veselými ženami a kozonohými satyry. A kamkoli jeho průvod zavítal, starosti se rozplynuly jako dým a zajiskřilo veselí a nekonečná radost.“*⁶⁷ Oproti tomu v báji Petišky je začátek věnován králi Midasovi. *„Ve Frygii v Malé Asii vládl před dávnými časy král Midas, veliký ctitel boha Dionýsa. Bydlil ve skvělém hradě a byl nesmírně bohatý. Sám o sobě si myslil, že je i nesmírně chytrý, že všemu rozumí a o všem dovede nejlépe rozhodnout jen on. A jak to už bývá, poněvadž byl králem a měl moc, nikdo mu jeho domýšlivost nevyvracel.“*⁶⁸

Poté, co Midas několik dnů hostil Dionýsova satyra Silena, se Silenos rozhodl, že se navrátí ke svému bohu. Král ho bohatě obdaroval a k Dionýsovi doprovodil. U Petišky je jejich cesta k bohu vína popisována více dopodrobna. *„Jedenáctého dne sestavil král z rozjařených hodovníků průvod. Silénovi daroval osla, neboť věděl, že Silénos nejraději jezdí na oslu. Ostatní doprovázeli milého hosta na koních, na vozech i pěšky a s jásotem a se zpěvem vyjeli do sousední země, kde se tehdy Dionýsos zdržoval.“*⁶⁹ U Ježkové je vyjádřena pouze velmi stručně. *„Když se Silenovi zastesklo, Midas ho bohatě obdaroval a sám ho zavedl k Dionýsově družině.“*⁷⁰

Za svou pohostinnost a starost o Silena byl Midas odměněn samotným Dionýsem. Dionýsos mu chtěl splnit jakékoliv přání. Midas si přál, aby se vše, čeho se dotkne, proměnilo ve zlato. Dionýsos vyplnil tužbu Midasovu. Když se ale chtěl Midas najíst nebo napít, voda a jídlo změnilo svou podobu na zlato. V báji Petišky je zmiňováno, že se Midas chtěl nechat nakrmit od služebníků. V tu chvíli, kdy se jeho ústa jídla dotkla, potrava se změnila ve zlato. U Ježkové tento fakt schází.

Hlavními aktéry sporu, kvůli němuž byl Midas obdařen oslíma ušima, byli Pan a Apollon. Důvodem sporu byla jejich hudba. V báji Ježkové je zmiňováno, že bůh lesů, pastvin a stád Pan hrál na flétnu, u Petišky hrál na rákosovou píšťalu jménem syrinx.

⁶⁷ Tamtéž, s. 32.

⁶⁸ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 40.

⁶⁹ Tamtéž, s. 41.

⁷⁰ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 32.

O tajemství krále Midase se svět dozvěděl prostřednictvím rákosí, do něhož holič vše našeptal. Odhalením oslích uší krále báje obou autorů končí. Úplný závěr bájí oba autoři naplňují jinak. Ježková pouze konstatuje: „*A tak se o králově tajemství každý dozvěděl. Hloupost se nikdy nadlouho neutají.*“⁷¹ Petiška závěr propracovává více: „*Tak se o králově tajemství dozvěděli všichni lidé. Konečně jednou označili bohové hloupost zjevným znamením, mysli si s uspokojením. Ale bohužel, ne každého hloupého domýšlivce obdaruje Apollón tak velkolepým darem.*“⁷²

Další součástí knihy je báje s názvem **Daidalos a Ikaros**. Daidalos byl věhlasným athénským stavitelem a vynálezcem. Athénám postavil několik velkolepých chrámů, jeho vynálezy byly úžasné. Athéňané si ho za všechny skutky vážili a byli na něj hrdí. Daidalos svá tajemství dobře střežil a k sobě do učení nepřijímal nikoho. Až jednou ho sestra přemluvila, aby vzal pod svá ochranná křídla jejího syna jménem Talos. Talos byl velice učenlivý, poté, co vyrobil stroj na opracování dřeva, ho Athéňané oslavovali jako hrdinu. To se nelíbilo Daidalovi. Báł se, že až Talos dospěje, bude lepší a slavnější než on. Vymyslel tak strašlivý plán. Tala vzal na procházku a shodil ho z jedné ze skal. Talos byl však zachráněn díky včasnému zásahu bohyně Athény. I když si Daidalos myslel, že jeho strašlivý čin nikdo neviděl, opak byl pravdou. Jeho skutek nezůstal dlouho utajen. Na trest Daidalos nečekal, vzal syna Ikara a odjel na Krétu. Zde vstoupil do služeb krále Mina. Král dal Daidalovi za úkol vymyslet labyrint, sídlo pro Minotaura. Když Daidalos labyrint navrhl, král ho obdařil ještě dalšími úkoly. Tak uběhlo několik let, Ikaros mezitím vyrostl ve statného chlapce. Oproti tomu Daidalos zestárl a chtěl se vrátit do rodných Athén. Když se se svým přáním svěřil králi, Minos ho odmítl pustit. Daidalos se proto rozhodl, že tajně uteče. I se synkem se snažili několikrát nastoupit do některé z lodí, co jely kolem, žádná z lodí je ale nepřijala. Daidalos musel vymyslet plán útěku sám. Svazoval k sobě pera mořských ptáků a slepoval je voskem. S jejich pomocí chtěl uletět. Plán se mu podařil. Jednoho dne opravdu i se synkem vzlétli nad Krétu a mířili k rodným Athénám. Během cesty však Ikaros díky nešťastné náhodě spadl do vody a zemřel. Daidalos synka pohřbil a odletěl na Sicílii. Nechtěl se již vrátit domů, kde by mu milovaného syna všechno připomínalo. Po několika letech se sice Daidalos do Athén vrátil, jeho poslední léta však nebyla šťastná. Každé ráno k němu přilétala čejka, v níž Athéna proměnila Tala, a Daidalovi krutý skutek připomínala.

Stejně jako báje předcházející, i tato je součástí sbírky bájí Ježkové a Petišky. U obou autorů je báje pojmenována shodně, Daidalos a Ikaros.

⁷¹ Tamtéž, s. 39.

⁷² PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 45.

Báje začíná u Ježkové i Petišky představením stavitele a vynálezce Daidala. U Ježkové jsou jmenovány také jeho konkrétní vynálezy, zatímco Petiška uvádí pouze to, že Daidalos vynálezcem byl.

V báji Ježkové je zmiňováno, že „*tajemství svého umění Daidalos dobře střežil a do dílny nepřijímal žádné učedníky. Jen sestra ho uprosila, aby k sobě vzal jejího syna, který se jmenoval Talos.*“⁷³ Oproti tomu Petiška tvrdí, že „*často bylo Daidala vidat mezi sloupy rozestavěných chrámů, obklopeného houfem učedníků z nejvznešenějších athénských rodin. Ale nejchytřejší z jeho učedníků neměl vznešené a mocné rodiče. Nejnadanějším byl chudý syn Daidalovy sestry Talós.*“⁷⁴ Jak můžeme při porovnání obou ukázek vidět, v báji Ježkové byl Talos jediným učedníkem Daidala, zatímco u Petišky měl Daidalos hned několik učedníků, Talos byl pouze jedním z nich.

Impulzem, na základě něhož se Daidalos rozhodl Tala zabít, byla v báji Ježkové slavnost, již athénští občané uspořádali pro Tala, aby mu prokázali úctu. Slavnost Talovi pořádali na základě vynálezu, jenž Talos vytvořil a lidem se líbil. „*Tak při pohledu na rybí páteř ho napadlo, že by mohl vyrobit nový nástroj na opracování dřeva. Vzal ocelový plát, vyřezal do něj řadu zubů – a vynalezl pilu. Athénští tesaři ho za to oslavovali jako hrdinu. Uspořádali pro něj slavnost, připijeli mu vínem a volali: „Talos, Talos! Ať žije velký vynálezce!*“⁷⁵ V báji Petišky se Daidalos rozhodl Tala zabít na základě rozhovoru dvou dělníků. Ti si povídali o Talovi, který měl být podle nich v dospělosti daleko větším umělcem než Daidalos. „*Jednou si Daidalos prohlížel stavbu nového paláce a vyslechl, co si povídají dělníci na druhé straně zdi. „Daidalos je největší umělec na světě, nevěříš?“ řekl jeden. „Talós bude větší umělec než Daidalos, jen počkej, až doroste,*“ řekl druhý.“⁷⁶

Tala Daidalos zabil v pojetí Ježkové shozením ze skály. U Petišky byl Talos zabit sražením z hradeb.

Poté, co byl čin Daidala odhalen, uprchl i se svým synem na Krétu. Zde ho král Minos častoval v báji Ježkové několika úkoly. V báji Petišky dostal Daidalos pouze jediný úkol, a to vymyslet labyrint pro Minotaura.

Pro to, aby se Daidalos i se synem Ikarem dostal z Kréty zpět do Athén, vymyslel plán. Syn s otcem se měli do vlasti dostat za pomoci per mořských ptáků. To se jim skoro podařilo, nebýt nepozornosti Daidala a neposlušnosti Ikara. Ikaros v průběhu letu zemřel. Daidalos se po jeho smrti vydal v bájích obou autorů na Sicílii. V pojetí Petišky zde zůstal až do své smrti.

⁷³ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 40.

⁷⁴ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 109.

⁷⁵ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 40.

⁷⁶ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 109.

Oproti tomu u Ježkové se na sklonku života přece jen vrátil do Athén. Jeho život ale nebyl šťastný: „Každého rána na okno jeho domu přilétala čejka a vyčítavým hlasem mu připomínala jeho dávný skutek.“⁷⁷

Po uvedeném příběhu následuje báje s názvem **Theseus**. Tato báje začíná dobou, kdy vládl v Athénách král, jenž měl syna jménem Aigeus. Když Aigeus dospěl, vydal se do světa. V jednom velkém městě se oženil s královskou dcerou a narodil se jim syn Theseus. Zde si žili spokojeně po dobu několika let. Jednou však za Aigeem přijeli poslové jeho otce, kteří ho prosili, aby se vrátil zpět do Athén. Aigeus, ač nerad, se připravoval na odjezd. Ještě před tím, než zemi opustil, odvalil kámen u cesty, pod něj vložil svůj meč a kožené střevíce a řekl manželce, že neví, jak dlouho bude muset v Athénách zůstat, zároveň ji poprosil, aby jejich syna, až dospěje, zavedla na ono místo, a pokud Theseus balvan odvalí, aby si vzal věci pod ním uložené a přišel do Athén. Žena vše slíbila, a když synek dospěl, opravdu tak učinila. Poté, co Theseus odvalil kámen, pobral otcovy věci a vydal se na cestu k němu. Cestou potkal několik loupežníků, všechny přemohl a vesele pokračoval dál. Zanedlouho přišel do Athén. Když došel ke královskému paláci, slyšel několik lidí vyslovovat jméno jeho otce a spílat mu. Ihned se ptal, co se děje. Dozvěděl se, že lid trpí dávnou porážkou krétského krále. Každý devátý rok musejí Athéňané posílat na Krétu 7 chlapců a 7 dívek jako potravu pro Minotaura. Nyní nadešel už devátý rok a Athény musí opět vyslat krutou daň na Krétu. Poté, co se Theseus dozvěděl vše o neštěstí, které Athéňany potkalo, vydal se do paláce za svým otcem. Od něj si vynutil svolení, že může jet společně s oběťmi za Minotaurem. Až po slibu otce přiznal, kdo ve skutečnosti je. Zanedlouho se Theseus vydal společně s vybranými chlapci a dívkami na Krétu. Když na Krétu přijeli, setkal se s králem Minem, který mu řekl, že pokud zabije Minotaura, už nikdy nebude po Athénách nic žádat. Theseus pak především díky pomoci královny dcery Ariadny Minotaura zabil, a tak Athény zachránil. Šťastného setkání se svým otcem se nedočkal, vinou nešťastného omylu Aigeus zemřel ještě před Theseovým příjezdem. Vlady se chopil Theseus, který za svého panování vykonal ještě několik odvážných činů.

Příběh o hrdinském činu mladíka Thesea obsahuje nejen kniha Ježkové, ale také Petišky. Báje obou autorů nesou název podle královského syna. Ježková používá názvu Theseus, oproti tomu Petiška dává přednost pojmenování Théseus.

Hlavní hrdina celé báje Theseus, syn Aigea, celé dětství vyrůstal bez svého otce. Důvod, proč musel Aigeus odjet do Athén a nechat synovu výchovu pouze na manželce, oba

⁷⁷ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 48.

autoři popisují odlišně. Ježková píše, že Aigeus odjel, protože jeho otec byl již starý a musel místo něj vládnout. „*Léta plynula, athénský král stárnul a po Aigeovi se mu stýskalo čím dál víc. Dal proto vyslat posly do všech stran, aby po synovi pátrali a přivedli ho domů. Poslové dlouho chodili po světě, než Aigea našli. „Tvůj otec je již starý a přeje si, aby ses s námi vrátil do Athén,“ řekli mu.*“⁷⁸ Petiška zmiňuje, že důvodem Aigeova odjezdu do rodných Athén byla válka, jež se na Athény valila, a kterou by starý král sám bez jeho pomoci nezvládl. „*Syn athénského krále Aigeus se vydal před lety do světa a nevracel se. Když Athénám začala hrozit válka, vyslal starý král posly, aby syna hledali.*“⁷⁹

Než Aigeus odjel, prosil ženu, aby jejich syna, až dospěje, zavedla na místo, na němž pod veliký kámen uložil své střevíce a meč. V případě, že by syn měl dost síly a balvan odvalil, měl si vzít podle Aigea věci, jež pod ním najde a vydat se za otcem do Athén. V báji Ježkové je uvedeno, že matka vzala Thesea ke kameni, pod nímž byly položeny věci jeho otce, v 16 letech. Oproti tomu u Petišky není řečeno, kolik let Theseovi bylo, když uzvednul kámen a vydal se za otcem.

Během cesty k otci se Theseus setkal s několika loupežníky. Ti mu chtěli uškodit, Theseus je však všechny přemohl a pokračoval dál v cestě. V báji Petišky je pak uvedeno, že jednomu loupežníkovi Theseus ukradl kyj, s nímž posléze pobil několik nepřátel. U Ježkové je tento detail z příběhu vypuštěn.

Když Theseus dojel do Athén, dozvěděl se o krutém osudu jejich obyvatel. Athéňané museli každým devátým rokem posílat 7 dívek a 7 hochů na Krétu jako potravu pro Minotaura. Theseus se rozhodl Athény zachránit a vydal se společně s vybranými chlapci a dívkami na Krétu. Zatímco v báji Petišky je Theseus jedním ze 7 chlapců, kteří mají skončit ve spárech Minotaura, u Ježkové na Krétu odjelo všech 7 chlapců, Theseus jel na Krétu navíc.

Minotaura Theseus zabil pouze díky králově dceři, Ariadně. U Ježkové je řečeno, že Ariadna se do Thesea zamilovala prostřednictvím bohyně Afrodity, jež její lásku způsobila. V báji Petišky do vztahu Ariadny k Theseovi Afrodita nezasahovala, Ariadna se do Thesea zamilovala bez cizího přičinění.

Poté, co se Theseus s Minotaurem vypořádal, nasedl na loď a vracel se domů do Athén. Také Ariadna jela s nimi. V průběhu cesty se zastavili na ostrově, kde Ariadna zůstala. Důvodem, proč Ariadna byla přinucena na ostrově setrvat i nadále, bylo v báji Ježkové to, že se jí zjevila bohyně Athéna, která jí pobyt na ostrově přikázala. Po čase jel kolem bůh Dionýsos, jehož ženou se Ariadna stala. „*Chlapci a dívky se rozběhli po ostrově, Theseus*

⁷⁸ Tamtéž, s. 49.

⁷⁹ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 113.

zašel k prameni pro čerstvou vodu. Ariadna zůstala na břehu, usnula a měla živý sen. Zjevila se jí bohyně Athéna a přikázala jí, aby zůstala na ostrově a dál s ostatními neplula.⁸⁰ V báji Petišky se pak Ariadně zjevil bůh Dionýsos, který ji přikazoval, aby na ostrově zůstala, neboť osud mu ji přiřkl za manželku. „Vystoupili na ostrov, nabrali pitné vody, jedli a odpočívali. Ariadna zde usnula a zdál se jí živý sen. Zjevil se jí bůh Dionýsos a přikazoval jí, aby zůstala na ostrově. Osud mu prý Ariadnu přisoudil za manželku.“⁸¹

Ariadna tak s Theseem a ostatními dál neplula. Když Theseus doplul do Athén, dozvěděl se o nešťastné smrti svého otce, převzal za něj panování a vládl Athénám po dobu několika dalších let sám.

Následujícím příběhem je báje **Herakles**. Tato báje je rozdělena na dva příběhy: *Dvanáct Heraklových prací* a *Herakles a Deianeira*. V příběhu prvním, *Dvanácti Heraklových prací*, jsme seznamováni s Heraklem jako s dítětem, jež má před sebou výjimečný osud. Popisováno v něm je dospívání chlapce, a posléze jeho hrdinské činy. Herakles byl synem Dia a thébské královny. Již jako malý nad všechny ostatní děti vynikal obrovskou silou. Rodiče dbali na jeho vzdělání, Herakles se učil různým vědám a uměním. Učení šlo Heraklovi snadno, pouze k hudbě neměl nadání. Jednou se stalo, že starce, jenž ho učil hře na lyru, usmrtil. Rodiče ho za trest poslali do hor k pastýřům. Zde se Herakles staral o ovce a smýval ze sebe vinu za smrt nevinného člověka. Když jednou Herakles seděl u svého stáda a přemýšlel o budoucnosti, zjevily se mu dvě ženy, jež mu daly na výběr, kterou z nich bude následovat. První z nich byla Rozkoš. Ta Heraklovi nabízela: „Povedu tě cestou nejpříjemnější a nejpohodlnější, cestou samých radovánek a snů. Bohatství dostaneš bez námahy, z práce jiných lidí. Tvůj život bude jako rozkvetlá zahrada, jako nebe bez jediného mráčku.“⁸² Druhou byla Ctnost, která Heraklovi předkládala: „Když si vybereš mne, tvůj život bude plný trápení a úsilí, ze kterého jedině mohou vykvést velké a slavné skutky. Nic z toho, co je dobré a krásné, bohové nedávají lidem bez práce a přičinění.“⁸³ Herakles zvolil Ctnost. Brzy poté pastýře opustil a vydal se zpátky do Théb. Cestou potkal vyslance krále Minyů, kteří do Théb přijížděli každým rokem vybírat válečný poplatek. Vojáci se Heraklovi posmívali, Herakles si posmívání nenechal líbit, vyslance potloukl a poslal je zpět do jejich země. Králi Minyů vzkázal, že Théby už žádný poplatek odvádět nebudou. Poté, co se o tom král Minyů dozvěděl, rozzlobil se a do Théb vyslal vojsko. Herakles však vpád vojska předpokládal a byl na něj připraven. Minye pobil a dobyl i jejich město. Po tomto činu byl

⁸⁰ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 59.

⁸¹ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 119.

⁸² JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 61.

⁸³ Tamtéž, s. 61.

oslavován jako hrdina. Doma se Herakles dlouho nezdržel. Zanedlouho obdržel vzkaz od krále Eurysthea, svého příbuzného, aby u něj nastoupil do služby. Herakles se vydal do Mykén. Zde mu zbabělý král Eurystheus dal 10 těžkých úkolů, jež pro něj podle bohů musel vykonat. Jednalo se o následující služby: zabít nemejského lva, zabít hydru, přivést zázračnou laň se zlatými parohy, chytit velkého kance a přivést ho živého králi, vyčistit chlévy krále Augeia, vyhnat dravé ptáky s kovovými drápy a zobáky, přivést divokého býka z Kréty, přinést pás královny Amazonek, přihnát stáda obra Geryona. Když Herakles všechny úkoly splnil, podlý Eurystheus mu dva úkoly odmítl uznat. Herakles musel vykonat další dvě služby, a to přinést zlatá jablka ze zahrady Hesperidek a přivést psa Kerbera, jenž strážil podsvětní bránu. Poté, co i tyto úkoly Herakles splnil, král Eurystheus vzkázal, aby se mu již na očích neukazoval. Herakles se toulal světem, kde konal hrdinské činy, o nichž si lidé vyprávěli ještě celou řadu let.

Báje o hrdinských činech Herakla je součástí sbírky bájí Ježkové i Petišky. U Ježkové je báje nazvána Herakles, u Petišky Hérakles. Podstatným rozdílem bájí obou autorů je to, že zatímco Ježková báji rozděluje na dva příběhy, Petiška ponechává jeden celistvý příběh.

Nyní se zaměříme na srovnání příběhu Dvanáct Heraklových prací s obdobným příběhem, který obsahuje báje Herakles u Petišky.

Odlišnost v obou porovnávaných příbězích můžeme vidět již v samotném úvodu. Ježková báji začíná vyprávěním o otci Herakla, Diovi. „*Zeus vládl všem bohům i smrtelníkům, ani on však nebyl neomylný a měl své slabosti. Často podléhal kráse jiných žen a měl s nimi mnoho potomků. Jeho manželka Héra na Diovy manželky i děti žárlila a všemožně je pronásledovala.*“⁸⁴ Oproti tomu Petiška v úvodu konstatuje, že „*nejslavnější řecký hrdina Hérakles byl synem nesmrtelného vládce bohů Dia a smrtelné ženy Alkmény.*“⁸⁵

Matkou Herakla byla thébská královna. V báji Petišky je zmíněno, jak můžeme vidět již v předešlé ukázce, že se královna jmenovala Alkména. Oproti tomu u Ježkové není její jméno uvedeno.

Již jako malý měl Herakles větší sílu než jeho vrstevníci. Oba spisovatelé toto tvrzení dokládají historkou o hadech, kteří se snažili malého Herakla usmrtit, a které on zardousil. V báji Ježkové je vysvětlováno, že hady na Herakla poslala manželka Dia Héra, která chtěla, aby ho usmrtili. U Petišky není řečeno, proč hadi na malého Herakla zaútočili.

Poté, co Herakles zabil svého učitele, musel odejít do hor k pastýřům. Zde se staral o ovce. Když jeho trest vypršel, vrátil se zpět do Théb. Ani zde dlouho nepobyl. Jednoho dne

⁸⁴ Tamtéž, s. 60.

⁸⁵ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 79.

dostal vzkaz od mykénského krále Eurysthea, aby k němu vstoupil do služby. Herakles se vydal do Mykén. Král Eurystheus mu udělil celkem 12 úkolů. Zadané úkoly jsou v bájích obou autorů stejné, pouze pořadí, v jakém jsou Heraklovy uděleny, není totožné.

Desátým úkolem Herakla bylo dovést králi stáda obra Géryóna. Petiška v rámci tohoto příběhu popisuje i zápas Herakla s obrem, Ježková tuto část vynechává.

Když Herakles splnil všechny úkoly požadované králem, toulal se světem, kde vykonával další hrdinské skutky. Takto končí příběh u Ježkové, Petiška jde ve svém vypravování dále, dozvídáme se, že poté, co Herakles opustil Mykény, ucházel se o dceru jednoho z králů Iolu. A i když měl dceru získat, král mu ji nakonec nedal, naopak ho obvinil z krádeže koní a mezků. V průběhu svých cest Herakles pomohl králi Admétovi, jemuž zemřela žena. Manželce krále Herakles za pomoci boha podsvětí Háda vrátil život. V báji je popisována i služba Herakla v otroctví, když byl potrestán za zabití bratra Ioly. Dále je v báji Petišky vyprávěno o jeho námluvách a svatbě s Deianeirou. Jelikož je tato část totožná s druhým příběhem, do něž rozdělila báji Ježková, probereme ji později.

K příběhu Dvanáct Heraklových prací je nutno zmínit ještě to, že Ježková do tohoto textu zařadila dva informativní texty. První z textů nám objasňuje problematiku osudů a věšteb starých Řeků. Druhý vysvětluje, kdo to byly Pýthie (věstící kněžky).

Druhou částí báje Herakles je příběh s názvem *Herakles a Deianeira*. Tento příběh pojednává o Heraklovi a jeho manželce Deianeire. Manželé se jednou rozhodli navštívit sousedního krále. Přišli k řece, přes kterou pocestné přenášel kentaur. Herakles pomoc nechtěl, kentaurovi svěřil pouze Deianeiru. Deianeira se kentaurovi velmi zalíbila a rozhodl se ji unést. Když to uviděl Herakles, vystřelil na kentaura jedovatý šíp, jenž ho zasáhl přímo do srdce. Ještě než kentaur zemřel, řekl Deianeire: „*Dám ti vzácný dar: nachytej do nádobky mou krev a pečlivě ji uschovej. Až se ti bude zdát, že se tvůj muž ohlíží po jiné, obarvi krev jeho oděv. Tím kouzlem si zajistíš jeho věčnou lásku.*“⁸⁶ Deianeira kentaurovi uvěřila a udělala vše, jak jí řekl. Na nádobku s kentaurovou krví si dlouhou dobu nevzpomněla. Až jednou Herakles vyjel do války proti králi, o jehož dceru se dávno ucházel. Válku vyhrál a jako otrokyni manželce poslal právě dceru krále. Deianeira na ni žárlila, když v tom si vzpomněla na lahvičku s kouzelnou krví kentaura. Hned druhý den služebným přikázala ušít šaty z bílého plátna. Sama šaty obarvila kentaurovou krví a poslala je králi. Herakles si na sebe šaty od manželky ihned oblékl. V tu chvíli, kdy je na sebe nandal, ho však přepadly velké bolesti. Herakles poznal, že je již blízko smrti, nechal se odnést na horu a sám si postavil pohřební

⁸⁶ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 76.

hranici. Hranici jeden z jeho přátel zapálil. Zapálení hranice pro Herakla neznamenovalo konec života, Bohové se nad ním totiž slitovali, odnesli ho na Olymp a přijali mezi sebe.

Jak jsme již zmiňovali v úvodu báje, příběh s názvem Herakles a Deianeira, najdeme u Petišky v báji s názvem Herakles.

Začátek lásky mezi Heraklem a Deianeirou je u obou autorů líčen jiným způsobem. Zatímco Ježková pouze konstatuje, že „*také Herakla zasáhl Erotův šíp lásky, a ne jednou, dokonce víckrát. Nejsilněji Herakles zatoužil po Deianeire, překrásné královské dceři. Oženil se s ní a několik let spolu šťastně žili.*“⁸⁷ Petiška popisuje souboj o Deianeirinu ruku. „*Ještě jednou se Hérakles ucházel o ruku královské dcery. Tentokrát se mu zalíbila krásná Deianeira. Nebyl jediným nápadníkem. O Deianeiru se ucházel také říční bůh Achelóos, který dovedl měnit podobu. Přicházel k otci Deianeiry jako býk, jindy jako pestrý drak nebo jako člověk s býčí hlavou. Deianeira si boha ošklivila a plakala úzkostí, že si ji odvede. Hérakles přišel v pravý čas. Silný, urostlý, s vlající lví kůží na ramenou se Deianeire ihned zalíbil a přála si horoucně, aby se stal jejím mužem místo Achelóa. Král se bál některého z mocných nápadníků odmítnout, a proto Héraklovi a Achelóovi navrhl, aby spolu o jeho dceru bojovali. Nápadníci výzvu přijali a pustili se do boje. Hérakles vystřeloval šíp za šípem, a když to bylo marné, sáhl po kyji a bušil do nezmarného Achelóa, až se rány rozléhaly celým palácem. Říční bůh zase pronásledoval Hérakla a snažil se ho nabodnout na své býčí rohy. Hérakles raději odhodil kyj, objal Achelóa v pase a začal s ním zápasit. Opřeli hrud' o hrud', na skráních jim vystoupily žíly, ale nepovolili. S propletenými údy padli na zem a tu se Héraklovi podařilo dostat se navrch. Přitiskl boha k zemi. Achelóos se proměnil v kluzkého hada a snažil se Héraklovi vysmeknout. Hrdina neuvolnil železné sevření a byl by hada rozmáčkl, kdyby se mu nebyl proměnil náhle v býka. Býk sklonil hlavu a chystal se k zuřivému útoku. Hérakles uchopil býka za roh a mrštil s ním tak mocně o zem, že mu ulomil roh. Teď uznal Achelóos svou porážku a zmizel z paláce.*“⁸⁸

Kouzelnou krev, jež Deianeira dostala od kentaura, dlouhou dobu nepotřebovala. Až jednou začala žárlit na ženu, kterou chtěl Herakles kdysi za manželku. Služebným příkázala ušít šaty, které sama kentaurovou krví obarvila. Když byly šaty hotové, poslala je muži. U Ježkové je v této fázi popisováno, že „*Herakles se zaradoval, když mu poslové předali dar od milované ženy. Sotva si oděv vzal na sebe, přepadly ho strašné bolesti. Křičel a úpěl utrpením, trhal ze sebe šaty i s kusy masa, ale bylo pozdě. Do těla mu vnikl jed hydry*

⁸⁷ Tamtéž, s. 75.

⁸⁸ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 95.

z jeho šípu smíšený s kentaurovou krví.“⁸⁹ Oproti tomu v báji Petišky je řečeno: „*Hérakles chystal po skončeném boji oběť nesmrtelným bohům. K slavnosti si oblékl nové roucho od Deianeiry. Pojednou, uprostřed obětních obřadů, kdy už kouř oběti stoupal k nebesům, padl Hérakles k zemi v krutých bolestech. Křičel, jako by ho drásaly a trhaly zuřivé šelmy, a jeho prvním slovem bylo jméno manželky: „Deianeira! Ty šaty, které mi poslala, mi sežehly krev i kosti v těle...Rychle mě doneste na loď, odvezte mě, ať nezemřu v cizí zemi!*“⁹⁰

O osudu Herakla Deianeiru v báji Petišky informoval syn Hyllos, který byl svědkem otcova neštěstí. Deianeira na tuto zprávu reagovala tak, že se probodla mečem. V báji Ježkové není uvedeno, jak se Deinaira o manželově trápení dozvěděla, ani jak na něj reagovala.

Báje obou autorů končí Heraklových příchodem na Olymp a jeho zařazením mezi bohy. Ježková v úplném závěru báje popisuje slávu Herakla. „*Tak se vyplnilo dávné proroctví, které Heraklovi předpovědělo věčnou slávu. Ta sláva by však nebyla věčná, kdyby se Heraklův život neubíral cestou Ctnosti, cestou trpělivého úsilí. Proto se Heraklův věhlas nese přes lidské věky jako jasné světlo a ani dnes nezhasíná.*“⁹¹ Petiška závěr báje věnuje Heraklovým činům a jeho památce. „*A na zemi žila jeho nesmrtelná památka. Všude tam, kde lidem pomáhal, kde je chránil a bránil a zbavoval zla, kde hájil právo proti křivdě, vděčně na něho vzpomínali a ctíli ho. Od úst k ústům kráčela pověst o statečném Héraklovi, procházela staletími a staletími až do naší doby. A my ji předáváme dnešku a zítřku.*“⁹²

Desátou báje knihy je pojmenována **Perseus**. Příběh pojednává o králi, který toužil znát svoji budoucnost, a věštba mu předpověděla, že zemře vinou vlastního vnuka. Král se zděsil. Přemýšlel, jak se kruté věštbě vyhnout. A protože měl jedinou dceru - Danaé, nechal ji zavřít do železné věže. Myslel si, že se k ní žádný muž nedostane, proto nebude nikdy mít vnuka. Opak byl pravdou, ve věži Danaé navštívil Zeus, s nímž zplodila syna, jenž dostal jméno Perseus. Když se o tom dozvěděl starý král, velice se rozčílil. Sluhům poručil dát dceru i s vnukem do velké bedny a bednu vhodit do moře. Sluhové učinili, jak král žádal. Danaé se společně se synkem plavila po moři, až ji moře vrhlo na jeden z ostrovů. Zde je našli rybáři, kteří je odvedli ke králi. Králi se Danaé zalíbila, vzal si ji za ženu. Společně s Perseem zůstali v králově paláci. Perseus postupem času dospěl v statného mladíka. A právě v tuto chvíli se král začal obávat, aby ho nevlastní syn nepřipravil o trůn. Přemýšlel, jak by se Persea zbavil, a vymyslel na něj lest. Perseovi vyprávěl o třech sestřích jménem Gorgony. Tyto sestry měly zvláštní moc, každý, kdo jim pohlédl do tváře, se změnil v kámen. Dvě hlavy Gorgon přitom

⁸⁹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 79.

⁹⁰ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 96.

⁹¹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 79.

⁹² PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 97.

byly nesmrtelné, jen jedna - Medúza byla smrtelná. Ten, kdo jí usekne hlavu, se stane pánem celého světa. Když král o Gorgonách dovyprávěl, Perseus vzkřikl, že mu hlavu Medúzy přinese. A jak řekl, tak i učinil. Hned se vydal na cestu. Cestou se setkal s bohyní Athénou a bohem Hermem, kteří mu darovali věci, bez nichž by Gorgony nepřemohl. Athéna mu zároveň poradila, aby šel za sestrami Gorgon, které mu poradí, kde má Gorgony najít. Perseus tak učinil, našel cestu ke Gorgonám a pomocí předmětů, jež mu darovali bohové, se mu podařilo hlavu Medúzy ukořistit. Cestou domů se pomocí Medúzy vypořádal s obrem Atlasem a mořskou obludou, kteří ohrožovali obyvatele Etiopie. Dceru etiopského krále Andromedu, jež vysvobodil ze spárů obludy, si Perseus vzal za manželku. Po svatbě se vydal zpět k matce. Když se vrátil, král se mu vysmíval, proto Perseus použil hlavu Medúzy, díky níž král zkameněl. Novým králem se stal samotný Perseus. Společně s Andromedou žili šťastně a spokojeně. Ještě je potkala jedna nešťastná událost. Perseus se účastnil sportovních her v sousední zemi. Soutěžil v hodu diskem. Jeho disk dopadl mezi diváky, kde usmrtil starce. Oním starcem byl otec Danaé, který ze strachu před svým krutým osudem utekl ze země a bloudil světem. Staré věštby se ani tak nevyhnul.

Báje o odvážném mladíkovi jménem Perseus je součástí knihy Ježkové i Petišky. U obou spisovatelů báje nese zcela shodný název.

Porovnané báje začínají věštbou, kterou si nechal předpovědět král a od níž se vyvíjel veškerý osud Danaé. Král, jenž toužil znát svoji budoucnost, nese v báji Petišky jméno Akrisios. Na rozdíl od příběhu Ježkové, v němž není královo jméno uvedeno.

Když se král dozvěděl, že zemře rukou vlastního vnuka, zavřel v báji Ježkové svoji jedinou dceru do železné věže. V báji Petišky je Danaé zavřená ve sklepení.

Poté, co se Danaé narodil syn Perseus, král je přikázal zavřít do bedny a vhodit do moře. Danaé s Perseem se dostala do rukou rybářům, kteří ji odvedli ke králi. Král si Danaé oblíbil a vzal si ji za ženu. Když Perseus dospěl, král se obával, že ho připraví o trůn a poslal ho pro hlavu Medúzy. Medúzu Perseus sice opravdu získal, ale bez pomoci bohů by se mu to nepodařilo. V báji Ježkové Perseovi pomáhala bohyně Athéna a bůh Hermes. *„Sám Gorgony nepřemůžeš, Persee,“* řekla Athéna. *„Dám ti kouzelné zbraně a dobré rady. Na Gorgony nesmíš pohlédnout přímo, proto si vezmi tento kovový štít, v něm je uvidíš jako v zrcadle. Ani tebe by Gorgony neměly spatřit, proto ti půjčím přilbu boha Háda, která tě učiní neviditelným. A tu máš ještě kouzelnou mošnu na Medúzinu hlavu.“* Potom promluvil bůh Hermes: *„Dám ti okřídlené střevíce, stejné jako mám já. Donesou tě, kam budeš chtít. Obyčejným mečem však Medúze hlavu neusekneš, vezmi si tento železný srp.“* Athéna ještě Perseovi poradila, aby ze všeho nejdřív zaletěl k jeskyni, kde žijí tři stařeny, sestry Gorgon,

kteřé jedině k nim znají cestu.“⁹³ V příběhu Petišky se Perseus dočkal pomoci pouze do Athény. „Bohyně Pallas Athéna sledovala jeho cestu. Byla vždy ochránkyní statečných mužů a Perseova odvaha se jí líbila. Zjevila se Perseovi a oslovila ho: „Jsi statečný, Persee, ale statečnost sama o sobě by ti nepomohla. Musíš vědět, jak si máš počínat, aby ses vrátil domů živ a zdráv. Poradím ti. Na Gorgony nesmíš pohlédnout. Těžko bys však s Medusou bojoval, kdyby ses na ni nedíval. Proto ti dám kovový štít. Leskne se jako zrcadlo a dobře v něm budeš moci Gorgony pozorovat. Jejich obraz ti neuškodí. Obyčejným mečem bys Meduse hlavu neuřal, vezmi si proto tenhle ocelový srp. Ale především musíš získat od nymf okřídlené střevíce, kouzelnou mošnu a přilbu, která dělá lidi neviditelnými. Pojd', ukážu ti cestu ke třem stařenám. Jsou to sestry Gorgon a vědí, kde nymfy žijí.“⁹⁴ Jak můžeme na obou ukázkách vidět, kouzelné věci, prostřednictvím kterých Perseus hlavu Medúzy získal, v báji Ježkové dostal od bohyně Athény a boha Herma. Oproti tomu v báji Petišky část věcí dostal od bohyně Athény, druhou část pak od nymf.

Poté, co se Perseus setkal s bohy (u Petišky s bohyní), šel k sestřám Gorgon. V báji Ježkové je zmíněno, že mu sestry Gorgon radily, kudy vede cesta ke Gorgonám. U Petišky sestry Gorgon Perseovi ukázaly cestu k nymfám.

Když Perseus získal hlavu Medúzy, vracel se domů. Cestou potkal obra Atlase. V báji Ježkové Atlas zkameněl, neboť nevěřil, že Perseus má skutečně hlavu Medúzy. Perseus mu Medúzu ukázal, potvrdil pravdivost svých slov. U Petišky Atlas zkameněl, protože byl na Persea zlý a vyháněl ho.

Perseus se v průběhu cesty vypořádal i s mořskou obludou, před níž zachránil Andromedu. S Andromedou se později oženil. V báji Petišky je ještě před svatbou popisován vpád bývalého nápadníka Andromedy Fínea. I s ním si ale Perseus za pomoci Medúzy poradil. V báji Ježkové jsou zmíněné detaily z příběhu vypuštěny.

Po svatbě se Perseus vrátil zpět k matce. Jejího manžela nechal prostřednictvím Medúzy zkamenět a sám se stal králem. Věci, jež dostal od bohů, Perseus v báji Ježkové vrátil Athéně. U Petišky předměty sice vrátil, mošnu s hlavou Medusy si ještě nějaký čas ponechal.

V závěru bájí obou autorů je uveden nešťastný hod Persea diskem a usmrcení vlastního praotce.

Po zmíněné báji následuje několik informativních textů. V jednom z textů je popisován všední život Řeků. V těch dalších jsou čtenáři vysvětlovány pojmy jako amfora (hliněná nádoba se dvěma uchy, jež sloužila na přenášení vína), kylix (číše s plochým dnem, z níž se

⁹³ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 81.

⁹⁴ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 100.

pilo víno) či kráter (nádoba, která sloužila k míšení vína s vodou). Obsahem posledních dvou textů je oblékání Řeků.

Desátá báje knihy se jmenuje **Zlaté rouno**. Tato báje je v pojetí Ježkové rozdělena do 6 příběhů: *Frixos a Helle, Iason, Argonauti, Cesta do Kolchidy, Medea, Návrat*. První příběh, *Frixos a Helle*, začíná vládou krále Athama. Athamas vládl v řecké Biotii a měl dvě děti, syna jménem Frixos a dceru Helle. Jednou se Athamas zhlédl v jiné ženě, manželku vyhnal a k sobě domů nastěhoval novou ženu. Macecha děti neměla ráda. Když se jí později narodily vlastní, rozhodla se, že Frixe s Helle zahubí. Aby svůj nápad dovedla do konce, vymyslela krutý plán. Do paláce si tajně svolala ženy z království, kterým namluvila, aby před tím, než jejich muži budou osívat pole, veškeré obilí upražily. Tak se podle ní dočkají až trojnásobné úrody. Aby úroda byla taková, jak královna povídala, nesměly ženy nikomu nic říci. Ženy vše učinily, jak jim nová královna poradila. Následující jaro se nezazelenalo žádné pole, v zemi byla bída a hlad. Lidé prosili o pomoc bohy. Král Athamas vyslal posly do delfské věštírny, chtěl, aby jim bohové řekli, jak si je mají lidé usmířit. Než však poslové do věštírny došli, královna je uplatila, aby přinesli následující odpověď: „*Hlad nepomine, dokud Frixos nebude obětován bohům.*“⁹⁵ Královna pak králi radila, ať obětuje pro jistotu ještě Helle. Král byl z věštby smutný, děti měl totiž velice rád. Bohy si však rozhněvat nechtěl, rozhodl se, že děti obětuje. Následující den sluhové přivedli děti na louku, kde měly být obětovány. Ze spárů ohně je zachránil beran, jenž děti unesl. S beranem pluly oblohou. V průběhu cesty Hellé spadla do hlubiny, v níž našla smrt. Frixos plul s beranem sám. Beran Frixe zavezl do Kolchidy. V Kolchidě vládl král Aietes. Ten byl okouzlen zlatým rounem berana a poté, co mu Frixos pověděl svůj příběh, nechal ho u sebe. Frixos dal králi na oplátku zlaté rouno, jež se mu tolik líbilo. Zlaté rouno Aietes nechal přibít zlatými hřeby na obrovský dub. Věštba mu předpověděla, že dokud bude mít zlaté rouno u sebe, nestane se mu nic zlého. Jakmile o něj přijde, stihne ho neštěstí. Král chtěl mít rouno pod dohledem, požádal dceru Medeu, jež byla výbornou kouzelnicí, aby z hlubin země přivolala netvora, který bude rouno hlídat. O slávě zázračného rouna se dozvěděli lidé po celém světě, několik odvážlivců chtělo rouno dostat, nikdo z nich neušel smrti. Až jednou se pro něj vydali hrdinové v čele s Iasonem.

Báje s názvem Zlaté rouno je totožná s dvěma bájemi, jež nacházíme u Petišky. Jedná se o báje O zlatém rounu, Íasón a Médea. Příběh, jenž nese název Frixos a Helle pak plně odpovídá Petiškově báji s názvem O zlatém rounu.

⁹⁵ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 90.

Ve zpracovacích obou autorů nacházíme několik odlišností. Král, který byl otcem Frixe a Helle, a jenž zapříčinil veškeré jejich neštěstí, je v báji Ježkové nazýván Alkamos. U Petišky není čtenáři jméno krále odhaleno.

Nová žena krále neměla děti ráda, svoji nenávisť dávala najevo různými způsoby. Ježková uvádí, že „*nová královna nebyla k dětem laskavá, všelijak je trápila a trýznila.*“⁹⁶ Petiška popisuje týrání dětí více dopodrobna. „*Macecha chlapce a děvčátko nenáviděla, hubovala je od rána do večera a týrala. Děti před ní utíkaly a schovávaly se raději v zahradě za královským palácem. Když je macecha nemohla najít, zlobila se tím víc a žalovala králi, jaké jsou to toulavé děti. Ještě horší časy dětem nastaly, když se maceše narodili dva synové. Nevěděla, co nejhoršího by si na Frixa a Hellé vymyslíla a co by o nich králi nalhala. Trestala je sama a přála si, aby je král trestal také a ještě přísněji, než je trestala ona.*“⁹⁷

Pro to, aby se královna nevlastních dětí zbavila, vymyslela lest. Díky ní zemi postihla veliká neúroda, lidé trpěli hladem. V báji Ježkové je uvedeno, že zemi mohlo zachránit pouze obětování Frixe bohům. Sama královna králi doporučila, aby pro usmíření s bohy obětoval také Helle. Naproti tomu Petiška zmiňuje rovnou, že zemi před hladem zachrání pouze obětování Frixe společně s Hellé.

Když se král dozvěděl o nutnosti obětovat své děti, byl velmi smutný. U Ježkové se však ihned rozhodl, že učiní vše, jak mu bylo předpovězeno. Oproti tomu v báji Petišky král nejdříve nechtěl o splnění věštby ani slyšet. Královna ale proti králi poštvála hladovějící ženy, které se bouřily a tak i v této báji král obětovat děti svolil.

O tom, že budou Frixos s Helle obětováni, neměli v báji Ježkové ani potuchy. V báji Petišky byli naopak se svým dalším osudem seznámeni. Petiška uvádí, že aby před obřadem neutekli, macecha je přes noc nechala zavřít v komoře.

Před smrtí zachránil děti beran, jenž na ně promluvil hlasem jejich matky a unesl je. V průběhu cesty nešťastně zemřela Helle. Frixe beran odvezl do Kolchidy, kde zůstal u krále Aieta. Když dospěl, oženil se v báji Ježkové s jeho dcerou Chalkiopou, s níž měl dva syny. U Petišky se sice Frixos oženil s dcerou Aietovou, její jméno je ale před čtenářem zatajeno. Také to, že s ní měl dva syny, není u Petišky uvedeno.

Závěr obou bájí je věnován povídání o zlatém rounu, jež Frixos daroval králi Aietovi, a které jeho zemi chránilo.

Druhým příběhem, na nějž Ježková báji Zlaté rouno rozdělila, je *Iason*. Tento příběh začíná vyprávěním o Iasonově otci, Aisonu. Aison se dostal na trůn po smrti otce. O trůn ho

⁹⁶ Tamtéž, s. 90.

⁹⁷ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 60.

však zanedlouho připravil bratr Pelias. Aison měl strach, že se Pelias vypořádá také s jeho synem, proto dal rozhlásit, že Iason zemřel. Iasona odvezl do hor, kde ho svěřil do výchovy moudrému kentaurovi Cheironovi. Cheiron byl zdatný v několika činnostech: ovládal boj mečem i kopím, dokázal léčit, vyznal se v hudbě. Všem činnostem cvičil také mladého Iasona. Když Iason dospěl, Cheiron mu sdělil, že bude muset odejít do Iolkos, svého domova, kde by se měl ujmout vlády. Na trůně v Iolkos však dosud neprávem seděl Pelias. Iason se, i když nerad, vydal na cestu. Cestou potkal stařenku, skrytou bohyni Héro, jež si chtěla vyzkoušet, zda má Iason dobré srdce. Iason ve zkoušce prošel výborně a bohyně Héra ho pak za odměnu celý život chránila. Když Iason došel do Iolku a předstoupil před svého strýce s žádostí o trůn, strýc mu odpověděl, že mu rád vyhoví, avšak Iason mu musí splnit jedno přání – přinést zlaté rouno. Iason slíbil, že rouno přinese. Proradný Pelias byl šťastný, myslel si, že se Iason z cesty již nikdy nevrátí.

Příběh o Iasonovi, jeho dospívání a setkání se strýcem, obsahuje Petiškova báje s názvem Íasón a Médea. Zmíněný příběh je pouze začátkem této báje. Zbytek báje zahrnují ostatní příběhy, do nichž Ježková báji O zlatém rounu rozdělila.

Zpracování zmíněného příběhu je v podáních obou autorů téměř shodné. Mezi oběma příběhy najdeme nepatrné rozdílnosti. Např. poté, co byl Aison připraven o trůn svým bratrem, Petiška zmiňuje, že odešel na venkov, Ježková tento detail ze svého příběhu vypustila. Nejspíš jí přišel zbytečný, pro další vývoj příběhu nepodstatný.

Aby Aison ochránil syna Iasona před svým bratrem, zřingoval jeho smrt a poslal ho do hor k moudrému kentaurovi, který měl Iasona vychovat. V báji Ježkové je kentaur nazýván Cheironem. Petiška jméno kentaura neuvádí.

Když Iason dospěl, v báji Ježkové si ho nechal zavolat kentaur, který mu prozradil, aby se vydal zpět domů a přebral vládu po strýci. *„Když bylo Iasonovi dvacet let, Cheiron si ho zavolal. „Naučil jsem tě všemu, co potřebuješ, Iasone,“ řekl mu vážně. „Přišel čas, kdy musíš odejít. Tvým domovem je město Iolkos, kde vládne tvůj strýc Pelias. Trůn však právem náležel tvému otci Aisonovi a po jeho smrti připadl tobě. Jdi a ujmí se vlády!“⁹⁸* Petiška se zmiňuje, že Iason se pro návrat domů a převzetí vlády rozhodl sám, *„když mu bylo dvacet let, opustil hory a vydal se ke králi Peliovi požádat ho o trůn, který násilně vzal jeho otci. Aisón byl tou dobou už mrtev.“⁹⁹*

Poté, co se Iason vrátil do Iolku, požádal svého strýce, aby mu navrátil trůn. Strýc svolil pod podmínkou, že mu splní jedno přání. Přáním bylo dovést zlaté rouno. U Ježkové Pelias

⁹⁸ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 95.

⁹⁹ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 65.

své přání odůvodňuje takto: „Každou noc se mi ve snu zjevuje náš společný příbuzný Frixos, syn krále Athamanta, jenž byl tvým pradědem. Frixos zemřel v daleké zemi jménem Kolchida a ve snu mě nabádá, abych do Iolku přivezl rouno zlatého berana, které tam zanechal. Jeho duch pláče a nařiká, že když se tak nestane, celý náš rod stihne zlá kletba!“¹⁰⁰ V Petiškově báji král vysvětluje přání obdobně: „Každou noc se mi zjevuje stín našeho příbuzného Frixu a žádá mě, abych jel do Kolchidy ke králi Aiétovi a přinesl od něho do Řecku zlaté rouno. Dříve prý nenalezne Frixova duše pokoje, dokud se rouno nevrátí do vlasti. Jdi a přines je. Proslavíš se a mrtvý Frixos najde v hrobě klid. Až se vrátíš s rounem, postoupím ti trůn a odevzdám ti vládu.“¹⁰¹

Iason strýci odpověděl, že mu vyhoví a zlaté rouno z Kolchidy doveze. Tímto tvrzením vyprávění končí.

Na zmíněný příběh navazuje další s názvem *Argonauti*. Podstatou tohoto příběhu jsou přípravy Iasona a celé výpravy na cestu do Kolchidy. Součástí výpravy na cestu pro zlaté rouno bylo několik hrdinů. Patřili mezi ně např. Herakles, Ankaios, athénský král Theseus, kormidelník Tifys nebo pěvec Orfeus. Před samotnou cestou nechal Iason postavit od mistra jménem Argos novou loď. Té se pak říkalo Argo a plavci na ní si začali říkat Argonauti. Na loď plavci naložili zásoby jídla a před vyplutím přichystali oběť bohu Apollonovi. Když nastal den jejich odjezdu, věstec Idmon byl obdařen viděním, že přes veškeré nesnáze, které Argonauty po cestě potkají, bude výprava úspěšná. Po tomto zjevení Argonauti odvázali lana a odpluli. Přišlo se s nimi rozloučit mnoho lidí, také bozi z Olympu shlíželi na velkou Argo, jež vezla nejlepší muže z celého Řecku napříč novým dobrodružstvím.

Vyprávění o přípravách hrdinů na cestu do Kolchidy je opět u Petišky součástí báje Íasón a Médea. V této báji jsou náležitosti týkající se příprav Argonautů na cestu minimalizovány.

Zmíněné tvrzení můžeme doložit již na popisu lodi, jež dal Iason postavit. Petiška o lodi uvádí pouze následující: „Zkušený stavitel postavil hrdinům pevnou loď. Dali jí po něm jméno Argó a sami se nazývali Argonauty.“¹⁰² Ježková loď popisuje více do detailu, včetně jejího vzhledu. „Na dalekou plavbu dal Iason postavit novou loď, tak skvělou, že podobnou ještě nikdo neviděl. Měla padesát vesel, byla obrovská, a přesto lehká. Boky byly nabarvené rudě,

¹⁰⁰ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 96.

¹⁰¹ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 65-66.

¹⁰² Tamtéž, s. 66.

na přídi nesla vyřezávanou beraní hlavu a vysoko na pravé a levé tváři měla namalované veliké oči. Postavil ji mistr Argo, po němž dostala jméno Argo, což značí „rychlá“.¹⁰³

Než Argonauti vyjeli na plavbu, Ježková uvádí, že uchystali oběť bohu Apollonovi, oproti tomu v báji Petišky je zmíněno, že plavci obětovali bohu Poseidonovi a dalším mořským božstvům.

Předtím než loď vyplula, byl stařec Idmon v báji Ježkové obdařen viděním od samotného boha Apollona. U Petišky se s tímto konstatováním nesetkáme.

V příběhu Ježkové je popisována mj. doba těsně před vyplutím, kdy se s Argonauty loučili všichni obyvatelé Iolku. Následně je v tomto příběhu zmíněno i to, jak bohové pyšnou Argo sledovali. Z báje Petišky jsou tyto detaily vypuštěny.

Po příběhu s názvem Argonauti následuje v knize Řecké báje informativní text, jenž čtenáře ještě do větších detailů seznamuje s lodí Argo.

Dále v knize nacházíme příběh s názvem *Cesta do Kolchidy*. V tomto příběhu jsou popisovány veškeré útrapy, s nimiž se Argonauti při cestě do Kolchidy setkali. První zastávkou plavců byl ostrov Lemnos, na kterém žily samé ženy. Poté, co se muži na ostrově zjevili, ženy se je snažily co nejvíce zdržet. Muži kouzlům žen podlehli a na ostrově pobýli několik týdnů. Nakonec vypluli pouze díky Heraklovi, který mámení žen nepodleh. Další zastávkou mužů byly břehy Mýsie, zde Argonauti nešťastně zapomněli Herakla s Hylem. Do rozporu se hrdinové dostali s králem Amykem, jenž vládl zemi Bebryků. Amyka zabil Polydeukes a Řekové pokračovali dál. Na skalnatém břehu neznámé země se setkali se starcem jménem Fineus. Fineus zneužil daru bohů, proto byl potrestán. Argonauti starci pomohli, vysvobodili ho. Stařec jim dal za odměnu cenné rady, bez nichž by do Kolchidy ve zdraví nedopluli. V průběhu další cesty přišli o Idmona, jenž zemřel rukou kance, a kormidelníka Tifa, kterého již delší dobu trápila krutá nemoc. Když byli hrdinové nedaleko Kolchidy, viděli mávat na malém ostrůvku čtyři mladíky. Ti na ostrově ztroskotali a Argonauty žádali o pomoc. Mladíci byli vnuci kolchidského krále, jemuž chtěl Iason sebrat zlaté rouno. Poté, co Iason o svých plánech mladíkům pověděl, zhrozili se a před nebezpečím ho varovali. Iason se však odradit nenechal a vydali se na cestu. Zanedlouho dopluli k břehům Kolchidy.

Stejně jako příběh předcházející i tento je v podání Petišky součástí báje Íasón a Médea. Vyprávění o cestě Argonautů do Kolchidy je ve zpracování Petišky ve srovnání s Ježkovou úspornější.

¹⁰³ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 96.

V průběhu cesty potkalo hrdiny několik útrap. Některé z nich do své knihy bájí Ježková zařadila navíc, u Petišky je nenajdeme. Jedná se o problémy se lstivými ženami, souboj s králem Amykem nebo smrt Idmona a Tifa.

Zastávka, během níž hrdiny opustil silák Herakles, je u obou autorů popisována odlišně. Petiška shrnuje: „*Silák Hérakles argonauty brzy opustil. Vystoupil s nimi jednou na pevninu i se svým přítelem. Přítel se ztratil v lese, hrdina ho šel hledat a už se nevrátil. Vládce bohů Zeus ho povolal k jiným úkolům.*“¹⁰⁴ Ježková celou záležitost popisuje do větších detailů. „*Klidné počasí jim dovolilo přistát u břehů Mýsie, která leží mezi Lýdií a Frýgií. Mýsové přijali lodníky přátelsky. Věnovali jim spoustu čerstvého jídla i živá dobytčata, aby je mohli obětovat bohům pro zdar příští plavby. Toho večera vzplály na pobřeží velké ohně a Argonauti uchytili hostinu a oběť bohu Apollonovi. Mladý Hylas, služebník a chránělec hrdiny Herakla, zašel do lesa pro vodu. Zabloudil až hluboko do lesa. Přišel k prameni, kde se nymfy scházely ke svým tancům a oslavovaly Artemidu, bohyni lovu a měsíce, jenž právě stál v úplňku. Když se Hylas sklonil k vodě, křišťálovýma očima na něj pohlédla víla, která v ní sídlila. Zatoužila po něm, vynořila se nad hladinu jako blesk, pevně Hyla objala a stáhla ho do tůně. Herakles začal chlapce postrádat, když už byla hluboká noc. Tasil meč a vyběhl ho hledat. Bloudil černými lesy, volal Hyla jménem až do ochraptění, ale marně. Sotva se ráno nad kopci zjevila růžová záře Jitřenky, Tifys všechny burcoval, aby se nalodili. Zavál vlahý jižní vítr příznivý pro plavbu. Argonauti ve spěchu odvažovali silná lana, vytáhli kotevní kameny a brzy se ocitli na volném moři. Až daleko od břehů Mýsie zjistili, že Herakles a Hylas chybí.*“¹⁰⁵

Setkání se starcem jménem Fineus obsahují vyprávění obou autorů. I v této části spatřujeme mezi oběma spisovateli jisté odlišnosti. V báji Petišky sám Fineus Argonautům vypráví o svém osudu, oproti tomu u Ježkové se hrdinové o jeho trápení dozvídají od věštce Idmona. Důvod, proč bohové Finea potrestali je v u Petišky popisován takto: „*bohové mě obdařili věšteckým duchem a já věštby zneužil.*“¹⁰⁶ Ježková vše líčí konkrétněji: „*Bohové ho obdařili věšteckým duchem, král však zneužil jejich daru a vyzrazoval lidem božské úmysly.*“¹⁰⁷

Těsně před břehy Kolchidy Argonauti zachránili vnuky krále Aieta. V báji Ježkové je zmíněno, že se jednalo o 4 chlapce. Petiška jejich počet čtenáři zatajuje.

¹⁰⁴ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 66.

¹⁰⁵ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 101.

¹⁰⁶ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 66.

¹⁰⁷ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 102.

Po setkání s vnuky kolchidského krále dojel Iason společně s ostatními k cíli své cesty, břehům Kolchidy.

Příjezdem do Kolchidy začíná následující příběh s názvem *Médea*. Médea byla dcerou kolchidského krále, její postava je pro další vývoj příběhu klíčová. Když Iason společně s Frixovými syny došel do paláce Aieta, Aietes se k němu choval velmi přátelsky, byl mu vděčný za záchranu vnuků. Poté, co se ale dozvěděl o cíli cesty Iasona a dalších hrdinů, byl vzteky bez sebe. Iasonovi zároveň řekl, že když rouno chce, musí prokázat svoji statečnost. Iasonovi zadal úkol, jenž musel splnit. „*Nedaleko odsud je pole, tam chovám zvláštní býky s kovovými rohy, kterým z nozder šlehají plameny. Ráno je zapřáhnu do železného pluhu a ořu s nimi pole, do brázd zasévám zuby obrovského draka. Ty vzápětí vzkličí a povstanou z nich bojovníci. Já se na ně vrhnu a do večera je dokážu všechny pobít. Jestli jediný z vás dokáže vykonat tu práci stejně dobře jako já, můžete si zlaté rouno odvézt.*“¹⁰⁸ V předvečer dne, kdy měl Iason úkol vykonat, ho navštívila Médea. Dceři kolchidského krále se Iason velmi líbil, na první pohled se do něj zamilovala. Rozhodla se, že mu pomůže. Iasonovi dala cenné rady, díky nimž následujícího dne vše vykonal, jak Aietes řekl. Poté, co Iason pobil všechny býky, král Aietes zuřil. Poznal, že Iasonovi pomáhala Médea. Médea se rozhodla s Iasonem ujet. Ještě před odjezdem mu pomohla získat zlaté rouno. Argonautům v odjezdu nic nebránilo a vydali se na cestu. Když se o odjezdu Argonatů společně s Médeou a zlatým rounem dozvěděl Aietes, vyslal za nimi loďstvo v čele s bratrem Médey Apsyrtem. Loďstvo kolchidského krále Argonauty brzy dohnalo a obklíčilo. Apsyrtos Iasonovi vzkázal, že loď nechá projet pouze za předpokladu, že mu vrátí Médeu a zlaté rouno. Iason za pomoci Médey na Apsyrtu vymyslel lest, Apsyrtos byl vylákán na nejbližší ostrov a následně zabit. Po jeho smrti vypukl v kolchidském loďstvu zmatek. Argo se snadno dostala z kolchidského sevření a znovu vyplula na cestu. V průběhu plavby se Argonautům zjevil Zeus. Dia velmi rozhněvala smrt prince Apsyrtu. Za jeho smrt určil Argonautům trest. Hrdinové se museli od svého zločinu očistit způsobem, který určí čarodějnice Kirké. Loď zamířila na sever k čarodějnici.

Vyprávění o královské dceři jménem Médea, její pomoci Iasonovi a krádeži zlatého rouna je u Petišky součástí báje Íasón a Médea. Příběhy obou autorů jsou zpracovány obdobně, najdeme mezi nimi pouze několik drobných rozdílů.

Poté, co Argonauti připluli k břehům Kolchidy, Iason se společně s Frixovými syny vydal ke králi Aietovi. Před palácem se setkal s dcerou kolchidského krále Médeou. Médea se do Iasona na první pohled zamilovala. U Ježkové je popisováno: „*Bohyně Héra už dlouho*

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 111.

*přemýšlela, jak pomoci Iasonovi získat zlaté rouno. Nakonec usoudila, že nejvíc mu prospěje pomoc princezny Medey. Požádala proto Afroditu, ať vyšle za Medeou svého syna Erosa, aby v ní vzbudil lásku k Iasonovi. Ve chvíli, kdy Iason vkročil do brány paláce, zlatokřídlý Eros už seděl na jedné ze střech a pečlivě mířil. Sotva Medea poprvé pohlédla na plavovlasého Řeka, Erotova střela lásky hluboko zasáhla její srdce. V těle jí vzplál oheň, jako když vítr foukne do žhavého popela, tváře jí zrůžověly a z Iasona už nespustila oči.*¹⁰⁹ Petiška vzájemné sympatie Médey k Iasonovi líčí velice stroze: „*Jako stín šla Médea za nimi a nespouštěla oči z Íasóna. Urostlý hrdina s tváří mladého boha se jí na první pohled tak zalíbil, že těžko skrývala vzrušení.*“¹¹⁰

Když Iason došel do paláce a králi sdělil, proč přijel, král se velice rozhněval. Zároveň hrdinům zadal úkol. Pokud tento úkol splní, rouno si mohou odvést. Ježková ve své báji uvádí, že úkol zadaný králem mohl splnit kterýkoliv z hrdinů. V báji Petišky je úkol zadán přímo Iasonovi.

Úkol splnil a draky porazil Iason pouze díky pomoci Médey. V pojetí Petišky je řečeno, že Médeu v jejím nápadu pomoci Iasonovi podporovala Chalkiopé. U Ježkové se Medea pro pomoc Iasonovi rozhodla sama.

Rady Medea poskytla Iasonovi u Ježkové noc před splněním úkolu. Oproti tomu v báji Petišky Médea poradila Iasonovi až ráno před úkolem.

Když Iason úkol zadaný Aietem splnil, Medea mu šla opatřit zlaté rouno. Draka, jenž zlaté rouno hlídal, v báji Ježkové uspala zpěvem. „*Medea se však hadovi upřeně zadívala do rudých očí, zvedla bílé ruce a konejšivým hlasem začala zpívat. Melodie písňě plné zvláštních slov stoupala a klesala, had se zklidnil a postupně uléhal na zem, až jeho tělo znehybnělo a usnul.*“¹¹¹ U Petišky byl sice had uklidněn taktéž zpěvem, pro uspání Médea použila čarovnou bylinu. „*Drak zaslechl kroky a všechno listí v háji se rozechvělo jeho sykotem. Médea se mu blížila se zpěvem a ukolébala draka ke klidu. Dotkla se drakovy hlavy čarovnou bylinou. Ze stonku byliny vytrysklo několik krůpějí uspávající šťávy. Drak zavřel oči i tlamu a po dlouhé řadě let poprvé usnul.*“¹¹²

Poté, co získal Iason rouno, vydali se na cestu. Král však za nimi poslal loďstvo v čele s bratrem Medey, Apsyrtem (u Petišky Absyrtem). Loďstvo kolchidského krále řecké hrdiny obklíčilo. Z pevného sevření se Řekové dostali pouze díky Isti, kterou vymysleli na Apsyrtu. Apsyrtu Iason zabil a pokračovali v cestě. Za vraždu Apsyrtu plavce v báji Ježkové potrestal

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 108.

¹¹⁰ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 69.

¹¹¹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 113.

¹¹² PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 74.

bůh Zeus. Jeho trest spočíval v tom, že plavci museli odjet k čarodějnici Kirké, která jim měla poradit, jak se od zločinu očistit. Obrácením lodi na sever a cestou k čarodějnici celý příběh končí.

V přímé návaznosti na něj je příběh *Návrat*. Toto vyprávění začíná příplutím Argonautů a Médey na ostrov čarodějnice Kirké. Ke Kirké se vydal samotný Iason s Médeou, čarodějnici prosili o pomoc. Vypověděli jí celý svůj příběh. „*Kouzelnice rozdělala oheň v krbu, velkým nožem zařízla sele a prýšticí krev chytala do měděné nádoby. Pak v rudé krvi smočila ruce až po lokty a za tichého zpěvu vykonala oběť bohu Diovi, který jediný může vyslyšet prosby vrahů.*“¹¹³ Poté Iasona s Médeou poslala zpět. Argonauti opět vypluli na cestu. Zanedlouho přípluli do svého mateřského přístavu, Iolku. Když se král Pelias o jejich návratu dozvěděl, nechal zavřít městské brány a vysoké hradby obsadil ozbrojenci. Hrdinům znemožnil návrat domů. Iasona zrada krále Pelia bolela, Medea viděla, že se její milý trápí a rozhodla se mu pomoci. Kouzlem se změnila ve starou ženu a šla do města. Zde si stoupla pod okna královského paláce a vychvalovala lektvar, který měla na prodej, jenž měl kouzelnou moc, navracel mládí. Dcery krále ji slyšely a poslaly pro ni služebné. Médea jim na starém beranu dokazovala pravdivost svého tvrzení. Starého berana proměnila v mladého beránka. Když to uviděl král Pelias, také on chtěl lektvar vyzkoušet a stát se mladým. Medea do horké vody, v níž předtím našel mládí beran, lektvar nepřimíchala. Král ve vodě našel smrt. Město Iolkos zůstalo bez krále. Iason se svými hrdiny se lehce zmocnil města a s nemalou slávou vešel do jeho bran. Ve městě se ujal vlády a oženil se s Médeou. Společně měli dva syny a žili nějaký čas šťastně. Jednou se stalo, že se Iason zamiloval do jiné ženy. Médea zuřivostí i hněvem zabila Iasonovu milenkou i oba syny, kteří ji s Iasonem poutali. Přivolala vůz tažený dvěma draky a vzlétla s ním do oblak. To bylo naposledy, co ji lidé spatřili. Celá báje končí smrtí Iasona. Iason zemřel pod troskami své milované lodi Argo.

Povídání o návratu hrdinů zpět do vlasti a Iasonově převzetí vlády Petiška zahrnuje do báje s názvem *Íasón a Médea*. Ačkoliv jsou příběhy obou autorů velice krátké, jisté odlišnosti mezi nimi najdeme.

Např. součástí báje Ježkové je cesta hrdinů k čarodějnici Kirké. Ta měla Iasonovi poradit, jak se má očistit od svého zločinu, vraždy Apsyrtu. Z báje Petišky se čtenář o trestu, jenž byl Iasonovi udělen, nic nedozvídá. O návštěvě čarodějnice Kirké v jeho báji není ani zmínka.

¹¹³ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 116.

Než se hrdinové dostali domů, Petiška popisuje, že málem ztroskotali u ostrova Sirén. Tento příběh není zmíněn u Ježkové.

Poté, co se Argonauti vrátili do vlasti, Iason převzal vládu. V báji Ježkové je uvedeno, že se oženil s Medou, s níž měl dva syny. Až po nějaké době se zamiloval do jiné ženy. Petiška se zmiňuje, že ihned poté, co se Iason ujal vlády, našel si jinou ženu. Médeu si na rozdíl od báje Ježkové nevzal a neměl s ní žádné děti.

Když se Medea o Iasonově nové ženě dozvěděla, zabila ji. V báji Ježkové Medea kromě nevěsty Iasona zabila také děti, které ji s ním poutaly.

Poté, co Medea zabila Iasonovu nevěstu, navždy zmizela. Jejím zmizením báje Petišky končí. Ježková jde ve svém vyprávění dále, popisuje loď Argo, která hrdiny vedla k vítězství. Samotný závěr báje věnuje smrti Iasona. *„Náhle se ozval hlasitý praskot. Trámy Argo zaskřípěly a táhle vzdechly, jako by i je přemohly vzpomínky. Iason vzhlédl – a poslední, co na tomto světě spatřil, bylo veliké bílé oko lodi, oprýskané větrem a deští. Potom se Argo s rachotem zřítla a pohřbila Iasona pod svými troskami.“*¹¹⁴

Po rozsáhlé báji s názvem Zlaté rouno najdeme v souboru bájí Ježkové vyprávění s názvem **Filemon a Baucis**. Příběh pojednává o olympských bozích, kteří často navštěvovali svět. Na svět bohové přicházeli, protože se chtěli podívat, jak lidé žijí. Jednou Zeus společně s bohem Hermem zavítali do Frýgie. Aby je nikdo nepoznal, přestrojili se a jako obyčejní poutníci prosili v několika staveních o nocleh. Nikdo jim pomoc neposkytl. Až došli k malé chaloupce, v níž žili stařeček Filemon se stařenkou Baukis. Ti jako jediní bohy přivítali, nocleh jim slíbili a také je nasýtli. I když byli sami chudí, se vším se s bohy rozdělili a chovali se k nim jako k pravým hostům. Bohové je za to jako jediné ušetřili smrti, domy lidí, jež jim odmítli pomoci, zaplavili. Pouze chaloupce stařečka a stařenky se voda vyhnula. Za svoji pohostinnost byli Filemon s Baukis odměněni přeměnou chaloupky v krásný palác. Bohové jim zároveň slíbili splnit jakékoliv přání. Stařeček se stařenkou si přáli: *„Dovol nám, abychom se směli stát strážci tvého chrámu,“ požádal Filemon. „A jako jsme ve svornosti prožili celý život, tak bychom spolu chtěli i zemřít. V jediném okamžiku, abych nemusel hledět na hrob své ženy a ona nemusela pohřbívat mne.“*¹¹⁵ Filemon s Baukis pečovali o chrám, až jednoho dne pocítili, že se jejich život naplnil. V tu chvíli začali obrůstat listím. Bohové učinili, že se proměnili ve stromy, jež vedle sebe stály a láskyplně se dotýkaly.

Báje o štedrosti a pohostinnosti stařečka Filemona a stařenky Baukis Ježková převzala z knihy Petišky. V jeho podání báje nese název Filemon a Baucis.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 120.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 123.

Báje obou autorů začínají konstatováním, že bohové velice často sestupovali na zem, kde zjišťovali, jak se lidem daří. Jednoho dne se na zem vydali Zeus společně s Hermem. Ježková uvádí, že země, kterou navštívili, se jmenovala Frýgie, oproti tomu Petiška nezmiňuje, o jakou konkrétní zemi se jednalo.

Po zemi Zeus s Hermem putovali v přestrojení a žádali lidi o nocleh. Zatímco v báji Petišky žádal lidi o nocleh samotný Hermes (Zeus stál opodál), u Ježkové prosili o přenocování oba bohové.

Nikdo z oslovených lidí bohy ubytovat nechtěl. Nikdo, vyjma stařečka Filemona a stařenky Baukis. Ti bohy mile přivítali, i když sami moc jídla neměli, o vše se s bohy podělili. Ježková popisuje: „*Baukis prostřela na stůl vybledlý sváteční ubrus. Přinesla olivy, kousek tvarohu a vejce, všechno v chudičkových nádobách. Navoněla příbory zelenou mátou a rozložila je před hosty.*“¹¹⁶ „*Zkrátka bylo maso se zeleninou uvařené a Baukis je podala hostům. Vrásčítýma rukama ještě narovnala do mělkého košíčku fíky, ořechy a voňavá jablíčka. Filemon nalil do číší víno z malého džbánu a zasedli k jídlu.*“¹¹⁷ Petiška uvádí: „*Stůl byl vetchný a nakláněl se ke straně. Měl jednu nohu kratší. Filemon podložil kratší nohu střípkem a přisunul ke stolu prosté lehátko. Pokryl je svátečním přehozem a zval hosty k jídlu. Baucis otřela voňavou mátou stůl a před hosty se zakouřil z hliněných misek pokrm. Zavonělo uzené maso a zelí, začervenaly se ředkvičky a zažloutl sýr. I vejce vařená v popelu a čekankový salát donesla pečlivá Baucis. Filemon bavil při jídle pocestné hovorem a přemýšlel, co by jim ještě podal. Ztratil se na chvíli ze světnice a objevil se s jablky, ořechy a s hrozny vína, které uzrály u chaloupky, a s košíčkem fíků. Doprostřed stolu položil sladký medový plást.*“¹¹⁸

Podle toho, že víno, které stařeček bohům nabídl, neubývalo, poznali Filemon s Baucis v báji Petišky, jak vzácní lidé je poctili svou návštěvou. U Ježkové přišli na to, že poutníci, kteří navštívili jejich chaloupku, jsou bohové podle toho, že víno v nádobách neubývalo a bylo lepší než dříve.

Když Filemon s Baukis totožnost bohů odhalili, bohové je obdarovali krásným palácem a slíbili jim splnit jakékoliv přání. Filemon s Baukis si přáli zemřít společně a nevidět jeden druhého umírat. Bohové jim přání splnili. Filemon a Baukis na sklonku života přeměnili ve stromy, které si byly i po smrti na blízku a dotýkaly se větvemi. Tímto tvrzením Petiška báji končí. Ježková konec báje popisuje podrobněji: „*Za větrných dní se větve stromů komíhaly*

¹¹⁶ Tamtéž, s. 121.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 121.

¹¹⁸ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 150.

*a láskyplně se dotýkaly. Stáli tak vedle sebe ještě mnoho let, s korunami šumícími v tichém hovoru. A k chrámu přicházeli poutníci a na větve těch stromů věšeli věnce z voňavých květín, na památku společného života dvou lidí, života plného dobra a lásky.*¹¹⁹

Předposlední báje knihy pojmulu název **Eros a Psyche**. Hlavní hrdinkou příběhu je Psyche, nejmladší z dcer řeckého krále. Psyche byla velice krásná, lidé před její krásou padali na kolena a stavěli jí chrámy. Na skutečnou bohyni krásy Afroditu zapomínali. Když se to Afrodita dozvěděla, chtěla se Psyche pomstít. Zavolala si svého syna Erosa, po němž chtěla, aby v Psyche probudil lásku v nejhoršího člověka na světě. Eros chtěl matku poslechnout, když však Psyche na vlastní oči spatřil, sám se do ní zamiloval a matčinu přání nevyhověl. Psyche byla velmi krásná, zároveň i nešťastná. Obě její sestry byly provdané, pouze Psyche byla neustále sama. Krále s královnou to trápilo, vydali se do delfské věštiny, kde se ptali na budoucnost nejmladší dcery. Věštba jim prozradila, že mají dceru odvést na vrchol vysoké hory, a tam ji nechat. Psyche uchvátí nelidský tvor, jehož ženou se ona stane. Rodiče byli nešťastní, ale učinili vše dle věštby. Když Psyche na vrcholu hory osaměla, uchvátil ji vítr Zefyr a odnesl do překrásného paláce. Zde bylo o Psyche výborně postaráno, měla vše, na co jen pomyslela. Večer za ní přišel neznámý muž. Jelikož byla tma, Psyche muže neviděla, slyšela pouze jeho hlas. Muž se jí ptal, zda by ho chtěla za manžela, Psyche souhlasila. Tak zůstala v paláci, za dne se procházela, v noci za ní přicházel manžel. Jednou jí manžel pověděl, že následujícího dne ji navštíví sestry. Zároveň ji prosil, aby o něm sestrám nic neříkala. Následujícího dne opravdu sestry k Psyche došly na návštěvu. Psyche je hostila, několika drahokamy je obdarovala a když přišla řeč na jejího manžela, Psyche dívky odbyla tvrzením, že manžel je mladý a celé dny tráví na lovu. Dívky Psyche záviděly, zanedlouho přišly na návštěvu znovu. Když se Psyche ptaly na jejího manžela, zapomněla, co jim řekla při předchozí návštěvě a zmínila, že manžel je již starý a odjel za obchodem. Sestry přišly na to, že Psyche svého manžela ještě neviděla. Když za ní následujícího dne přišly, tvrdily: „*Ubohá sestro! Poznaly jsme, že jsi svého manžela ještě nikdy neviděla, musíš se však zachránit. Věštba nelhala, je to hrozný netvor, který tě chce zahubit!*“¹²⁰ Psyche sestrám uvěřila, ony jí poradily, jak se má manžela zbavit. „*Než půjdeš spát, schovej pod postel lampu s olejem a ostrý nůž. Až tvůj muž usne, rozsviť lampu a uřízni mu hlavu. Tak se osvobodíš.*“¹²¹ Psyche sestry poslechla, když lampou na manžela posvítla a chtěla mu hlavu uříznout, v posteli uviděla mladého boha Erosa. V tu chvíli se lampa zachvěla a kapička žhavého oleje

¹¹⁹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 123.

¹²⁰ Tamtéž, s. 129.

¹²¹ Tamtéž, s. 129.

ukápla na rameno Erota. Bůh vzkřikl bolestí, mávl křídly a odletěl do tmy. Marně ho Psyche volala. Když se Eros neobjevil, vydala se ho hledat. Eros byl u své matky Afrodity. Když i Psyche k Afroditě došla, Afrodita se na ni velmi rozzlobila. Zároveň jí udělila několik úkolů: přebrat ječmen, pšenici, proso, hrách a čočku, přinést zlatou vlnu ovcí, donést černý pramen podsvětní řeky Styx. Psyche všechny úkoly splnila, když předstoupila před Afroditu, ta byla neustále nespokojená. Až po přimluvě Erota dovolila, aby si její syn Psyche přivedl na Olymp jako svou manželku. „*Sám Zeus pak dívce podal číši božského nektaru a učinil ji nesmrtelnou. Tím byla Psyche vyzdvižena mezi bohy a s Erotem na Olympu znovu oslavili svou svatbu. Všichni bohové se tam sešli, popíjeli nektar, jedli ambrózii a Múzy jim k tomu líbezně zpívaly.*“¹²²

Příběh o krásné dívce jménem Psyche obsahuje kromě publikace Ježkové i kniha Petišky. Ten báji nazývá Erós a Psýché. V bájích obou autorů nalézáme i několik odlišností.

Psýché, překrásná dívka, kterou lidé uctívali jako bohyni, nebyla v životě šťastná. Zatímco její sestry byly již dávno vdané, o ni zájem nikdo neprojevil. Krále s královnou to trápilo, vydali se tedy do delfské věštírny zeptat na budoucnost své nejmladší dcery. To, co se ve věštírně dozvěděli, je velice zarmoutilo. Věštba pravila, že mají dceru odvést na vrchol vysoké hory a tam ji nechat. Po nějaké době ji uchvátí nelidský tvor, jenž ji pojme za manželku. V báji Ježkové věštba říká, že mají dceru obléknout do svatebních šatů, u Petišky je řečeno, že dcera má být oblečena v pohřebním rouchu, jež bude jejím svatebním šatem.

Ze spárů netvora Psyche zachránil vítr Zefyr, který ji unesl do překrásného paláce. V paláci bylo o Psyche dobře postaráno, na co jen pomyslela, to měla. Večer k ní přišel muž. Psyche muže neviděla, pouze slyšela jeho hlas. U Ježkové muž Psyche řekl: „*Neboj se mne Psyche. Toužím po tobě od chvíle, co jsem tě spatřil. Dám ti, na co si vzpomeneš. Jen mou tvář nesmíš nikdy poznat, proto k tobě budu přicházet jen v noci. Chtěla bys mě za manžela?*“¹²³ V báji Petišky neznámý Psyche sdělil: „*Jsem tvůj manžel, Psýché,*“ řekl, „*neboj se mě. Nic ti nebude chybět. O to se postarají moji neviditelní služebníci.*“¹²⁴ Jak můžeme na obou ukázkách vidět, zatímco v báji Petišky Eros Psyche pouze oznamuje, že je jejím manželem, u Ježkové se ptá, zda by ho za manžela chtěla.

Psyche zůstala v paláci, přes den si zábavu našla, večer za ní přicházel manžel. Jednou Psyche přišly navštívit sestry. Ty jí bohatství velmi záviděly. Když posléze poznaly,

¹²² Tamtéž, s. 134.

¹²³ Tamtéž, s. 127.

¹²⁴ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 154.

že Psyche manžela ještě nikdy neviděla, v báji Ježkové jí vyprávěli: „*Ubohá sestro! Poznaly jsme, že jsi svého manžela ještě nikdy neviděla, musíš se však zachránit. Věštba nelhala, je to hrozný netvor, který tě chce zahubit!*“¹²⁵ U Petišky Psyché sestry tvrdily: „*Ach sestřičko, ubohá Psýché,*“ volaly a nutily slzy z očí, „*ty nevíš, co tě čeká. Víš, kdo je tvůj manžel? Věštba mluvila pravdu, není to člověk jako my, ale hrozný drak.*“ *Psýché prozradila ulekanou tváří, že svého manžela nikdy nespatriła. Sestry poznaly její úlek a teď teprve si začaly vymýšlet lži. „Pastýři ho viděli kroužit kolem skály,*“ tvrdila jedna. „*Je strašný, i pohled na něho způsobí nemoc,*“ tvrdila druhá. „*Až si tě vykrmí, jistě tě spolkně,*“ říkaly obě.“¹²⁶

Psyche se vylekala, nevěděla, co má dělat. Sestry jí však poradily, jak se má manžela zbavit. Psyche chtěla učinit vše, jak jí sestry poradily. Když na manžela lampou zasvítla, uviděla boha Erosa. Poté, co na něj žhavý olej ukápla, Eros odletěl. Psyche se ho vydala hledat. Došla až k jeho matce Afrodítě, jež se na ni velmi zlobila. Zároveň Psyche udělila několik úkolů. Psyche všechny úkoly splnila, Afrodita jí stejně neodpustila. V báji Ježkové se za Psyche přimlouval Eros. „*Ach, matko,*“ prosil Eros. „*Netrap už víc mou Psyche. Cožpak dostatečně neprokázala svou lásku?*“ *Bohyně Afrodita svého syna nade vše milovala a neuměla mu nic odeprít. Uznala, že dívka už dost vytrpěla za svou zvědavost, a dovolila, aby Eros přivedl Psyche na Olymp jako svou manželku.*“¹²⁷ U Petišky musel zasáhnout i vládce bohů Zeus, aby Afrodita Psyche přijala. „*Erós vyprošoval u matky pro Psýché odpuštění, ale Afrodita byla neoblomná. Teprve když se za Psýché přimluvil i vládce bohů Zeus, přijala ji Afrodita na milost.*“¹²⁸

Afroditíným odpuštěním Psyche, jejím příchodem na horu Olymp a přiřknutím nesmrtelnosti báje obou autorů končí.

Poslední příběhem knihy je báje, jež nese název **Trojská válka**. Ježková báji rozdělila do několika příběhů. Jedná se o příběhy: *Paridův soud, Válečné přípravy, Trojská válka a Odysseova dobrodružství*. V příběhu s názvem *Paridův soud* je čtenáři vysvětlován důvod Trojské války. Trojskou válku zapříčinil Paris, syn trojského krále Priama. Již před jeho narozením měla matka Priama zlý sen. Zdálo se jí, že dítě je už na světě. Jakmile ho vzala do náručí, změnilo se v hořící pochodeň, od níž vzplálo celé město. Sen královnou vyděsil, svěřila se s ním manželé, který zavolal věštce, aby jim vyložil, co sen znamená. Věstec odpověděl, že sen byl zlým znamením. Syn, který se králi s královnou narodí, bude zkázou celé Troje. Věstec zároveň králi s královnou řekl, že pokud nechtějí, aby Troja navždy

¹²⁵ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 129.

¹²⁶ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 158.

¹²⁷ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 134.

¹²⁸ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 162.

zmizela ze světa, mají dát chlapce usmrtit. Král s královnou se zhrozili. Když se jim syn narodil, přikázali sluhům, aby ho odnesli do hor a tam ho nechali napospas dravcům. Dříve než dravá zvěř našli dítě pastýři. Nechali si ho, dali mu jméno Paris a starali se o něj. Z Parida vyrostl silný a odvážný mladík. Jednou se před Paridem zjevily tři bohyně, jež se hádaly o zlaté jablko. Po Paridovi chtěly, aby je rozsoudil a jablko připadlo té nejkrásnější. Každá z bohyň Paridovi za to, že zvolí právě ji, něco slibovala. *„Bohyně Héra se na něj zářivě usmívala a podávala mu zlaté jablko: „Rozsud’ nás, Paride! Zlaté jablko má dostat ta nejkrásnější. Já jsem nejvyšší z bohyň, a když jablko přisoudíš mně, učiním tě vládcem celé Asie.“ Potom Paridovi pokynula Athéna v blyštivé zbroji: „Dej jablko mně, staneš se nejslavnějším vojevůdcem. Porazíš každého protivníka, každou bitvu vyhraješ a mocná města ti sama otevřou své brány.“ „Ach, Paride,“ řekla sladce Afrodita a mávla závojem. „Neposlouchej, co ti říkají. Jaký by byl život bez krásy a lásky? Zvol mne a dám ti lásku nejkrásnější ženy na světě.“¹²⁹* Paris zvolil Afroditu a rozhodl o svém dalším osudu. Zanedlouho pastýři vyslali Parida do Troje. Ve Troji se zrovna v tu chvíli konaly slavné hry. Paris přihlížel boji udatných hrdinů. Protože byl odvážný, také se přihlásil. V boji porazil syny krále Priama. Král Priamos užasl nad jeho vítězstvím, Parida si k sobě zavolal a vypytał se ho, odkud pochází, kdo jsou jeho rodiče. Paris králi vyprávěl svůj příběh. Když ho dopověděl, král poznal, že Paris je jeho synem. Radostné bylo shledání krále i královny s Paridem. Paris u rodičů zůstal a jeho život se velmi změnil. Jednoho dne se Paridovi zjevila bohyně Afrodita, řekla mu, že na svůj slib nezapomněla. Za nejkrásnější ženu na světě mu vybrala Helenu, manželku spartského krále Menelaa. Afrodita Parida pobízela, aby vyplul ke Spartě, Helenu mu slíbila získat. Paris učinil, jak mu Afrodita pověděla. Navštívil Spartu, kde ho král Menelaos uvítal jako vzácného hosta. Na jeho počest uspořádal bohatou hostinu a dobře se o něj staral. Když Menelaos musel ze Sparty odjet, chopil se Paris své příležitosti a společně s Helenou uprchli do Troje.

Báje s názvem Trojská válka odpovídá dvěma ekvivalentům, jež najdeme u Petišky. Jedná se o báje s názvy Trojská válka a Odysseovy cesty. První tři příběhy, do nichž Ježková báji rozdělila, jsou totožné s Petiškovou bájí Trojská válka. Příběh Odysseova dobrodružství je shodný s bájí Odysseovy cesty.

Příběh Paridův soud odpovídá začátku Petiškovy báje Trojská válka. I přes shodnost hlavní dějové linie obou příběhů ve zpracování jednotlivých autorů najdeme několik rozdílů.

¹²⁹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 136.

Trojská královna, manželka krále Priama a matka Parida, je v Petiškově báji nazývána Hekabou, u Ježkové není královna pojmenována.

Poté, co královna měla zlý sen a věstec jí pověděl, co znamená, byli s králem donuceni vydat synka smrti. Sluhům přikázali, aby dítě zanesli do hor, kde ho mají nechat napospas dravcům. Sluhové učinili vše, jak jim bylo přikázáno, chlapce nechali v horách a mysleli se, že to je jeho konec. Opak byl pravdou. V báji Ježkové dítě našli pastýři ovcí, kteří ho vzali k sobě a s láskou o něj pečovali. „*Dříve než dravci však dítě našli pastýři ovcí. Nechali si ho a pečovali o něj. Dali mu jméno Paris. Chlapec brzy začal mluvit i běhat, všude ho bylo plno. Rostl a sílil, pomáhal hlídat stáda.*“¹³⁰ U Petišky chlapce zachránila medvědice, která ho odnesla do jeskyně ke svým dětem. Po dobu několika let ho vychovávala. Až jednou chlapce objevil pastýř, který ho vzal s sebou a sám se o něj staral. „*Opuštěné dítě dlouho neplakalo. Našla je medvědice, očichala je, olízala, vzala jemně do zubů přikrývku, do níž bylo dítě zabaleno, a odnesla je do jeskyně ke svým medvíďatům. Tam vyrůstal chlapec mezi medvědy, medvědice ho živila a medvíďata si s ním hrála. Chlapec sílil, naučil se běhat, lézt po stromech, jen lidské řeči se nemohl od medvěďů naučit. Jednoho dne hledal v té končině pastýř zatoulanou ovci a spatřil na pasece opuštěného chlapce, jak si hraje. Vzal ho k sobě do chatrče a od té doby žil chlapec s pastýři.*“¹³¹

Když Paris dospěl, zjevily se mu tři bohyně, jež se hádaly o zlaté jablko. Bohyně Parida žádaly, aby je rozsoudil a jablko dal té nejkrásnější. Ježková v báji popisuje, že Paris ani minutku nezaváhal a jablko podal Afrodítě, Petiška uvádí, že Paris na okamžik zaváhal a až posléze jablko Afrodítě podal.

Po tomto příběhu byl Paris poslán pastýři do Troje, kde se šťastně shledal se svojí rodinou. Zanedlouho se mu zjevila bohyně Afrodita, jež mu slíbila nejkrásnější ženu na světě. Tou byla Helena, manželka spartského krále Meneláa. Pro ni se měl Paris vydat. V báji Ježkové tak učinil ihned. U Petišky se sice pro Helenu vydal také, jeho odjezdu předcházelo přemlouvání rodičů i sourozenců. Všichni chtěli, aby si svůj úmysl rozmyslel.

Ve Spartě Parida přivítal sám král Meneláos, který hostu uspořádal slavnost a s úctou se o něj staral. V báji Petišky Paris na nic nečekal a v noci unesl Helenu na loď, s níž plul k trojským břehům. Oproti tomu u Ježkové Paris počkal, až Meneláos opustí Spartu, a až poté společně s Helenou vyrazil do Troje.

Na zmíněný příběh plynule navazuje vyprávění s názvem *Válečné přípravy*. Tento příběh začíná dobou, kdy král Meneláos zjistil únos své manželky. Meneláos se velmi

¹³⁰ Tamtéž, s. 135.

¹³¹ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 171.

rozhněval a rozhodl se za únos Heleny pomstít. Chtěl, aby Troja zmizela ze světa. Pro svůj plán získal i bratra Agamemnona, jenž vládl Mykénám. Společně vyhlásili válečnou výpravu proti Troji. Mnozí Řekové ochotně oblékali zbroj a vydávali se na tažení do Troje. Nejsilnějším z nich byl Achilles. Achilles byl nezranitelný, jediným zranitelným místem na jeho těle byla pata. Dalším hrdinou, jenž za Řeky bojoval, byl Odysseus. Odysseovi se původně do války nechtělo, předstíral dokonce šílenství. Král Menelaos ho odhalil a i on do války nastoupil. Když Řekové vypluli do Troje, štěstí jim nepřálo. Po celou dobu plavby nezavál ani slabý vítr. Vrchní velitel Agamemnon si dal zavolat věštce, kterých se ptal, proč jsou bohové proti nim. Věstec mu odpověděl, že jeho dcera jménem Ifigenie musí být obětována bohům, jinak se vítr nezvedne. Agamemnon, ač nerad, rozhodl, že dceru obětuje. Když byla dívka položena na oltář, bohyně Artemis se nad ní slitovala a vyměnila ji za laň. Bohové byli spokojeni a zavál silný vítr. Řekové vyjeli vstříc Troji. Lidé v nic netušící Troji zatím žili šťastným a spokojeným životem.

Vyprávění o válečných přípravách je u Petišky součástí báje Trojská válka. Petiška na rozdíl od Ježkové přípravy Řeků na válku popisuje do větších detailů, podrobněji.

Poté, co se spartský král Menelaos dozvěděl o únosu své ženy, chtěl se Troji pomstít. Pro svůj nápad získal spojenectví bratra Agamemnona, jenž vládl Mykénám. Když se o tažení dozvěděli i ostatní Řekové, na válku se svědomitě připravovali. Ježková zmiňuje, že: „*Mnozí Řekové ochotně oblékali zbroj, brali zbraně a opouštěli své domovy. Jedni vedeni touhou po kořisti, jiní dychtiví hrdinských činů a slávy. Byli mezi nimi válečníci ze Sparty, z Athén i Mykén, z Thesálie, Arkádie i Salaminy, z Kréty a Rhodu a Biotie.*“¹³² Petiška uvádí: „*Celou zemí se ozývalo chřestění zbraní, zkoušelo se ostří mečů, napínaly se tětivy luků, chystaly se přilbice, v přístavech se zakusovaly sekyry do vonného dřeva, stavěly se nové lodi, přitesávala vesla, chystaly se plachty. Řekové opouštěly své domovy, ženy a děti, matky a otce a odcházeli do Aulidy, kde se shromažďovalo vojsko i loďstvo.*“¹³³

Nejudatnějším hrdinou byl Achilles. Jeho osud nám pak Petiška líčí více dopodrobna než Ježková. Petiška o Achillovi tvrdí následující: „*Do války vytáhl i Achilleus, nejjudatnější hrdina celé výpravy. Říkalo se o něm, že je nezranitelný. Když se narodil, ptala se jeho matka, mořská víla Thetis, jaký bude mít její syn osud. Sudičky jí řekly, že její syn Achilleus bude slavný hrdina, ale v mladém věku padne ve válce. Aby ho ochránila od nepřátelských šípů a mečů, ponořovala ho do kouzelné vody podzemní řeky Styx. Přitom ho držela za patu. Divotvorná voda učinila Achillea nezranitelným na celém těle kromě paty, které se voda*

¹³² JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 137.

¹³³ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 173.

nedotkla. I Achillea vyučoval a cvičil moudrý a silný kentaur jako mnohé jiné řecké hrdiny. V nádherné zbroji, podoben mladému bohu, vypravil se statečný Achilleus do války. Doprovázel ho jeho nejmilejší přítel, věrný Patrokolos.¹³⁴ Ježková hrdinův osud líčí takto: „Achilles byl nezranitelný. Jako nemluvně ho matka koupala v proudu podsvětní řeky Styx a síla její vody způsobila, že Achillovi nemohla ublížit žádná pozemská zbraň. Jediným zranitelným místem jeho těla byla pata, za kterou ho matka při koupeli držela. Už jako dítě Achilles vynikal obrovskou silou, zabíjel obrovské kance a lvy stejně snadno jako jiní chlapci ptáky a veverka. Do války proti Troji oblékl skvělou bronzovou zbroj blyštivou zlatem, dar olympských bohů. Podle té vzácné zbroje Achilla všichni už zdaleka poznávali.“¹³⁵

Dalším hrdinou, jenž se války účastnil, byl Odysseus. Odysseus původně do války jít nechtěl. Předstíral šílenství, v báji Ježkové jeho lest odhalil král Menelaos, u Petišky byl Odysseus odhalen jedním z poslů krále.

Poté, co Řekové vyjeli k trojským břehům, objevil se problém s větrem. Po celé dny se neobjevil ani slabý vánek. Agamemnon si dal zavolat věštce, od něhož chtěl zjistit, proč jsou bohové proti nim. Věštec mu odpověděl, že musí bohům obětovat dceru Ifigenii, jinak se vítr nezvedne. Ježková zmiňuje, že Agamemnon se, i když nerad, rozhodl dceru obětovat. „Ach, jak krutá daň za válečný zdar...! Agamemnon však nemohl ustoupit. Pod smyšlenou záminkou poslal pro Ifigenii. Když dívka zjistila, jaký osud ji čeká, prosila a plakala, nikdo ji však nevyslyšel.“¹³⁶ V báji Petišky se Agamemnon sice nejdříve rozhodl stejně, posléze si vše rozmyslel a dceru chtěl ušetřit a musel zasáhnout Menelaos. „Agamemnón zaváhal nad krutou věštbou, ale pro zdar výpravy se přece jen odhodlal k těžké oběti. Poslal domů list, v němž pozval Ifigenii k sobě do tábora. Jakmile list odeslal, zhrozil se činu a napsal hned jiný, ať Ifigenie do tábora nejezdí. Král Menelaos viděl, jak z Agamemnónova stanu vybíhá nový posel, a domyslel se, že velitel změnil své rozhodnutí. Ze strachu, že z výpravy sejde, pospíšil za poslem a novou zprávu mu vzal. Tak Ifigenie dostala první list a poslušně vyrazila na cestu k otci.“¹³⁷

Potom, co byla bohům přinesena oběť, začal vát příznivý vítr. Řekové vyjeli vstříc trojským břehům. Cesta do Troje uzavírá příběh Válečné přípravy.

Příjezdem Řeků do Troje začíná příběh následující s názvem *Trojská válka*. Poté, co se o řeckém příjezdu dozvěděl trojský král Priamos, začala se Troja připravovat na válku. Velitelem trojských vojsk byl ustanoven Hektor, nejdatnější syn krále. Hektor vyslal

¹³⁴ Tamtéž, s. 173.

¹³⁵ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 138.

¹³⁶ Tamtéž, s. 141.

¹³⁷ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 174.

do všech stran země posly, aby zburcovali spojence a přátele krále na pomoc. Na hradbách stanuli obránci, kteří čekali, až se Řekové přiblíží. V nejrůznějších bitvách se Trojané s Řeky střetávali celých devět let. Po celou dobu vítězství kolísalo mezi oběma zneprátelenými stranami. Již se zdálo, že válka nebude mít nikdy konce. Desátého roku se pohádal Achilles s králem Agamemnonem. Důvodem jejich sporu byla válečná kořist. Achilles se urazil a přestal bojovat. Když Trojané uviděli, že muž, kterého se tolik obávali, do bojů nenastupuje, začali být ve svých výpadech odvážnější. Ve chvíli největšího nebezpečí dorazil za Achillem Patrokolos, jeho největší přítel. Patrokolos Achilla žádal, aby mu půjčil svoji zbroj. Věřil, že když si ji sám oblékne, Trojané si pomyslí, že se jedná o Achilla, vyděsí se a prchnou. Achilles svolil, Patrokola zároveň nabádal, aby se Trojanům pouze ukázal a blíže mezi ně nevyjížděl. Zblízka by poznali, že se o něj nejedná. Patrokolos vše slíbil, když ale nad Trojany zvítězil, nechal se unést a mezi utíkající nepřátele vyjel. Hektor lehce poznal, že se nejedná o Achilla a Patrokola zabil. Když se o jeho smrti dozvěděl Achilles, rozhodl se Hektorovi pomstít. Matka ho od pomsty zrazovala, věděla, že když Hektora zabije, zanedlouho i on bude mrtev. Achilles byl rozhodnut, zabil Hektora a za chvíli sám padl rukou Parida. Když Achilles zemřel, na řecký tábor se snesl ohromný smutek. Boj mezi Trojany a Řeky nebyl pořád u konce a Řekové se rozhodli použít lsti. Vystavěli velkého dřevěného koně, vyklidili tábořiště a odpluli. Trojané si mysleli, že Řekové válku ukončili, a začali slavit. Když celé město usnulo, Řekové, kteří byli skrytí v dřevěném koni, otevřeli dveře a vyšli ven. Nepřipravené Trojany snadno porazili. Krásnou Helenu si král Menelaos odvezl zpět do Sparty. S sebou vzali veškeré bohatství, jež ukořistili v Troji a vyrazili na cestu. Na cestě se mnohé lodě roztříštily o útesy a jejich posádka zahynula ve vlnách. Kdo doplul domů, vracel se k rodině, která ho skoro neznala. Tak skončila slavná Trojská válka.

Povídání a samotné trojské válce je u Petišky obsahem stejnojmenné báje, tedy Trojská válka.

Poté, co král Agamemnon s vojskem doplul do Troje, Petiška uvádí: „*Řekové věděli, že kdo z nich první vstoupí na trojskou půdu, nalezne smrt. Tak pravila věštba. Jen přirazí ke břehu první loď, už mladý řecký hrdina vyskočí na pevnou zemi a zvolí si dobrovolně smrt.*“¹³⁸ Ježková podivnou věštbu nezmiňuje.

Trojané se s Řeky po dobu devíti let střetli v několika bitvách. I po tolika letech vítěz nebyl zřejmý. Vítězství kolísalo mezi oběma stranami. Desátým rokem se udatný hrdina Achilles pohádal s králem Agamemnonem. Výsledkem sporu bylo to, že Achilles přestal

¹³⁸ Tamtéž, s. 174.

bojovat. Ježková popisuje, že Achilles „*nečinně seděl ve svém stanu, popíjel víno a zprávy o bitvách ho nezajímaly. Když Trojané viděli, že obávaný Achilles už do bitev nevyjíždí, začali být ve svých výpadech odvážnější.*“¹³⁹ Petiška tvrdí: „*Roztrpčený hrdina odmítl dále bojovat. Odešel na mořský břeh a žaloval matce, mořské víle, jaká se mu stala krivda. Matka už věděla o příkoří, vyšla z hučících vln a utěšovala syna. Achilles prosil matku, aby se přimluvila u vládce bohů Dia za porážku Agamemnónových vojsk. Milující matka nedovedla synovi nic odepřít. Přimluvila se u Dia a Řekové začali prohrávat. Achilles seděl nečinně ve stanu, jeho meč i oštěp odpočívaly. Trojané se stávali smělejšími a smělejšími. Jednoho dne vtrhli i do řeckého tábora a začali zapalovat lodě. Ani zápach hořícího dřeva nevyhlákal Achillea ze stanu.*“¹⁴⁰ Jak můžeme při porovnání obou ukázek vidět, zatímco v báji Ježkové Achilles přestal bojovat, osud Řeků mu byl lhostejný, v báji Petišky chtěl Achilles Řekům uškodit.

Když začali Řekové prohrávat, vtrhl do Achillova stanu Patrokolos. Přítele žádal, aby mu půjčil svoji zbroj. Myslel si, že když Trojané uvidí, že se Achilles vrátil, dají se na útěk. Achilles Patrokolovi vyhověl, dal mu také dobrou radu. Patrokolovi řekl, že se má nepříteli pouze ukázat a blíže se k němu nepřibližovat, jinak pozná, že není pravým Achillem. Patrokolos slíbil, nakonec však mezi Trojaný vtrhl. Hektor poznal, že není pravým Achillem a Patrokola zabil. Když se o jeho smrti dozvěděl Achilles, chtěl se pomstít. Matka ho varovala, věděla, že když Achilles Hektora zabije, skoná. Achilles si nedal říct, Hektora zabil a jeho později usmrtil Paris. Ježková smrt udatného hrdiny líčí více dopodrobna než Petiška, včetně pomoci od boha Apollona. „*V jedné z bitev princ Paris založil do svého luku šíp a namířil na řeckého Achilla, jenž svým oštěpem zrovna rozséval smrt v trojských řadách. Paridův luk zadrnčel, střela svištěla vzduchem – a bůh Apollon, jenž stál na straně Trojanů, zavedl šíp svou božskou rukou přímo do Achillovy paty. S hrozným výkřikem se Achilles skácel k zemi a na místě skončil.*“¹⁴¹ Petiška o smrti Achilla čtenáře informuje pouhou jednou větou: „*Paris zasáhl Achillea šípem na jediném zranitelném místě, na patě.*“¹⁴²

Po smrti Achilla zachvátil řecké vojsko smutek. Válka dosud nebyla rozhodnutá. Řekové se uchýlili ke lsti. Postavili dřevěného koně, do něhož se skryli a před Trojaný předstírali, že válku vzdali a Troju opustili. Trojané Řekům uvěřili. V báji Petišky vystupuje postava kněze Laokoona, který jako jediný proradným Řekům nevěřil a Trojaný před nimi varoval. „*Nevěřte Řekům, nevěřte Danaům! Shod'te danajský dar do mořských vln, postavte*

¹³⁹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 143.

¹⁴⁰ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 175.

¹⁴¹ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 147.

¹⁴² PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 177.

*hranici, upalte jej! Neberte koně za hradby města!*¹⁴³ U Ježkové se s postavou kněze neshledáme.

Poté, co Řekové Trojany porazili, pobrali válečnou kořist, a vydali se na cestu. Jen málo z nich se dostalo domů. Ježková v závěru konstatuje: *„Na zpáteční cestě se však mnohé z lodí roztříštily o skalnaté útesy a jejich posádka utonula ve vlnách. Kdo však přece doplul domů, našel po tolika letech jen hroby svých otců a matek. Kdo odešel od mladých žen a malých dětí, vrátil se k rodině, která v něm nepoznávala manžela ani otce, stal se cizincem bez domova. Teprve tehdy skončila trojská válka. Nakonec nikomu nepřinesla dobro.*“¹⁴⁴ Petiška samotný závěr popisuje obdobně: *„Předčasně jásali Řekové nad pádem Tróje. Jen málo z těch, kdo ušli smrti, uzřelo daleký rodný kraj. Válečnou kořist, zlato i stříbro, pohlcovaly bouřlivé vlny i s loděmi a s plavci. Kdo po bludné pouti doplul domů, nalézal místo svých milých často jen hrob. Jako cizinci se vraceli hrdinové do vlasti a synové nepoznávali tvář vracejících se otců a ženy marně hledaly v tvářích starců drahé rysy svých mužů. Skončila válka, a zlo, které zrodila, kráčelo dál.*“¹⁴⁵

Do zmíněného příběhu Ježková zařazuje několik informativních textů. V těchto textech jsou čtenáři seznamováni s nezbytnou výbavou každého řeckého bojovníka. Jejimi hlavními součástmi byly zbraně, štít a přilba.

Posledním příběhem báje Trojská válka je příběh *Odyseova dobrodružství*. V rámci tohoto příběhu jsou popisovány podivuhodné příhody, jež Odyssea doprovázely na cestě domů. Když skončila Trojská válka, všichni bojovníci se vydali do svých domovských končin. Odysseus se svými spolubojovníky vyjel vstříc ithacké pevnině. V průběhu plavby se hrdinové zastavili na ostrově Kyklopů. Jeden z obrů Polyfemos několik Řeků snědl. Ostatní byli ušetřeni díky skvělému plánu Odyssea. Odysseus Polyfema oslepil a pomocí lsti se s ostatními Řeky vydal zpět na cestu domů. Polyfemos se mu za jeho činy pomstil, jeho otcem byl Poseidon, vládce všech moří. Ten zařídil odplatu u bohů. V průběhu cesty Odyssea i ostatní čekaly různé příhody a strasti. Jednalo se např. o návštěvu ostrova krále Aiola, vypořádání se s obry Laistrygony, návštěvu kouzelnice Kirke, vábení Sirén, setkání s nestvůrnou Skyllou, pokušení v podobě stád slunečního boha Helia. Jediným, kdo všechny nástrahy přežil, byl Odysseus. Všichni jeho kamarádi našli v nejrůznějších situacích smrt. Poté, co se Odysseus jako jediný dostal z ostrova, na němž se pásla stáda slunečního boha, pobýval na ostrově nymfy Kalypso. Nymfa se o Odyssea starala, domů ho ale pustit nechtěla.

¹⁴³ Tamtéž, s. 146.

¹⁴⁴ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 148.

¹⁴⁵ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 180.

Až jednou za ní přišel bůh Hermes, jenž jí přinesl vzkaz od Dia. Zeus nymfě vzkazoval, aby Odyssea okamžitě propustila. Kalypso ho tedy poslala domů. Odysseus si postavil loď a vydal se na cestu. I tato plavba neproběhla bez obtíží. Poseidon se na Odyssea neustále hněval, vyslal na něj bouři, která ho měla zabít. Bouře Odyssea sice nezabila, ale odnesla ho na ostrov Fajáků. Fajáci Odysseovi pomohli a odvezli ho na Ithaku. Zde bohyně Athéna Odyssea přeměnila v žebráka. Pomocí tohoto přestrojení měl Odysseus zjistit, kdo mu zůstal věrný a kdo nikoliv. Díky prostřelení dvanácti seker získal zpátky svoji ženu, zabil její nápadníky a společně si žili šťastně.

Zatímco Ježková příběh o putování Odyssea na rodnou Ithaku zařazuje do báje Trojská válka, u Petišky jsou příběhy hrdiny Odyssea popisovány v báji s názvem *Odysseovy cesty*. Hlavním rozdílem obou povídaní je to, že Petiška popisuje cesty Odysseovy do větších detailů než Ježková.

U Petišky např. najdeme dvě dobrodružství, jež jsou z příběhu Ježkové vypuštěny. Jedná se o návštěvu Ismaru, města Kikonů a setkání s Lotofagy.

Momentem, jenž byl pro další osud Odyssea a ostatních průlomový, bylo navštívení země Kyklopů. Této zemi vládli jednoocí obři. Jeden z nich, Polyfemos, několik Řeků snědl a i ostatními chtěl utišit hlad. Řeky naštěstí zachránil Odysseus. V báji Ježkové je popisováno, že „*Odysseus vzal nachystané břevno a jeho špici do ruda rozpálil v doutnajícím ohništi. Potom přivolal druhy, společně zvedli těžký kůl – a vši silou ho vrazili do Kyklopova oka.*“¹⁴⁶ U Petišky je obr sice oslepen, pro oslepení Řekové ale využívají obrova kyje.

Z jeskyně, kterou obr hlídal, se Řekové dostali opět díky Isti chytrého Odyssea, což Ježková popisuje takto: „*Odysseus mlčky ukázal lodníkům, aby se každý chytil jednoho berana za huňatou vlnu na břicho, tak že projdou. Dobře si všiml, že Polyfemos ohmatává ovčím jen hřbety, pod břicho jim nesahá. Všichni tak učinili a proklouzli, poslední sám Odysseus.*“¹⁴⁷ Petiška útěk Řeků líčí podobně: „*Lstivý Odysseus však svazoval proutím k sobě vždy tři berany a pod prostředního berana z trojice uvazoval jednoho po druhém své zbylé druhy. Sám se zachytil vlny na břicho největšího berana a dal se jím vynést ze sluje. Obr ohmatával jen hřbety zvířat, a tak mu Řekové šťastně unikli.*“¹⁴⁸

Poté, co se Řekové dostali od Kyklopů, navštívili ostrov krále Aiola. Dále připluli k zemi Laistrygonů. Od nich putovali ke kouzelnici Kirke. Ta část Odysseových mužů proměnila ve vepře. Odysseus je později osvobodil a Kirke jim na cestu dala ještě několik

¹⁴⁶ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 151.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 152.

¹⁴⁸ PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 193.

cenných rad. Zatímco v báji Petišky plavce nabádala, aby si jeli pro věštbu ke slepému věštci Teiresiovi, u Ježkové není o věštci zmínka.

Od Kirke plavci pluli kolem ostrova Sirén, setkali se také s obludou Skyllou. Díky radám čarodějnice se s oběma nebezpečími snadno vypořádali. Když dojeli k ostrovu, na němž se pásal dobytek slunečního boha, kvůli neuposlechnutí rozkazu přišli všichni kromě Odyssea o život. Odysseus na Ithaku pokračoval sám. Než se dostal domů, navštívil ostrov nymfy Kalypso a ostrov Fajáků. S jejich pomocí Odysseus přijel domů. Prvním člověkem, s nímž se na Ithace setkal, byla v báji Ježkové bohyně Athéna. U Petišky to byl pastýř, až posléze se Odysseus dozvěděl, že pastýřem je Athéna. Athéna Odyssea přeměnila v žebráka, pomohla mu získat ženu Penelopu a potrestat její proradné ženichy. Ty Odysseus zabil. V báji Petišky je popisována pomsta Odysseovi za jejich smrt. Odysseovi se mstilo několik lidí v čele s otcem ženicha Antiona. Boj zastavila bohyně Athéna. Báje v podání Petišky končí následovně: „*Dlouho a věrně čekala Penelopa na svého manžela a dočkala se ho. Dlouho a vytrvale hledal Odysseus domov a našel jej. Čas plynul a v slunci klidného stáří jim zbělely vlasy.*“¹⁴⁹ Ježková konec příběhu popisuje do větších detailů. „*Královna Penelopa stála jako z kamene. Bledá, jen slzy jí stékaly po tvářích. Poznávala svého muže, láska k němu ji zalila jako sladký mrak. Odysseus k ní přistoupil a sevřel ji v náručí. Dlouho tak stáli v nehybném objetí. Věrní služebníci se seběhli kolem nich, a žádný se neodvážil rušit tu silnou chvíli. Tak už to bývá: všemocní bohové někdy uškodí, někdy pomohou. Avšak v srdci lidí sídlí láska, která dokáže překonat všechny útrapy. Jednou zmírá smutkem a trýzní, pak zas roste, živěná nadějí. Nikdy však nepřestává.*“¹⁵⁰

V příběhu Odysseova dobrodružství nalezneme ještě čtyři informativní texty, které jsou věnovány postavám, s nimiž se setkáváme v příběhu Odysseova dobrodružství a jejichž význam většina dětí nejspíše nebude znát. Jedná se o Poseidona (vládce moří a řek), Tritona (syn boha Poseidona, napůl člověk, napůl ryba), Sirény (krásné ženy, jež kouzelným zpěvem lákají plavce ke svému ostrovu) a Skyllu (obluda živící se lodníky).

Příběh nazvaný Trojská válka je poslední bájí, kterou obsahuje kniha Ježkové s názvem Řecké báje.

Na konec je nutné zmínit báje, které jsou obsahem Petiškových Starých řeckých bájí a pověstí, ale v Řeckých bájích Ježkové je nenajdeme. Jedná se o tyto: Faethón, Založení Théb, Pentheus, Tantalos, Nioba, Pelops, Sisyfos, Bellerofontes, Meleagros, Oidipus a Antigona, Gýges a prsten, Orestes, Poslední příběh bez konce.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 221.

¹⁵⁰ JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. Praha: Albatros, 2009, s. 179.

4.2 STARÉ POVĚSTI ČESKÉ A MORAVSKÉ

Kniha s názvem *Staré pověsti české a moravské* byla vydána v roce 2005 v nakladatelství Albatros. Ježková za ni získala celou řadu ocenění, jmenovitě: Sukovu cenu učitelů (2005), Sukovu cenu knihovníků (2005), Nakladatelskou cenu Albatros (2005), Mezinárodní ocenění „White Raven“ (2006). V roce 2005 byla kniha nominována na cenu Zlatá stuha.

Jedná se o soubor českých a moravských pověstí a legend. Ačkoliv kniha obsahuje příběhy českému čtenáři povětšinou známé, Ježková jim svým převyprávěním dala zcela nové nádechy, zmodernizovala je. Sama autorka vysvětluje impulzy k napsání knihy následovně: *„Nejstarší české a moravské pověsti jsou navíc zdrojem všech našich počátků. Jsou látkou, která je nadčasová a není licenci žádného autora ani historika. Záměrem byla myšlenka vytvořit knihu, která by děti i dospělé důstojným, a přesto moderním způsobem skutečně oslovila.“*¹⁵¹

Celkem v knize najdeme 14 příběhů a 14 informativních textů, které tvoří předěly mezi jednotlivými příběhy. Tyto texty mají většinou formu prologů, ve kterých autorka uvádí potřebné reálie ke každé z pověstí. *„Jen jednou prolog nese psala; dala se svést svatováclavským epilogem a ublížila tím pověsti O Ječmínkovi, kterou absencí informace o reáliích hanáckých, respektive o moravských vypravěčských tradicích vysunula z toku uceleného textu.“*¹⁵²

Znamé pověsti a legendy Ježková aktualizovala a uvedla do současného jazykového úzu a jejich dynamizace. Atmosféra doby je dokreslována bohatými ilustracemi od Renáty Fučíkové.

Pramenů, ze kterých autorka při psaní vycházela, je hned několik. My se v této práci zaměříme především na **Staré pověsti české** od spisovatele Aloise Jiráska, s nimiž budeme knihu *Staré pověsti české a moravské* porovnávat. Další zdroje vybíráme pouze namátkově: **Dějiny českých zemí** od Petra Čorneje¹⁵³, **Toulky českou minulostí I** spisovatele Petra Hory¹⁵⁴, **Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily**, **Kronika tak řečeného Dalimila**, **Čtení o hradech** od spisovatele Eduarda Petišky, **Moravskoslezské pověsti** Adolfa Weniga, **Počátky Přemyslovců** spisovatele Dušana Třeštíka¹⁵⁵ aj.

¹⁵¹ JEŽKOVÁ, A. *Alena ježková*. [online]. [cit. 26. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/knihy/stare-povesti-ceske-a-moravske/>.

¹⁵² VAŘEJKOVÁ, V. Obnovený lesk pověstí. *Ladění*. 2005, roč. 10, č. 4, s. 18.

¹⁵³ Petr Čornej (1951), vědecký pracovník v Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV.

¹⁵⁴ Petr Hora (1938), český publicista, scénárista a spisovatel.

¹⁵⁵ Dušan Třeštík (1933-2007), český historik a publicista.

Důvody, které Ježkovou vedly k tomu, aby pro děti adaptovala právě pověsti Jiráska, jsou odhalovány v jednom z rozhovorů samotnou spisovatelkou: „*Měla jsme v té době malou dceru a zjistila jsem, že některá témata je třeba zpracovat. Když jí bylo devět, přistihla jsem ji, jak brečí, že vůbec nerozumí Jiráskovi, kterého měla přečíst. Nahlídla jsem jí přes rameno ze vzdálenosti těch pětadvaceti let, kdy já četla Jiráska v pohodě, a pochopila jsem, proč ona už nemůže. Jsme o století dál. Rozčílilo mě, že náš národní mýtus je dnešním dětem blokován nevhodným, pro ně nesrozumitelným, řekla bych obrozeneckým zpracováním, a říkala jsem si, že to přece musí jít i jinak, že to není tak těžké. Ale asi půl roku mě zdržovalo, že bych měla „upravovat“ zrovna Jiráska.*“¹⁵⁶

Spojitost mezi Jiráskovými Starými pověstmi českými a Starými pověstmi českými a moravskými Aleny Ježkové je zřejmá na první pohled. Autorka se inspirovala nejen konkrétním obsahem Jiráskova díla, ale také názvem, který modifikovala doplněním přídatného jména moravské. Co se týče jednotlivých pověstí a legend, ve Starých pověstech českých a moravských se nachází hned několik příběhů, jež nalezneme také v díle Jiráska, některé z nich mají dokonce zcela shodný název: O Čechovi, O Krokovi a jeho dcerách, jiné mají název pozměněn: O Bivojovi (u Jiráska O Bivoji), O Libuši a Přemyslovi (pověst spojuje dvě pověsti Jiráskovy: O Libuši a O Přemyslovi), O založení Prahy (u Jiráska součástí pověsti Libušina proroctví), O dívčí válce (Dívčí válka), O Horymírovi (u Jiráska O Křesomyslu a Horymírovi), O lucké válce (Lucká válka), O Durynkovi (Staré pověsti české Durynk a Neklan), O Svatoplukovi (O králi Svatoplukovi), O Ječmínkovi (O králi Ječmínkovi), a některé ve Starých pověstech českých vůbec nenalezneme: O Bořivojovi, O kněžně Ludmile, O knížeti Václavovi.

Na rozdíl od Jiráska nejsou ve Starých pověstech českých a moravských děleny příběhy do oddílů¹⁵⁷. Další odlišnost spatřujeme v jazyku obou děl. Staré pověsti české jsou psány spisovným jazykem, často se v nich vyskytují rozsáhlá souvětí, např. „*Kvítí skropené její rosou nabývalo čarovné moci a hojivosti, ochraňovalo před běsy i zlými duchy, kteří právě za oné tajemné noci byli nejmocnější, i před vědmami, jež se rojily na kopcích i v setmělých doupatech, jako černobýl, matka všeho koření.*“¹⁵⁸ Také přechodníky nebo archaismy nejsou v díle ojedinělé. Každá z pověstí je ve srovnání s pověstmi vyskytujícími se v díle Staré pověsti české a moravské delší a někdy členěna na více částí.

¹⁵⁶ PILÁTOVÁ, A. *Alena Ježková, spisovatelka*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z http://www.radioservis-as.cz/archiv14/15_14/15_titul.htm.

¹⁵⁷ Staré pověsti české: pověsti děleny do tří oddílů (Staré pověsti české, Pověsti doby křesťanské, Ze starých proroctví).

¹⁵⁸ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 16.

V knize Staré pověsti české a moravské je přizpůsoben jazyk příběhů či délka pověstí a legend současnému dětskému čtenáři. Příběhy jsou vyprávěné živým jazykem, jazykem, který není pro děti příliš složitý, a kterému rozumí. Častý je výskyt emocionálně zabarvených slov či přirovnání. Pověsti nejsou nikterak dlouhé, jejich délka většinou nepřesáhne 5 stran, velikost písma je větší. Každá z pověstí je obohacena několika pestrobarevnými obrázky, což je pro děti atraktivní. Rozsáhlé popisné pasáže, jež jsou typické pro vyprávění Jiráska, jsou ve Starých pověstech českých a moravských zestručněny, nebo zcela vypuštěny.

Sbírky pověstí obou autorů jsou primárně určeny dětskému čtenáři. Ježková uvádí, že její pověsti jsou vhodné pro děti od 9 let věku. Jirásek blíže nespecifikuje, od jakého věku čtenáře je kniha doporučena.

Začátek knihy je tvořen krátkým, leč zajímavým úvodem: „*Jsou příběhy, které nikomu nepatří, a přesto jsou pořád navlečené na šňůrce lidské paměti. Náhrdelník z lásky a statečnosti, smutku, odvahy a naděje těch, kteří žili před námi, dnes ale leží zapomenutý, stranou našeho života. Jenže ať chceme či ne, každého z nás ten neviditelný šperk poutá s lidmi dávného věku. Svazuje naše osudy. My jsme jejich budoucností, oni naším počátkem.*“¹⁵⁹

Nádherná slova autorky působí jako balzám na duši, věty jsou psány jazykem, který zaujme i náročného čtenáře. Pověsti jsou vykresleny jako něco, co je součástí každého z nás. A ačkoliv na ně často zapomínáme, jsou pro nás důležité, pojednávají o našich předcích, bez nichž bychom my sami nebyli.

Po působivých slovech v úvodu následuje informativní text, jenž přibližuje dobu, v níž se odehrává první pověst, dobu 6. století.

První pověstí je nazvána **O Čechovi**. Příběh o praotci českého národa jménem Čech zná jistě každý z nás. Základem pověsti je putování Čecha s jeho rodem a hledání nového místa k osídlení, kterým se stane údolí pod horou Říp nazvané podle vojvody Čecha Čechy.

Při porovnání pověsti O Čechovi u Ježkové a stejnojmenné pověsti od Jiráska vyvstává na povrch několik rozdílů. První z nich je patrný hned na samotném počátku pověsti. Ježková pověst začíná putováním Čecha s jeho rodem a v samotném úvodu popisuje prostředí, jímž Čechové prochází. „*Na krajinu se pomalu snášel soumrak. Stromy v mírném vánku třepotaly stříbrnými a temně zelenými listy a vysoká tráva se vzdouvala v měkkých vlnách, pozlacených posledními paprsky slunce. Teplý vzduch nad močály ostře voněl, ze všech stran se ozýval zpěv a cvrlikání ptáků. Z olšového háje vyšlo malé stádo jelenů a laní na večerní pastvu.*“

¹⁵⁹ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 5.

*Krajinou se vinul průvod poutníků. Kudy prošli, zůstávala v širokém pásu polehlá tráva zdupaná množstvím lidských a zvířecích nohou.*¹⁶⁰ U Jiráska pověst začíná dobou, kdy Čechové žili společně s ostatními národy v charvátské zemi, ze které později odešli hledat svoji novou vlast. V úvodu Jiráskovy pověsti je objasněn důvod, proč Čechové z charvátské země odešli. „*Za Tatrami, v rovinách podél řeky Visly, rozkládala se od nepaměti charvátská země, pramatka veliké vlasti Slovanské. V té charvátské zemi žilo mnoho národů příbuzných jazykem, mravy a způsobem života. Stalo se, že mezi nimi došlo ke sporům o meze a dědiny, které vypučely do krvavých bojů. Rod proti rodu povstal, příbuzní bojovali proti sobě a hubili se navzájem. Tehdy se usnesli dva bratři mocného rodu, vojvodové Čech a Lech, že opustí rodnou zemi.*“¹⁶¹ Na rozdíl od Jiráska se v pověsti Ježkové nedozvídáme nic o událostech, jež předcházely odchodu Čechů ze země, mj. je nám skryt důvod jejich odchodu. Také země, z níž Čechové odešli, není u Ježkové popisována nijak blíže.

Další odlišnost mezi srovnávanými pověstmi spatřujeme během putování poutníků do nové vlasti. Ve zpracování obou autorů je popisováno putování Čechů, během něhož se střetli s různými kmeny. Zároveň je v nich zmiňováno setkání s obyvateli, jež hovoří pro Čechy neznámým jazykem. A právě to, jak Čechové s neznámým kmenem naložili, je v dílech obou autorů popisováno odlišně. U Ježkové se Čechové neznámému kmeni vyhnuli, Jirásek nabízí řešení poněkud krutější - Čechové neznámé kmeny pobili a jejich obydlí zničili. Na tomto příkladu můžeme pozorovat úpravu původní pověsti takovým způsobem, aby byla vhodná i pro současného dětského čtenáře. Motivy násilí jsou z děje vypuštěny a nahrazeny mírem, pokojným a klidným řešením problémů.

Pojmenování hory, u níž se kmen Čechů usídlil, je v podání obou spisovatelů rozdílné. Zatímco u Ježkové dostává hora jméno Říp později, tzn. až poté, co se pod ní Čech se svým kmenem usadili, ve Starých pověstech českých má hora jméno již v době, kdy k ní Čechové přišli.

O tom, že se Čechové usadili právě na úpatí hory Říp, rozhodli všichni Čechové společně. Rozdíl lze však spatřit v tom, kdo jako první tuto myšlenku vyslovil. V pověsti Ježkové jako první s tímto přáním přišel lid: „*Tady zůstaneme, tady se usídlíme!*“ *volali a objímali se z radosti, že jejich namáhavá pouť je u konce. „Rád vyslyším přání svého kmene,“ přikývl vojvoda Čech. „I já cítím, že jsme našli nový domov.*“¹⁶² U Jiráska jako první na možnost osídlení naleznutého území poukázal sám vojvoda: „*Již si nebudeme stýskat,*

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 9.

¹⁶¹ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 9.

¹⁶² JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 12.

*neboť jsme našli kraj, kde zůstaneme a sídla vybudujeme. Vězte, to je ta země, kterou jsme hledali. Často jsem vám o ní vyprávěl a sliboval, že vás do ní zavedu. To je ta země zaslíbená, zvěře a ptáků plná, medem oplývající. Všeho budete mít hojnost, bude vám dobrou obranou proti nepřítelům. Hle, to je ona země naší vůle.*¹⁶³

Poté, co našli Čechové vhodné místo pro život, začala jim těžká práce. Museli si vybudovat obydlí, začít se zúrodnováním půdy atd. V pověsti Jiráska je tato fáze vylíčena do nejmenších detailů na několika stranách. *„Všem pak nastala těžká, lopotná práce. Když se o půdu rozdělili, počali ji vzdělávati. Kde byl les, ten porazili neb ohněm vypražili, mýta klučili, luhy a nivy zkopali, druhého pak léta rádem zorali. Hned si také obydlí budovali, stavení roubená, slamou krytá. Každý rod o sobě přebýval u svých pozemků. Zahrady, role a luka byly dědinou, společným majetkem všech rodin jednoho rodu, lesy pak, pastvy, řeky a jezera občinou. Co ves, to rod. Stavení s chlévy a stáji, s kolnami a humny za nimi v ohradě plotů spletených z proutí nebo sroubených z trámů, stavěli kolem okrouhlé návsi. Co rok přibývalo kolem osad polí a co rok půda vydávala hojnější žeň.*¹⁶⁴ U Ježkové je naopak vyjádřena konstatováním, že v létě a na podzim lidé usilovně pracovali. *„Léto i podzim minuly lidem v usilovné práci. A než krajinu pokryl sníh, stálo pod Řípem několik skromných osad s dřevěnými domy, v nichž přečkali první zimu v nové vlasti.*¹⁶⁵ Důvodem, proč Ježková tuto fázi tak zestručnila, nejspíše bude fakt, že je kniha pro děti a pro ty zdlouhavé popisování činností bez děje není atraktivní.

Ačkoliv si na objeveném území všichni žili spokojeně, Čechův bratr Lech se rozhodl, že chce zemi opustit a se svým kmenem putovat dál. Usadil se ve městě nazvaném Kouřim. U Ježkové se dozvídáme, že Lech ani v Kouřimi dlouho nepobyl, *„odešel prý ještě dál na východ, do neobydlených krajů za horami a řekou Odrou. U řeky Varty vybuodoval dva velké hrady, kolem nichž později vyrostla velká a slavná města, Hnězdno a Krakov.*¹⁶⁶ U Jiráska se s tímto konstatováním setkáme také, ale nikoliv v pověsti O Čechovi, nýbrž o dalším putování Lecha s družinou pojednává pověst O Krokovi a jeho dcerách. V pověsti O Čechovi je zmíněno pouze Lechovo obydlí Kouřimi.

Konec pověsti je u obou autorů opět odlišný. Jirásek pověst ukončuje dobou 30 let starou od časů, kdy Čechové přišli na území České země. Dobou, kdy zemřel vojvoda Čech. Ježková v závěru příběhu vypráví o putování Čechova bratra Lecha.

¹⁶³ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011. s. 11. ISBN 978-80-7459-022-1.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁶⁵ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 13.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 13.

Po této pověsti nacházíme v knize Staré pověsti české a moravské další informativní text, jenž se zaměřuje na vylíčení vesnického života v průběhu 6. a 7. století. Popisováno je především obydlí Čechů, rozdělení rolí muže a ženy nebo způsoby obživy našich předků. Prostřednictvím stručného vylíčení jejich života se snáze vžíváme do následujícího příběhu.

Pověst **O Krokovi a jeho dcerách**, která má totožný název i u Jiráska, pojednává o době po smrti praotce Čecha. Nástupcem Čecha byl Krok, moudrý a odvážný muž. Krok žil i se svými dcerami na Budči, odkud vládl spravedlivě, lidé se za jeho vlády měli dobře. Jednoho dne byla Krokovi zjevena zkáza Budče. Bylo nutné nalézt místo pro nový hrad. Toto místo bylo nalezeno u skály, na níž Krok nechal vybudovat hradiště, jemuž dal jméno Vyšehrad. Odtud vládl Čechům další léta. Když se jeho čas naplnil a oči navždy zavřely, vlády se chopila jeho nejmladší dcera Libuše, jež nad ostatními vynikala moudrostí i krásou.

Při srovnání této pověsti u Ježkové a Jiráska mnoho rozdílů nenajdeme. Na začátku obou pověstí je přesto určitá nesrovnalost patrná. Jirásek pověst začíná vyprávěním o situaci, jež nastala po smrti Čecha. Ježková v úvodu pověsti pouze konstatuje, že po smrti Čecha vládl Krok. U Jiráska se setkáváme s vylíčením několika situací, jež jsou z díla Ježkové vypuštěny. Dozvídáme se, že po smrti Čecha docházelo k častým sporům mezi lidmi, které neměl kdo řešit. Bylo tedy nutné zvolit nového vojvodu. Tím se měl stát Čechův bratr Lech. Lech tuto nabídku odmítl a jako nového nástupce svého bratra doporučil Kroka, který se vojvodou skutečně stal.

Dalším rozdílem mezi oběma pověstmi je skutečnost, že v pověsti Jiráska je popisováno putování Lecha na východ, které u Ježkové najdeme už v pověsti O Čechovi.

Tak jako v jiných pověstech, i tato je v podání Ježkové, ve srovnání s Jiráskem, zestručněna a omezena pouze na důležité skutečnosti. Vše podstatné je ale řečeno.

Po smrti Kroka vládla Čechům Libuše. Ta byla zvolena lechy, vladyky a dalším lidem. V každé z pověstí je její zvolení popisováno jinými slovy. Ježková pro vyjádření této události používá slova, která některé z nás chytanou za srdce. Pro vylíčení jednoho z nejdůležitějších okamžiků života Libuše volí Ježková slova emocionálně zbarvená, slova, která nás vtáhnou do děje a lahodí uchu i náročnějšího čtenáře. *„Toho dne plného bílého světla jela Libuše na svém koni, krásná a vlažná. V plášti z bílého plátna svítla v čele průvodu jako rovný plamen svíčky. Za ní se od Vltavy až k Vyšehradu vinul pestrý had jásajících lidí, vladyků, stařešinů a bojovníků. Na nádvoří Vyšehradu Libuše sestoupila z koně. Stařešinové jí přes ramena přehodili otcův plášť a uvedli ji na kamenný stolec, na kterém sedával Krok. Z kamene, který jí hřál za zády, jako by k Libuši proudila otcova síla. Muži z Krokovy družiny k ní přicházeli jeden po druhém, skládali zbraně k jejím nohám, poklekali a slibovali jí*

věrnost.“¹⁶⁷ Jirásek Libušino zvolení líčí příliš racionálně. „*Po Krokově smrti se sešli lechové, vladykové a další lid v posvátném háji u pramene Jezerky. Přišly i Krokovy dcery. Pod příkrovem starých buků, dubů a lip usnesli se starší rodů a všechen lid svorně a bez roztržky, aby panování zůstalo v Krokově rodě a vládu převzala nejmladší dcera - Libuše.*“¹⁶⁸

Závěr pověsti Ježková zpracovala velmi pěkně, zvláště poslední slova textu. „*Když noc už pokročila k ránu, Libuše se od stolu vytratila. Jen bílé šaty probleskující mezi kameny stromů prozrazovaly, kudy pospíchá. Posvátný háj byl nedaleko. Pod klenbou košatých větví, mezi sloupy vrásčitých kmenů se Libuše posadila. Dlouho hleděla na hladinu studánky, ve které se zrcadlil měsíc. Myslela na budoucnost. A tak tu bděli dva osamělí, černovlasá dívka v bílém a bílý měsíc v černé tůňce, na okamžik spojení posláním být lidem světlem v tmách a jejich naději nového dne.*“¹⁶⁹

Než budeme analyzovat třetí pověst knihy, podíváme se na informativní text, který pověsti tradičně předchází. Tento text pojednává o Bozích, které lidé uctívali, přinášeli jim oběti, stavěli svatyně. Jedna z neznámějších svatyní stála v Arkoně, na výběžku ostrova Rujana. Tato svatyně byla zasvěcena bohu Svatovítovi. Dalšími mocnými bohy byli např. Triglav - bůh, jenž měl tři hlavy, přičemž každá z hlav vládla jednomu ze tří světů: světu bohů, světu lidí a světu mrtvých, Perun - nejmocnější z bohů, vládl bouřím, hromům a bleskům, Veles - ochránce pastýřů a jejich stád, Svarog - strážce domácího ohně.

Třetí pověstí je pojmenována **O Bivojovi**. Hlavním hrdinou pověsti je Bivoj, statečný muž, který zabil divokého kance. Kanec působil lidem starosti několik měsíců, ničil úrodu na polích. Už dříve se s ním pokoušela vypořádat celá řada mužů, ale nikdo z nich nebyl úspěšný. Až Bivoj problém s kancem vyřešil jednou provždy.

Už v názvu samotné pověsti můžeme spatřit rozdíl mezi pověstí Ježkové a Jiráska. Ježková pověst nazvala, jak jsme zmiňovali dříve, O Bivojovi, Jirásek používá názvu kratšího, O Bivoji. Ježková pro název pověsti použila na rozdíl od Jiráska tvaru modernějšího.

Další rozdílností je vypuštění pasáží opisných. Ježková zdlouhavé popisy, které jsou pro pověsti Jiráska typické, opět vynechává.

Kance zabil Bivoj před zraky Libuše, Tety, i dalších lidí. Vylíčení toho, jak se Bivoj s kancem vypořádal, je u obou autorů poněkud odlišné. Podle Ježkové kanec skončil v důsledku proseknutí krku oštěpem. „*Bivoj překvapeně pohlédl na ránu, z níž vytékala jasná*

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 20.

¹⁶⁸ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 26.

¹⁶⁹ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 21.

krev. Jako by tím zraněním do něj vstoupila nová síla, pozdvihl paži a s divokým řevem proklál zvířeti krk. Kanec zařičel, zapotácel se, klesl na přední nohy a ve smrtelném zápase se svalil na zem. Z rány na jeho krku vytryskl temný proud krve. Těžce oddychující Bivoj poklekl vedle umírajícího zvířete. Tekoucí krev se v prachu na zemi mísila, jejich oči se střetly, zvířecí kalné smrtí, lidské vítězné.¹⁷⁰ Jirásek skon zvířete popisuje způsobem poněkud drastičtější, kanec byl sice probodnut oštěpem, ale Bivoj kanci na onen svět dopomáhá ještě dvojnásobným dupnutím na jeho umírající tělo. „Muži křičeli a mávali zbraněmi, když sekáč naběhl přímo na Bivojův oštěp. Proud krve vytryskl z tlamy zvířete. Kanec se naposledy vzepjal a jako podřátý padl k zemi. Krev se z něho valila a zalévala okolní půdu. Bivoj vytrhl oštěp z poraženého a šlápl pravou nohou na štětinaté tělo umírajícího zvířete. Pak si utřel i tváře a promluvil ke kněžnám: „Už nebude nikoho strašit a škodit nám!“ Přitom dupl zvířeti na hlavu.“¹⁷¹ Jak můžeme vidět, Ježková ze své pověsti vypustila drastický popis smrti zvířete, jenž je patrný u Jiráskova. Ježková smrt zvířete popisuje způsobem, který je pro děti vhodný, a žádným způsobem je nezastrašuje.

Během zápasu s kancem byl v pověsti zpracované Ježkovou zraněn i Bivoj. Zvíře ho kouslo do nohy. V pojetí Jiráskova Bivoj zraněn nebyl.

V průběhu pověsti došlo k navázání bližšího vztahu mezi Bivojem a sestrou Libuše, Tetou. U Ježkové jsou jejich vzájemné sympatie popisovány do větších podrobností než v pověsti Jiráskova. Např. Teta ošetřuje Bivojovo zranění a dávají si svoji náklonnost najevo. „Zkrátka už Bivoj odpočíval v Libušině zahradě a Kazi mu ošetřovala ránu. „Byl jsi statečný,“ řekla Kazi. Její obratné prsty trhaly plátno na obvaz. „Nebyl bych, kdyby ses nedívala,“ řekl Bivoj a chytil její ruku do pevné dlaně. Kazi upustila obvaz.“¹⁷²

Závěr pověsti končí u obou autorů stejně. Teta společně s Bivojem Libuši opouští a odjíždí domů. Jelikož se mají rádi, nechtějí se rozloučit a stávají se manželi.

V knize najdeme v pořadí čtvrtý informativní text, který je tentokrát zaměřen na nejvýznamnější události v životě každého člověka - svatbu a smrt.

Na text informativní plynule navazuje pověst s názvem **O Libuši a Přemyslovi**. Pověst začíná dobou vlády Libuše. Za její vlády byl v zemi klid a mír, neboť všechny spory rozhodla spravedlivě. Jednoho dne před ni přišli dva muži, kteří se hádali o pastviny a chtěli, aby je rozsoudila. Libuše se poradila se svými rádci a vyřkla rozsudek. Muž, který prohrál, se rozčílil a řekl: „Copak nějaká žena může rozumět mužských záležitostem? Ne nadarmo se

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 28.

¹⁷¹ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 30.

¹⁷² JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 28.

*říká, že dlouhé vlasy znamenají krátký rozum. Hanbou je pro nás všechny, že mužům vládne žena!*¹⁷³ Na tato slova Libuše reagovala tvrzením, že když tak lid chce, bude mít vládce - muže. Sami bohové Libuši poradili, kdo se má vojvodou Čechů stát. Byl to oráč Přemysl, pro něhož hned následující den Libuše poslala. Přemysl se stal panovníkem českých zemí a manželem kněžny Libuše.

Ježková v pověsti O Libuši a Přemyslovi spojila dvě pověsti Jiráskovy. U Jiráska se setkáme se dvěma samostatnými pověstmi: O Libuši a O Přemyslovi. Tyto pověsti Ježková shrnula do jedné pod již uvedeným názvem.

Další rozdíly ve zpracování porovnávaných autorů jsou pouze nepatrné. Tak jako v pověstech jiných, i v této Ježková zestručnila Jiráskovu předlohu a vypustila pasáže popisné.

Další, byť nepatrnou odlišností, je fakt, že u Ježkové nového vojvodu zvolila sama Libuše na základě vidění od bohů. U Jiráska byl vojvoda zvolen stejným způsobem, ale původně byla volba nového vojvody dána za úkol valnému sněmu.

Také řeka, za níž se nachází ves, jež patří rodu Stadiců a oře v ní Přemysl, má u obou autorů různý název. Ježková ji nazývá Bílinou, Jirásek Bělinou.

Přemysla měli poslové poznat na základě koně, který je k němu dovede. U Jiráska je doplněno, že hlavní indicií, na základě které nového knížete poslové poznají, je železný stůl, na němž bude Přemysl jíst. Tento fakt u Ježkové schází.

Pověsti obou autorů jsou zakončeny odjezdem Přemysla na Vyšehrad a jeho svatbou s kněžnou Libuší.

Text, který v knize následuje, je věnován zvykům a obyčejům, jež jsou spojeny se střídáním ročních období a s oslavami zimního a letního slunovratu.

Pátým příběhem je pověst nazvaná **O založení Prahy**. Podstatou této pověsti je Libušino proroctví, na jehož základě je vystavěn hrad se jménem Praha, který v průběhu několika let nabyl velkého významu a stal se sídlem českých knížat, později králů. Město, které nese stejnojmenný název, patří dodnes k jednomu z nejkrásnějších míst celé Evropy.

Pověst se stejným nebo podobným názvem u Jiráska nenajdeme. Není pravda, že se v jeho díle nevyskytuje vůbec. Příběh pojednávající o vzniku Prahy je součástí pověsti Libušina proroctví. Tato pověst nás seznamuje hned s několika proroctvími kněžny Libuše, mj. proroctví o požáru Prahy. Jak můžeme vidět, Ježková z pověsti Jiráska vzala pouze určitou část, kterou zpracovala.

¹⁷³ Tamtéž, s. 33.

Dá se říci, že oba příběhy o vzniku Prahy jsou totožné. Drobný rozdíl spatřujeme v okamžiku, kdy Libuše vidí do budoucnosti. Zatímco u Ježkové je popisováno, že se tomu stalo právě ve chvíli, kdy se Libuše společně s Přemyslem a družinou dívala z hradeb Vyšehradu do okolního kraje, Jirásek obdařuje Libuši viděním v době, kdy se svým mužem a družinou stanula na skalnatém srázu vysoko nad Vltavou.

Druhou a poslední odlišnost vidíme v popisu stavby hradu jménem Praha. U Ježkové je řečeno pouze to, že byl hrad postaven. U Jiráska je stavba popsána podrobněji. Popisné pasáže Jiráska jsou u Ježkové znovu vypuštěny.

V následujícím textu informativním je představován Přemysl jako první kníže kmene Čechů, jako panovník, od něhož se odvozoval nejvýznamnější český panovnický rok. Poukázáno je na další příběhy spojené s Přemyslem a Libuší.

Pověst šestá je pojmenována **O dívčí válce**. Pojednává o situaci, která nastala po smrti kněžny Libuše. Ženám se nedostávalo takového postavení jako za života kněžny, nebyly v takové vážnosti. Dívky společně lamentovaly a na krutý osud si stěžovaly. Jedna z nich, Vlasta, se mužům rozhodla pomstít. Pro svůj nápad získala mnoho žen, společně postavily hrad Děvín, na němž se učily nejrůznějším bojům, aby mohly proti mužům podniknout tažení. Muži se jim nejdříve smáli, mysleli si, že ženy snadno porazí. Později přišli na to, jak se mýlili. Ženy zabíjely muže za mužem, pro naplnění svého plánu použily několik lstí. Lstí byl zabit i vladyka Ctirad. Když se o smrti vladyky dozvěděl Přemysl, poručil shromáždit bojovníky k tažení na Děvín. Muži vyjeli pomstít jeho smrt. Jakmile dívky viděly muže nedaleko Děvína, rozhodly se vyjet jim naproti. Věřily, že muže porazí. V průběhu bojů byla zabita Vlasta, vůdkyně žen. Ženy po její smrti zcela opustila odvaha. Muži je snadno porazili a i když dívky o milost prosily, žádnou nešetřili. Děvín zbořili a zapálili.

Pověst o dívkách, které vzdorují mužům, najdeme nejen v díle Ježkové, ale i v souboru pověstí Jiráska. Název pověsti je u obou autorů téměř shodný. Ježková používá již zmíněný název O dívčí válce, Jirásek název kratší - Dívčí válka.

Pro to, aby se ženy s muži vypořádaly, použily několik lstí. U Jiráska je vylíčeno více příběhů, které o proradnosti žen informují. Ježková se zaměřila pouze na příběh stěžejní, o vladykovi Ctiradovi. Hlavní pointa tohoto příběhu je sice ve zpracování obou autorů zachována, avšak několik odlišností při četbě vnímáme.

První můžeme vidět v samotném úvodu příběhu, zatímco u Ježkové je důvodem Ctiradovy cesty lesem lov, podle Jiráska vedla lesem cesta, kterou Ctirad mířil ze své dědiny k Pražskému hradu.

Také Šárka, dívka, kterou Ctirad se svou družinou objevil svázanou u stromu, líčila svoje napadení dívkami Vlastiny družiny u obou autorů jinak. U Ježkové Šárka zmiňuje, že byla ženami Vlastiny družiny strhnuta na zem a přivázána ke stromu, ve zpracování Jiráska Šárka uvádí, že ji dívky z Děvína v háji spoutaly a vlekly na svůj hrad, kde ji chtěly přivést na svoji stranu. Pak ji odvěkly do lesa, kde ji uvázaly ke stromu.

Další rozdíly mezi porovnávanými pověstmi se týkají lesního rohu. U Ježkové Šárka zmiňuje, že je lesní roh její a s sebou si ho vzala, aby na něj mohla zatroubit v případě, že se ztratí, čímž dá znamení otci. Když ženy z Děvína Šárku svázaly, její lesní roh nechaly ležet opodál. V pojetí Jiráskově není přímo řečeno, zda byl lesní roh Šárky či dívek z Děvína. Z textu vyplývá, že byl nejspíše vlastnictvím Vlastiny družiny. Poté, co dívky Šárku spoutaly, lesní roh jí zavěsily na krk, na rozdíl od pověsti Ježkové, kde ho pouze pohodily do trávy.

Medovina, již měla Šárka u sebe a později ji nabízela Ctiradovi a jeho družině, byla podle Ježkové otrávená. U Jiráska se s tímto konstatováním nesetkáme.

Aby dala Šárka znamení dívkám z Vlastiny družiny, musel Ctirad zatroubit na roh. V obou zpracováních Šárka Ctirada k zatroubení přesvědčuje jiným způsobem. U Ježkové je Ctiradovi řečeno, že pokud na roh zatroubí, uslyší je lidé otce a přijedou jim naproti. „*Zatrub, Ctirade. Než se vydáme na cestu, otcovi lidé nás uslyší a přijdou nám naproti,*“ řekla Šárka a podala mu lesní roh. Ctirad zatroubil. *Temný tón zazvučel jako volání větru, lámal se o kmeny a větve, chvěl se nad celým lesem.*“¹⁷⁴ V podání Jiráska Ctirad zatroubí, aby Šárce dokázal, že roh funguje. „*Prohlížel si roh, jež sňala z hrdla. A když se smála, že třeba ani nemá zvuk, tak nelenil, ke rtům jej přiblížil a mocně z plných plic zatroubil.*“¹⁷⁵

Ačkoliv byl Ctirad i s družinou nakonec zabit, ženy se odplaty dočkaly zanedlouho. Přemyslovi muži je porazili a ani jednu smrti nešetřily a skončila dívčí válka.

Úplný závěr pověsti je u Ježkové vyplněn povídáním o Šárce, proradné dívce, jež vydala na smrt Ctirada, zmíněno je především to, jak podle vyprávění Šárka skončila. „*Ale také se vypráví, že po Ctiradově smrti jí nedalo spát svědomí a sama ukončila svůj život skokem z vysoké skály. Dodnes si v Šárce lidé ukazují strmou skálu, která nese jméno Dívčí skok.*“¹⁷⁶

V dalším informativním textu knihy je vyprávěno o nástupcích Přemysla, zdůrazněn je především Křesomysl, za jehož vlády byla v Čechách objevena mnohá naleziště zlata

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 54.

¹⁷⁵ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 62.

¹⁷⁶ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005. s. 56.

a stříbra. Kromě těchto kovů Slované těžili měď a cín, z nichž vyráběli šperky. Výrobě šperků, zbraní a zbroje je věnována druhá část textu.

Pověst, která následuje, nese název **O Horymírovi**. Hlavním hrdinou pověsti je, jak můžeme vidět v samotném názvu, Horymír. Ten byl vladykou z Neumětel, jemuž se nelíbila situace za vlády Křesomysla. Neboť byl mužem činu, rozjel se za knížetem, aby mu pomohl situaci řešit. Kníže Horymírově prosbě nevyhověl. Horníci, kterých se celá situace dotýkala, a kteří s Horymírem nesouhlasili, se mu pomstili zapálením všech polí, veškeré úrody. Horymír na to reagoval zapálením hornických obydlí, zabíjením horníků, jejich žen i dětí. Horníci si na Horymíra stěžovali u knížete, který nechal Horymíra uvěznit. Následně měl být Horymír popraven, to se však nestalo, neboť se mu pomocí koně Šemíka podařilo přeskočit hradby a ujet. Po tomto činu bylo Horymírovi odpuštěno.

I tuto pověst najdeme v pověstech Jiráskových. Na rozdíl od Ježkové se pověst nenazývá O Horymírovi, ale O Křesomyslu a Horymírovi, je v ní poukázáno na další stěžejní postavu této pověsti, knížete Křesomysla.

Ježková pověst začíná dobou, kdy vládl Křesomysl. U Jiráska se k vládě Křesomysla dostáváme prostřednictvím vyjmenování dalších panovníků, kteří stanuli na trůně po smrti knížete Přemysla. Ježková ze své pověsti vypustila informace o dalších panovnících na trůně. Tyto informace jsou pro děti nezáživné a nepodstatné.

Na prosbu Horymíra reagoval kníže Křesomysl v pověstech obou autorů jinak. U Ježkové Horymírovi pomoc přislíbil (později na ni zapomněl a nic nepodnikl), v Jiráskově podání pomoc odmítl.

Horníci se rozhodli Horymírovi za jeho stížnosti pomstít. U Ježkové se pomstili vniknutím do Neumětel a zapálením veškerých polí, všeho obilí. „*Horníci uviděli, jak pádí na koni pryč, a to je rozlítlo ještě víc. Jakmile pod hradištěm spatřili čerstvě sklizená pole a žluté obilí spořádaně stavěné do snopů, ve vzteku úrodu zapálil. „Prý se Horymír bál hladu!“ vykřikovali. „Tak ať jej tedy má!“¹⁷⁷* V pověsti Jiráska šli horníci ještě dál a zapálili vesnici celou. „*Jakmile však vladyka pohlédl k dědině, lomcoval jím vztek a lítost jej zaplavila. Uviděl požár. Jeho dědina hořela. Rudá zář se rozlévala po temném nebi, rděla se víc a víc a šířila se velikou rychlostí. „Všechno tam shoří!“ pomyslil si roztrpčený Horymír. „Stavení, humna plná obilí, stohy, veškerá úroda, všechna naše práce.“¹⁷⁸* Ježková v této části pověsti utrpení obyvatel Neumětel zmírnila pouze zničením obilí, nikoliv celé vesnice.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 60.

¹⁷⁸ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 69.

Po strašlivém činu horníků toužil po odplatě také Horymír. U Ježkové pomstu vykonal hned následující noc, v pověsti Jiráska se k odvetě odhodlal až za dva dny.

I když šlo pouze o odplatu, Horymír byl za svůj čin uvězněn a měl být popraven. Z této zapeklité situace mu pomohl kůň Šemík, s nímž Horymír utekl. V pověsti Ježkové se po útěku Horymír vydal na Vyšehrad, kde se ke všem činům doznal. Křesomysl mu odpustil a dokonce nechal omezit těžbu zlata a stříbra, vyřešen byl i důvod celého sporu. V Jiráskově zpracování se sice Horymír na Vyšehradě objevil taky, nikoliv ze svého vlastního rozhodnutí, protože pro něj Křesomysl poslal posly se vzkazem, že mu je odpuštěno. O vyřešení celého problému, omezení těžby zlata a stříbra, není v pověsti Jiráska zmínka.

Pověst obou autorů končí smrtí koně Šemíka a jeho pohřbením pod domem Horymíra.

V pořadí již osmý text informativní nás seznamuje s dobou počátku 9. století. Dozvídáme se v něm, že území dnešních Čech nebylo sjednocené vládou jediného kmene. Menším částem země vládli vojvodové nebo knížata. Sídelním hradištěm Čechů byl nejprve Levý Hradec, později také Praha a Budeč. České území sousedilo na východě s krajem Zličanů, na západě s kmenem Lučanů. Právě Lučané jsou důležitými aktéry pověsti následující.

Další pověst nazvaná **O Lucké válce** pojednává o válce mezi Čechy a jejich západními sousedy, Lučany. Ačkoliv se tato válka zdála ze začátku pro Čechy prohraná, neboť Lučané měli daleko větší vojsko, jejich vůdce byl na rozdíl od českého bojechtivý a svému národu důvěřoval, nakonec v ní, především díky statečnému Tyrovi, zvítězili. Ve válce padli všichni lučští bojovníci, kromě Straba, jenž přežil pouze díky radám své macechy.

Název pověsti O lucké válce je téměř totožný s pojmenováním u Jiráska, který používá pro název pověsti kratší variantu Lucká válka.

Pověsti obou autorů začínají porovnáním českého vládce - Neklana a vládce Lučanů - Vlastislava. Zatímco český vládce byl rozvážný a bojácný, vládce Lučanů byl prudký a bojovný. Stejní jako panovníci byli lidé obou národů. Lučané napadali vesnice na území sousedních kmenů, zapalovali je, loupili majetek, ženy brali do otroctví. Během posledního nájezdu do Čech dobyli hradiště Dřevíč, Slaný a Budeč. Jelikož chtěl Vlastislav ovládnout celé české území, chystali se i na Levý Hradec, sídlo Neklana. Už byli před jeho branami, když Vlastislav od svého nápadu upustil a vrátil se i se svojí družinou zpět do Lucka. Důvod tohoto obratu je v pověstech Ježkové a Jiráska vysvětlován odlišným způsobem. Podle Ježkové byl důvodem Vlastislavova odchodu fakt, že Lucko napadly cizí kmeny. Jirásek tvrdí, že Vlastislav dostal informace o kmenech, které měly přijít Čechům na pomoc. Těchto kmenů se Vlastislav bál a na boje s nimi si nevěřil.

Poté, co musel Vlastislav od dobytí Levého Hradce upustit, sliboval Čechům krutou pomstu. Kmeny, které Čechům slíbily pomoc, přinutil, aby slib odvolaly. Do všech koutů země dal vyslat posly, kteří verbovali muže do války. U Ježkové je tato část, jak již jsme zvyklí, popisována velmi stručně. Zmíněno je pouze to, že do války musel každý, kdo přesáhl délku knížecího meče. Jirásek nabírání mužů do války líčí více dopodrobna. Popisována je každá župa¹⁷⁹, kterou poslové navštívili a muže sháněli. Ježková i zde Jiráskovy popisy zestručnila a omezila na podstatné věci.

Když se o luckých přípravách dozvěděl český kníže Neklan, dostal strach. Nevěřil, že jeho kmen válku vyhraje. Zatímco vojáci čekali na jeho rozkazy, on se zavřel ve své komnatě a ulehl na lůžko. Už se zdálo, že je vše ztracené, ale na pomoc přispěchal mladý muž. V pověsti Ježkové byl tímto mužem jeden ze členů Neklanovy družiny, mladý Tyr, který sám knížeti své služby nabídl. *„Jeden z mužů Neklanovy družiny, mladý Tyr, uhodl, jakou nemocí kníže trpí. Vykázal služebnictvo a přistoupil k Neklanovu lůžku. Poklekl před ním a řekl: „Můj pane, naše vojsko nikdy nezvítězí, když kníže nebude své statečné sám pobízet k boji a nepůjde jim příkladem v hrdinství a odvaze. Dovol mi obléci tvou zbroj a přilbu, vezmu si tvé zbraně a tvého koně a povedu vojsko místo tebe. Nikdo se nedozví, že pod tvým praporem bojuje někdo jiný.“*¹⁸⁰ U Jiráska byl statečným zachráncem vládcův příbuzný Čestmír, jehož požádal o pomoc kníže. *„Nepůjdu, nemohu. Ale ty jdi za mne. Vezmi mou zbraň i zbroj i koně mého a veď je, ať věří, že vede je kníže.“*¹⁸¹

K tomu, aby Čechové v boji nad Lučany zvítězili, dopomohla cizí stařena. *„Vzpínala ruce k obloze a volala: „Když mne neposlechnete, zle se vám povede! Jděte a obětujte bohům oslici, a každý z vojska ať dostane kousek jejího masa. Pak pobijte Lučany všechny do jednoho jako mouchy!“*¹⁸² Stařena, zachránkyně, se objevuje pouze v pověsti Ježkové, u Jiráska ji nenajdeme.

Díky stařenině radě a především díky mladému Tyrovi (u Jiráska Čestmír) Čechové skutečně bitvu s Lučany vyhráli. Na poli padli všichni Lučané, všichni kromě jednoho. Strab, nevlastní syn lucké vědmy, věděl o lucké prohře a smrti všech Lučanů dříve. Děsivou zprávu mu zjevila nevlastní matka. Ta mu řekla, jak se může zachránit. U Ježkové je její rada popisována takto: *„Než vyrazíte proti Čechům, vyryj mečem do země mezi kopyty svého koně znamení ležatého kříže. Tím zpřetrháš neviditelná pouta, kterými české čarodějky svázaly koňům nohy, aby nemohli rychle cválat. A až vyjedeš do bitvy, přemoz rychle prvního, kdo na*

¹⁷⁹ Župa: vyšší územně správní celek země, Lucko se dělilo na 4 župy.

¹⁸⁰ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 71-72.

¹⁸¹ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 83.

¹⁸² JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 72.

*tebe zaútočí. Pak mu uřež uši, dej do mošny a ujížděj na svém koni pryč, co ti síly stačí!*¹⁸³
V pověsti Jiráska jsou rady pro Straba obdobné, jisté rozdíly však v porovnání s Ježkovou spatřujeme. „*Když začne boj, postav se tomu, kdo první na tebe narazí. Bodni ho oštěpem, ale život mu neber, jen obě uši mu odřež, ty uschovej, na koně vyskoč a od válečného pole ujížděj.*“¹⁸⁴

Strab byl tedy jediným luckým vojákem, který boje přežil. Jeho návrat domů šťastný nebyl. Svoji manželku našel doma mrtvou. Když se na ni podíval blíže, viděl, že žena má místo uší krvavé rány a v hrudi ránu od meče. Poznal, že on sám byl vrahem své ženy. Jeho žena byla původem Češka, v boji stanula na straně svého kmene a Strab ji jako svého protivníka zabil.

Pověst končí odhalením toho, že zemřelý vůdce Čechů nebyl kníže, ale mladý Tyr (u Jiráska Čestmír). Tyr je oplakán a jeho tělo spáleno.

Další článek informativní, jenž v knize Staré pověsti české a moravské najdeme, pojednává o čarování a věštění. Čarování i věštění patřilo u našich předků k činnostem běžného života. Čarodějové a věštci byli lidé se zvláštními schopnostmi. Měli důkladné znalosti o přírodě, pohybech planet nebo účinku různých bylin.

Pověstí následující je pověst s názvem **O Durynkovi**. Pojednává o synovi zemřelého lučského knížete Vlastislava. Chlapec byl ještě malý, a jelikož byl sirotkem, neměl se o něj kdo starat. Český kníže Neklan mu nechal postavit hrádek a svěřil ho do péče svého oddaného služebníka, Durynka. Tak si žili všichni spokojeně, až do chvíle, kdy Durynk dostal děsivý nápad. Myslel si, že když malého chlapce zabije, zavdělčí se knížeti Neklanovi. Chlapce zabil několika ranami sekyrou. Když před knížetem Neklanem předstoupil a o svém hrůzném činu mu pověděl, očekával pochvalu. Místo toho se dočkal opovržení. Vzal provaz a oběsil se na olši pod hradem.

Stejně jako pověsti předchozí, i tuto najdeme nejen v díle Ježkové, ale i v souboru pověstí Jiráska. U Jiráska má pověst jiný název, Durynk a Neklan.

Další rozdíl mezi porovnávanými autory nacházíme hned v úvodu obou pověstí. Ježková pověst začíná konstatováním, že po vítězné válce získali Čechové nadvládu nad luckým územím a jediným přeživším z knížecího rodu byl Vlastislavův syn, Jirásek popisuje situaci po konci lucké války podrobněji. Dozvídáme se, že Čechové se po válce Lučanům mstili.

¹⁸³ Tamtéž, s. 70.

¹⁸⁴ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 82.

Další odlišnost se týká samotného Vlastislavova syna. Ježková o něm hovoří pouze jako o knížecím synku, nedává mu jméno, Jirásek zmiňuje i jeho skutečné jméno Zbislav.

Ohledně smrti chlapce vyvstává ve zpracování obou autorů také několik rozdílů. Z povídaní Ježkové je patrné, že myšlenka zabít chlapce byla nejspíše momentálním nápadem Durynka. U Jirásky je popsáno, že vražedné myšlenky chlapcova ochránce trápily dlouho.

V pověstech obou autorů byl chlapec zabit u rybníka. Ježková však uvádí, že nápad vzít malého knížete k rybníku byl rybářů, ti byli také svědky jeho vraždy. U Jirásky výlet k rybníku vymyslel sám Durynk, chlapce zabil o samotě, beze svědků.

I samotná vražda je v obou pověstech líčena různě. V pojetí Ježkové byl chlapec zabit několika ranami sekyrou. „*Záblesk čepel, těžce stoupající vzhůru, a rychlý svist dolů, na bílý krček světlovlasého chlapce. Jeho čapka se pod tou ranou skutálela do sněhu, ale on už ji potřebovat nebude. Ještě a ještě sekal Durynk do chlapcova krku.*“¹⁸⁵ U Jirásky byla sice při první ráně použita také sekyra, na onen svět Durynk chlapce doprovodil ještě několika ranami nožem. „*A nic netušící chlapeček, který svému vychovateli zcela důvěřoval, přiklekl k vysekané díře a vkleče se dychtivě díval do vody, zda rybky spatří. Jak se sehnul, jak níž naklonil kadeřavou hlavičku, dopadla rána na jeho útlý krček. Krev rozlila se po čistém ledu a bělostném sněhu. Durynk odhodil sekeru, vytrhl z mošny u pasu ostrý nůž a své ohavné dílo dokončil.*“¹⁸⁶

Po hrůzném činu spěchal Durynk k Neklanovi, za svůj skutek očekával odměnu. Dočkal se pouze opovržení a lítosti nad zmařeným životem. Vzal provaz a oběsil se nad olší pod hradem, čímž končí pověst v podání Ježkové. Jirásek je surovější. Poté, co Durynk předstoupil před knížete a svůj čin mu objasnil, kníže se velmi rozhněval. Durynka chtěl potrestat, dal mu vybrat jednu ze tří smrtí: buď má skočit po hlavě z vysoké skály, nebo se oběsit na stromě, nebo probodnout vlastním mečem. Durynk zvolil stejně jako u Ježkové smrt oběšením.

V podání Ježkové pověst končí povídáním o olši, na níž Durynk ukončil svůj život, olše se podle pověsti nazývá Durynkova. Jirásek svoje vypravování končí zmínkou o hrobce, v níž našlo poslední odpočinek několik panovníků z rodu Přemyslovců, mj. také Neklan.

Následující text informativní nás seznamuje se situací, která byla na našem území v polovině 9. století. Zatímco na území dnešních Čech se rozkládalo několik knížectví malých, na území Moravy vznikla Slovanská říše. Jejím vládcem byl Mojmir, po smrti ho vystřídal Rostislav. Za vlády Rostislava, v roce 863, přišli na Moravu dva bratři, kteří šířili

¹⁸⁵ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 86.

¹⁸⁶ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 94.

křesťanství, Konstantin a Metoděj. Právě Metoděj je jednou z hlavních postav následujícího vyprávění.

Pověst s názvem **O Svatoplukovi** vypráví o moravském králi jménem Svatopluk. Svatopluk byl jedním z prvních slovanských kněží, kteří přijali křesťanství. Náboženství pro něj bylo pouhým prostředkem ke sjednocení říše. Daleko více si cenil početných vojsk, kterými disponoval. Raději než na mše chodil lovit zvěř. Jednou měl mši arcibiskupa Metoděje navštívit, ráno si ale vyjel na lov, kde se zdržel. Metoděj mši odkládal, když se Svatopluk neobjevil delší dobu, začal kázat bez jeho přítomnosti. V tu ránu do kostela vtrhl Svatopluk a hrozně se rozčílil. Metoději vyčítal, že nepočkal na jeho příchod. Metoděj se ho nebál a oponoval mu. Svatopluk se zalekl a odjel. Od té doby jeho vztah s arcibiskupem ochladl. Po několika bojích s nepřáteli si Svatopluk uvědomil, jak zle se k Metoději zachoval, shodil ze sebe své knížecí roucho a zbytek života dožil mezi poutníky, kteří se o jeho pravé identitě dozvěděli, až když umíral.

Také pověst o Svatoplukovi nalezneme v díle Jiráskova. Zde pověst nese název *O králi Svatoplukovi*.

Začátek pověsti je u obou autorů odlišný. Ježková začíná vyprávění popisem sídla Svatopluka, seznámením s králem a vylíčením jeho vztahu k arcibiskupovi Metodějovi. Jirásek nás zavádí do samotného centra příběhu, popisuje den, který byl pro vztah knížete k arcibiskupovi osudový.

Poté, co Metoděj začal sloužit mši, aniž by byl přítomen král, Svatopluk dorazil a Metoděje pokáral. Na což Metoděj v pověsti Ježkové reaguje pouhým zvoláním: „*Stůj! Ani o krok dále!*“¹⁸⁷ Ve zpracování Jiráskova je Metoděj daleko odvážnější: „*Ni o krok dále! Ať tě bůh na místě neztrestá! Dábelskou pýchou jsi posedlý. Tvé libovůle mám být víc poslušen než zákona duchovního. Zneuctil jsi nám chrám Hospodinův! Proto zůstaneš v zlořečení a Bůh tě poníží!*“¹⁸⁸ Ježková pro zastavení zloby Svatopluka použila pouze první větu Jiráskova, ostatní výhrůžky z díla vypustila.

Od onoho dne byly vztahy mezi Svatoplukem a Metodějem napjaté. Ježková dokonce hovoří o tom, že král arcibiskupa pronásledoval a poté, co zemřel, nechal jeho žáky vyhnat ze země. Jirásek je ve svém ortelu mírnější, král byl ke svatému muži pouze zatvrzelý.

Na rozdíl od Ježkové je v pověsti Jiráskova zmiňován trest, kterého se Svatopluk dočkal – opustilo ho štěstí, z různých stran na něj útočili nepřátelé, jeho zemi drancovali a ničili.

¹⁸⁷ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 94.

¹⁸⁸ JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. Praha: Československý spisovatel, 2011, s. 108.

Svatopluk si uvědomil svoji chybu a chtěl vše napravit. Odložil šat a odešel k poustevníkům, kde se společně několik let věnovali rozjímání a modlitbám. Až ve chvíli, kdy umíral, řekl Svatoopluk poustevníkům, kdo je. Takto pověst končí u Jiráskova. Ježková na příběh navazuje krátkým povídáním o budoucnosti říše, která se kvůli rozporům mezi Svatooplukovými syny rozpadla.

Součástí pověsti je pouze u Ježkové vyprávění o třech Svatooplukových prutech, prostřednictvím kterých Svatoopluk svým synům dokazuje, že pokud budou držet pospolu, nikdo jejich sílu nezlomí. Pokud se rozdělí, společnou sílu ztratí a nepřítel je porazí.

O vládě knížete Bořivoje a jeho sídle na Levém Hradci pojednává následující text informativní.

Na tento text navazuje pověst **O Bořivojovi**, který byl panovníkem Čech. Na Moravě vládl Svatoopluk. Bořivoj i všichni Češi byli pohané, Svatoopluk uznával křesťanství. Jednou byl Bořivoj společně s jinými vladaři pozván k Svatooplukovi na hrad. Přivítání bylo velkolepé i s hostinou. Každý kníže byl usazen na pohodlnou lavici vystlanou hedvábnými polštáři. Pouze pro Bořivoje a jeho družinu Svatoopluk přikázal prostřít na zem. *„Bořivoj se rozzlobil nad takovou potupou a dožadoval se vysvětlení. Svatoopluk vyslechl jeho stížnost a potom v údivu pozvedl obočí: „Divím se, že tě takový způsob stolování urazil? Myslel jsem, že je zvykem všech pohanů sedávat při hostinách na zemi a ze země také jíst. Jestli si ale chceš sednout za stůl se mnou a s mými hosty, musíme mít stejnou víru.“*¹⁸⁹ Bořivoj se nejprve zdráhal, později nabídku přijal a byl biskupem Metodějem pokřtěn. Když se vrátil do Čech, křesť přijala i jeho manželka Ludmila a jejich děti. Některým velmožům se nelíbilo, že se odvrátil od víry pohanské, vzbouřili se proti němu. Bořivoj musel uprchnout na Moravu ke králi Svatooplukovi. Čeští šlechtici si mezitím zvolili za knížete Stojmíra. Toho neuznávali příznivci Bořivoje, spor byl ukončen až po několika letech návratem Bořivoje do Čech.

Pověst dále vypráví o setkání Bořivoje s Ivanem, poustevníkem, jenž žil v lese. Od té doby, co Bořivoj Ivanovi postřelil laň, se z nich stali přátelé. Smrtí Ivana a stavbou kostelíka nad místem jeho hrobu pověst končí.

Přestože byl Bořivoj nejstarším historicky doloženým přemyslovským knížetem, příběh, jenž nás s ním seznamuje blíže, v Jiráskově souboru pověstí nenajdeme.

Zajímavým momentem pověsti je chvíle, kdy moravský vladař Svatoopluk přikázal Bořivoji prostřít na zem. Důvodem tohoto činu byla odlišná víra.

¹⁸⁹ JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. Praha: Albatros, 2005, s. 104.

Neméně zvláštní je vztah Bořivoje k poustevníku Ivanovi. Potom, co Bořivoj Ivanovi málem zabil laň, se z nich stali přátelé. Ivan po dobu několika let Bořivoje s Ludmilou navštěvoval na jejich hradě.

Další text informativní je věnován rozsahu přemyslovského území v 9. století, zmíněna jsou sídelní hradiště českých knížat, Levý Hradec, později Pražský hrad.

Příběh, jenž v knize následuje, nese název **O kněžně Ludmile**. Zmíněná legenda¹⁹⁰ nás seznamuje s radostmi i těžkostmi Ludmilina života. Ve svých 14 letech byla mladička Ludmila provdána za českého knížete Bořivoje. Život po jeho boku byl pro Ludmilu spokojený, porodila mu několik dětí. Poté, co Bořivoj přijal křest, také ona křesťanskou víru přijala. Ve svých 28 letech se ocitla v nezáviděníhodné situaci, Bořivoj zemřel. Ludmila se musela postarat nejen o výchovu svých malých dětí, ale také o trůn, který ochraňovala před cizími knížaty. Potom, co zemřeli její oba synové (Spytihněv a Vratislav), nastaly pro Ludmilu další těžké chvíle. Vlady se na přechodnou dobu ujala Drahomíra, matka Vratislavova syna Václava, která neměla Ludmilu ráda. Myslela si, že jí chce Ludmila připravit o syny, jež vychovávala a měla velmi v oblibě, zvláště Václava. Později nabyla přesvědčení, že jí chce Ludmila přebrat i vládu a majetek. Když se to Ludmila dozvěděla, vzdala se podílu na moci a uchýlila se na hrad Tetín. Ani zde se klidu nedočkala. Jednoho dne byla na svém hradě zabita Drahomířinými zbrojnoši., *To jste vy, Tuno a Gommane? Bývali jste přece kdysi v mé družině, dary jsem vám dávala a jako syny jsem vás měla, a vy jste mne teď přišli zabít?* Zbrojnoši stáli nehybně. *„Pokud to tak je, nebojím se smrti. Jenom prosím o smrt mečem, ať se prolitou krví smím přiblížit utrpení našeho Pána,*“ řekla Ludmila. *Ztěžka vstala, hrdě se narovnal a dívala se vrahům do tváře. Snad za hodinu, snad za dvě utichl hluk drancování, utichlo sténání raněných. Kopyta koní a křik jezdců spokojených s kořistí se vzdalovaly od Tetína dolů k řece, jejíž vody odnášely do nekonečné tmy hrůzu předešlé chvíle. Tělo kněžny Ludmily leželo na dřevěné podlaze ložnice, kolem krku pevně utažený závoj. Ani kapka krve neposkvrnila bílý jas jejích šatů, vlasů i tváře, který svítil do temnoty.*¹⁹¹

Stejně jako legendu předcházející, ani tuto v knize Jiráska nenajdeme. Zajímavou a podstatnou součástí příběhu je vyličení vztahu Ludmily s její snachou Drahomírou. Drahomíra neměla Ludmilu ráda, nelíbila se jí Ludmilina mírnost a moudrost. Žárlila také na výborný vztah svého syna Václava k babičce. Aby se Ludmily zbavila, rozhodla se ji zabít. Tento strašlivý úkol zadala svým zbrojnošům, kteří byli dříve členy Ludmiliny družiny.

¹⁹⁰ Legenda: prozaický či veršovaný životopis osob považovaných za svaté, zpravidla obsahuje i líčení zázraků.

¹⁹¹ Tamtéž, s.118-119.

V pořadí již třináctý text informativní je zaměřen na křesťanské náboženství. Příznivci křesťanství byli nejprve pronásledováni, mučeni a zabíjeni. Po roce 313, kdy římský císař Konstatntin Veliký udělil křesťanům stejná práva jako měli příslušníci jiných náboženství, se situace změnila. Křesťanství se rozšířilo do nejrůznějších koutů celého světa, zakládány byly křesťanské kostely a kláštery.

O svatém Václavovi, patronu české země, pojednává text s názvem **O knížeti Václavovi**. Václav, syn Vratislava a Drahomíry, nastoupil na trůn v mladém věku. Ačkoliv byl ještě nezralý, v panování sklízel úspěchy. V zemi nastolil pořádek, dokončil sjednocení země. Problémy řešil vyjednáváním a dohodou výhodnou pro obě strany. Toto se nelíbilo všem. Kníže Zličanů Radslav vyjel se svým vojskem proti Václavovi. Předtím než došlo mezi oběma knížaty k boji, Radslav se Václavovi vzdal. Václav Radslavovi ponechal Zlicko. Kromě Radslava musel Václav čelit jiným hrozbám, nejvýznamnější z nich pocházela od římského krále Jindřicha ze Saska. Václav mu musel složit slib věrnosti a platit poplatek pět set hřiven stříbra a sto dvacet volů. Václavova mírnost se nelíbila jeho bratru Boleslavovi. Boleslav byl cílevědomý a bojovný, pravý opak Václava. S vládou svého bratra Boleslav nesouhlasil. Jednoho dne Boleslav pozval Václava na oslavu svátku svatých Kosmy a Damiána do Staré Boleslavi. Zde Václava celý večer hostil, následující ráno ho nechal družníky zabít.

Ani legenda o Václavovi není součástí Jiráskových pověstí. Stejně jako Václavova babička Ludmila, i Václav zemřel mučednickou smrtí. Oba dva byli po několika letech svatořečení.

Protože byl Václav jedním z nejvýznamnějších panovníků českých dějin, věnován je mu další text informativní, s nímž se v knize setkáme. Václav je v tomto textu popisován jako zakladatel českého státu. Jméno podle něj dostala mj. svatováclavská koruna, kterou nechal zhotovit císař Karel IV., který si svého předchůdce velice vážil, a nejen on, Václav je jako ochránce české země uznáván po celá další století.

Poslední pověstí, kterou v knize najdeme, je pojmenována názvem **O Ječmínkovi**. Pojednává o chropyňském pánu, kterému sláva stoupla do hlavy. Dříve byl chropyňský pán hodný, lidé ho měli rádi. Poté, co se dostal do vyššího úřadu, vše se změnilo. Najednou byl pán zlý, mrzutý, jedinou zábavou mu bylo pořádání plesů a slavností. Protože taková zábava něco stojí, začal zvyšovat daně. To se nelíbilo sedlákům, kterých se zastávala žena chropyňského pána. Když to pán viděl, velice se na svou manželku rozhněval a vyhnal ji. Žena se schovala v poli s ječmenem, kde přivedla na svět syna, jenž dostal jméno Ječmínek. Po několika dnech ji zde našli sedláci ze vsi, kteří ji odvezli do vesnice, kde žena zůstala

v jedné z chalup. Mezitím sedlákům došla trpělivost, vtrhli k pánovi na hrad, kde ho společně s jeho hosty zabili. Neslavně skončil chropýňský pán. Jeho žena a Ječmínek jednoho dne oba zmizeli neznámo kam. Povíдалo se, že Ječmínek přijde, když bude lidem nejhůř a pomůže jim.

Pověst s názvem O Ječmínkovi najdeme kromě knihy Ježkové i v díle Jiráska. Zde pověst nese název O králi Ječmínkovi.

Důležitým mezníkem v životě chropýňského pána bylo zvolení do vyššího úřadu. U obou autorů je úřad, do kterého se chropýňský pán dostal, popisován odlišně. Zatímco Ježková zmiňuje, že se dostal do čela sněmu šlechticů, podle Jiráska se stal panovníkem celé české země.

Poté, co začal chropýňský pán zastávat novou funkci, velice se změnil. Zhoršily se jeho vztahy s poddanými, ale především s manželkou. Ježková dokonce popisuje, že se chropýňský pán za manželku styděl. *„Pán už nechtěl, aby ho při slavnostech doprovázela, zdála se mu příliš obyčejná, než aby ji mohl představit svým hostům. A tak jí vykázal komnatu ve věži, aby jeho společnosti nepřišla vůbec na oči.“*¹⁹² Ačkoliv i v díle Jiráska jsou jeho vztahy s manželkou napjaté, o uvrhnutí ženy do věže zde není ani zmínka.

Manželka chropýňského pána se proměnou svého muže velice trápila, vadilo jí také, že pán neustále zvyšuje daně sedlákům. Proto se sedláků zastala. U Ježkové pán na její prosby reaguje následovně. *„Sprostých hlupáků se budeš zastávat, a ne mne, svého manžela? Abys věděla, dostanou ještě deset ran navíc za to, že jsi za ně prosila! A ty od téhle chvíle nemáš domov na mém hradu! Běž a už se nevracej!“* Paní vyplašeně hleděla na svého muže, nemohla ani uvěřit tomu, co slyšela, tvář zalitou slzami bolesti a ponížení. *Pán se za ní ale už ani neohlédl. Vracel se před nádvoří do paláce k hostině, a když krácel kolem psince, ušklíbl se a zavolal na sluhy: „A vypusťte psy na tu nevděčnici, ať ji trochu popoženou!“*¹⁹³ V díle Jiráska je po prosbách žena z hradu vyhnána také, ale psy na ni manžel neposlal, místo toho ji ohrožoval mečem.

Ihned poté, co žena opustila hrad, se ji v Jiráskově pojetí manžel vydal hledat. Aby žena unikla před psy (u Ježkové), manželem (u Jiráska) schovala se do pole s ječmenem, kde porodila dítě, které dostalo jméno Ječmínek. Zatímco u Ježkové je dříve zmiňováno, že žena dítě čekala, u Jiráska se s tímto faktem nesetkáme. V pojetí Ježkové je manžel bezohledný nejen ke své ženě, ale i k nenarozenému dítěti.

¹⁹² Tamtéž, s. 136.

¹⁹³ Tamtéž, s. 137.

V ječném poli byla žena i s dítětem objevena sedláky. Sedláci ženu zavedli do vsi, kde zůstala v jedné z chalup. Ve zpracování Ježkové žena v chalupě pobývala dlouhou dobu. Poté, co přiznala, kdo ve skutečnosti je, z chalupy i s Ječmínkem odešla. V pojetí Jiráska je doba po porodu Ječmínka a usazení ženy ve vsi vylíčena poněkud odlišně. O pobytu chropyňské paní ve vsi se dozvěděl manžel ženy. Přikázal jí i se synem odvézt do tajného úkrytu, o němž nikdo nevěděl. Když se mu zastesklo, rozkázal manželku i se synem přivést zpět na hrad. Z úkrytu ale oba zmizeli a nikdo nevěděl, kde se nachází. V této chvíli si chropyňský pán i díky slovům poustevníka uvědomil, jak zle se k manželce a synovi zachoval. Protože ho tížilo svědomí, skočil do studny, čímž skončil život chropyňského pána v podání Jiráska.

U Ježkové život chropyňského pána vyhasl daleko dříve. Den poté, co vyhnal svou ženu z hradu, si s ním jeli sedláci vyřídít křivdy, kterých se na nich dopustil. Společně s jeho hosty chropyňského pána zabili cepy a sekerami. Jak můžeme vidět, život chropyňského pána vyhasl v obou pověstech zvláště krutým způsobem.

Pověsti obou autorů končí zmínkou o Ječmínkovi. Ačkoliv ho už nikdy nikdo neviděl, povídalo se, že Ječmínek přijde, až bude lidem nejhůř a pomůže jim. V pověsti Jiráska je zmíněno ještě to, že právě v době vlády císaře Josefa, když bylo zrušeno nevolnictví, lidé nabyli názoru, že Ječmínek přišel. Ježková toto povídání ze své knihy vypustila.

Pověsti O Ječmínkovi, jak již jsme naznačovali, sbírka pověstí s názvem Staré pověsti české a moravské končí.

Závěrem je nutno říci, že stejně jako v souboru pověstí Ježkové najdeme některé z pověstí, které se v díle Jiráska nevyskytují, i v díle Jiráska je několik pověstí, jež nenajdeme u Ježkové. Jedná se o následující pověsti: Libušina proroctví, Praporec sv. Václava, O Bruncvíkovi, Opatovický poklad, O staré Praze (I. O staré Praze, II. Žito kouzelník, III. O králi Václavovi IV., IV. Staroměstský orloj, V. O Dalíborovi z Kozojed, VI. Ze Židovského města, VII. Smutná místa, VIII. Faustův dům), O Žížkovi, Kutnohorští havíři, Bílá paní, Růžový palouček, Boží soud, O Jánošíkovi, Sibylina proroctví, Proroctví slepého mládence, Proroctví Havlasa Pavlaty, Různá proroctví, Blaničtí rytíři.

4.3 BABA JAGA, KOSTLIVÁ NOHA

Pohádková kniha s názvem Baba Jaga, kostlivá noha byla vydána v roce 2011 v nakladatelství Albatros.

Jedná se o převyprávěné ruské zkazky plné udatných hrdinů, krásných panen či zlých čarodějnic a černokněžníků.

Pro název knihy autorka zvolila postavu, jež je pojítkem mezi jednotlivými pohádkami, Babu Jagu. Ta je čarodějnici, která svými kouzly pomáhá, nebo škodí lidem.

Kniha obsahuje celkem 15 čtivých příběhů. Na začátku knihy najdeme úvod, na konci slovníček, v rámci kterého jsou čtenáři seznamováni s nejrůznějšími pojmy pocházejícími především z ruské historie.

I když byla kniha vydána teprve před 3 lety, získala si velikou oblibu¹⁹⁴, zvláště u mladších čtenářů. Úspěch knihy není zásluhou pouze Ježkové, ale i Františka Skály mladšího¹⁹⁵, který je autorem vizuální podoby Baby Jagy, Jeleny Překrásné, Kostěje Nesmrtelného nebo moudré Vasilisy, hlavních postav příběhů.

Sama Ježková uvádí, že kniha přímo vyzývá ke čtení: „*Vezměte si mě, prohlédněte a potěšte se obrázky, přečtěte si mě a pobavte se krásným slovem!*“¹⁹⁶

Základ knihy tvoří nejznámější ruské pohádky. Hlavním pramenem, ze kterého Ježková při psaní vycházela, byla publikace s názvem **Krása nesmírná** od ruské spisovatelky Iriny Karnauchové. Jiné prameny nejsou v knize uvedeny.

Při porovnání knihy Baba Jaga, kostlivá noha s její literární předlohou, knihou Krása nesmírná, vyvstává na povrch vícero odlišností. První z nich můžeme vidět ihned po otevření obou publikací. Zatímco v knize Baba Jaga, kostlivá noha najdeme 15 pohádek, v knize Krása nesmírná jich je o 9 více, celkem 24. Ze dvou třetin jsou pohádky obou knih totožné.

Co se týče pojmenování pohádek, pouze jedna z pohádek má ve zpracování obou autorek stejný název, a to Žabka carevna. Většina pohádek je v porovnávaných knihách pojmenována jinak. U Ježkové najdeme následující pohádky, jež jsou obsahem také knihy Krása nesmírná a mají rozdílný název: Baba Jaga, kostlivá noha (vznikla z pohádky O překrásné Vasilise), Tři carství (u Karnauchové O měděném, stříbrném a zlatém carství), Finist jasný sokol (u Karnauchové O Finistovi, jasném sokolu), Moudrá Vasilisa (vznikla opět z pohádky O překrásné Vasilise), Ryzák, Sivák a vraník (u Karnauchové O věrném

¹⁹⁴ O oblíbenosti knihy svědčí umístění v anketě SUK – Čteme všichni. Podle ankety publikace Baba Jaga, kostlivá noha patří mezi 20 nejčtenějších knih roku 2011 (kniha obsadila 11. pozici).

¹⁹⁵ František Skála (1956), český malíř, sochař a hudebník.

¹⁹⁶ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. [online]. [cit. 26. 5. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/knihy/baba-jaga-kostлива-noha/>.

vraníkovi), Marja Morevna a Kostěj Nesmrtelný (u Karnauchové pouze Marja Morevna), Sedm Simeonů (u Karnauchové Sedm Simeonů - sedm pracovníků), Car vodní říše (u Karnauchové Mořský car a Jelena Přemoudrá). Kromě uvedených pohádek je součástí knihy Baba Jaga, kostlivá noha několik pohádek, jež v knize s názvem Krása nesmírná nenajdeme. Jedná se o pohádky: Hadí princezna, Hnědka, Zlatá ryбка, Mrazík, Bezruká, Sluncova sestra.

Knihy obou autorek jsou určeny dětským čtenářům. Ježková své pohádky věnuje dětem od 5 let věku, pohádky Karnauchové jsou určeny dětem od 8 let.

Další rozdílností je jazyk obou knih. Ježková na rozdíl od Karnauchové pohádky převyprávěla jednodušším, stylizovaným jazykem. Mimo to pohádky Karnauchové zestručnila, vypustila dlouhá souvětí, která jsou pro pohádky Karnauchové příznačné, a také zvětšila velikost písma knihy.

Pro pohádky Karnauchové jsou typické formule, které se opakují hned v několika pohádkách. Jedná se o tyto formulace: „*co v pohádce chvílí pouhou, to v životě dobou dlouhou*“¹⁹⁷ a „*v pohádce to nevypovíš, ani slovem nevysloviš.*“¹⁹⁸ Ani Ježková nechtěla své čtenáře o formulace, které se v knize opakují a dotvářejí její kouzlo, připravit. V jejím podání nacházíme následující formule: „*rychle se pohádka říká, ale pomalu dílo vzniká*“¹⁹⁹ a „*šel možná dlouho, možná krátce.*“²⁰⁰

Knihy Baba Jaga, kostlivá noha začíná, jak jsme u děl Ježkové zvyklí, poetickým úvodem. „*V širokanském oceánu na ostrově Bujánu stojí sloup ze zlata, po tom sloupu chodí černý kocour sem a tam. Jde nahoru a písničku zpívá, jde dolů a pohádku vypráví.*“²⁰¹

Úvod čtenáře přivádí na ostrov Buján, ostrov, kde se nachází sloup ze zlata a černý kocour. Po jeho přečtení může leckterý z čtenářů podlehnout mylnému názoru, že se na ostrově jménem Buján odehrává některá z pohádek knihy. Není tomu ale tak. Ostrov tohoto zvláštního jména najdeme pouze v pohádkovém souboru Karnauchové, odkud ho Ježková přebrala a zařadila do již zmíněného úvodu.

Po úvodu následuje první pohádka, jež nese stejný název jako celá kniha, **Baba Jaga, kostlivá noha**. Pohádka pojednává o děvčátku, které macecha pod záminkou ušití šatů poslala k Babě Jaze, kostlivé noze. Baba Jaga, kostlivá noha byla krutá čarodějnice, která chtěla

¹⁹⁷ KARNAUCHOVA, I. *Kráska nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 33.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 58.

¹⁹⁹ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 16.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 17.

²⁰¹ Tamtéž, s. 7.

děvčátko sníst. Děvčátko se ocitlo v nelehké situaci, z níž se dostalo pouze díky radám své tety a pomoci kocoura.

Pohádku s názvem Baba Jaga, kostlivá noha v pohádkovém souboru Karnauchové nenajdeme. Část této pohádky je součástí příběhu O překrásné Vasilise. Pohádku O překrásné Vasilise Ježková rozdělila na dvě pohádky: Baba Jaga, kostlivá noha a Moudrá Vasilisa.

Protože námi porovnávané pohádky nezpracovávají stejný příběh, společná je pro ně pouze určitá část, budeme se orientovat spíše na shodnost obou pohádek než na jejich rozdíly.

Spojitosť mezi pohádkami Baba Jaga, kostlivá noha a O překrásné Vasilise nacházíme pouze ve chvíli, kdy dívka přichází k Babě Jaze. Dívka se ocitá v nezáviděníhodně situaci, Baba Jaga ji chce sníst. A právě způsob, jakým se děvče od Baby Jagy dostává, je u obou autorek podobný.

V obou pohádkách se dívka dočká pomoci od psa, kocoura, vrat a služky Baby Jagy. U Karnauchové dívce pomáhá také břízka. O tom, jak má děvče psa, kocoura, vrata, služku (u Karnauchové i břízku) přinutit k pomoci, se dívka v pohádce Ježkové dozvídá od tety. U Karnauchové děvčeti nikdo neradí, samo musí přijít na to, jak pomoci dosáhnout.

V pojetí Ježkové dává děvčeti rady kocour, který jí pomáhá s útekem. U Karnauchové je útek ponechán na samotné dívce. Útekem dívky veškerá spojitost mezi porovnávanými pohádkami končí.

Druhou pohádkou knihy Baba Jaga, kostlivá noha je pohádka s názvem **Tři carství**. Tato pohádka pojednává o carevně Nastasje Zlatovlasé. Nastasja byla unesena Vichrem neznámo kam. Její dva synové se ji vydali hledat, když se však po dobu tří let nevrátili, matku i s bratry šel hledat nejmladší Ivan. Ivan byl jako jediný v hledání úspěšný, podařilo se mu osvobodit nejen matku, ale i carevnu měděné říše, carevnu stříbrné říše a carevnu zlaté říše. Kromě toho našel i své bratry. Bratři Ivanovi úspěch záviděli, vymysleli na něj lest a matku společně s carevnami sami odvedli k carovi, kde se vydávali za jejich osvoboditele. Ivan byl zoufalý, pomoci se mu dočkalo od Hrbáče a Kulhavce, bývalých sluhů Vichra. S jejich pomocí se Ivan dostal k otci, odhalil lest bratrů a vzal si za manželku carevnu zlatého carství Jelenu Překrásnou.

Pohádka s názvem Tři carství vznikla na základě stejné pohádky zpracované v knize Karnauchové. Zde pohádka nese název O měděném, stříbrném a zlatém carství.

Pohádky obou autorek jsou pak víceméně totožné, jisté rozdíly ale v jejich zpracování najdeme. První můžeme vidět hned v samotném úvodu pohádky. Zatímco Ježková uvádí, že carevna byla unesena ve chvíli, kdy vyšla do zahrady nakrmit labuť, v pohádce Karnauchové je carevna unesena během procházky s kojnými a komořimi.

Další odlišnosti následují zanedlouho. V pohádce Ježkové šli synové matku hledat ihned po jejím únosu. U Karnauchové byli ještě nedospělí, matku šli hledat až poté, co dospěli.

Ivánek, zachránce carevny, byl v pojetí Ježkové označován za hloupého. Ve zpracování Karnauchové se s tímto tvrzením nesetkáme.

Horu, na níž se nacházela Ivanova matka, našel Ivan v pohádce Ježkové pomocí kuličky, kterou mu dal jeho strýc. V pohádce Karnauchové byl Ivan odkázán sám na sebe, horu našel bez cizí pomoci.

Ježková dále uvádí, že bratry našel Ivan na poli, společně s nimi pak přišel za pomoci kuličky k hoře. Zde bratrům oznámil, že dál půjde sám a poprosil je, aby na něj 3 měsíce čekali. „*Ivan carevič seskočil z koně. „Bratři, tu máte mého koně, dál půjdu sám. Čekajte tu na mě tři měsíce, jestli se do té doby nevrátím i s matkou, jedte domů.*“²⁰² Oproti tomu v pohádce Karnauchové se Ivan s bratry setkal už před horou, kde se od nich dozvěděl, že již nemají síly na horu vylézt. Bratři Ivana pobízeli, ať vyleze na horu sám, což on udělal a bratrům nařídil, aby na něj čekali 3 roky a 3 měsíce. „*Ach Ivane careviči, matčinu stopu jsme dávno našli, jenže nás na té stopě nohy neudrží. Zkus a vyšplhej se na tu horu, my už nemáme sil. Tři roky stojíme dole a nahoru nemůžeme.*“²⁰³

Matku a carevny Ivan osvobodil po krutém zápasu s Vichrem. Jak Vichra přemoci poradila Ivanovi jeho matka. V pohádce Ježkové radí matka Ivanovi, aby se chytil dřevěné palice obra, napil z kádě na levé straně a usekl mu hlavu mečem. Rady matky v pohádce Karnauchové jsou obdobné, Ivan se však nemá chytout obrovi palice, ale kyje.

Poté, co bratři Ivana zradili a nechali ho bez pomoci na hoře, šel Ivan ve zpracování Ježkové do diamantového carství, kde našel píšťalku. Když na ni zapískal, objevili se Hrbáč a Kulhavec, bývalí sluhové Vichra, kteří Ivanovi splnili jakákoliv přání. U Karnauchové se Ivan dočkal pomoci také, nikoliv díky píšťalce, ale prostřednictvím obrova kyje, ze kterého vyskočili Jednooký a Chromý, kteří Ivanovi splnili jakákoliv 3 přání.

Jedním z přání Ivana bylo vrátit se do svého carství. Poté, co se Ivan vrátil, nechal se zaměstnat u ševce. Pohádka končí odhalením proradnosti Ivanových bratrů a jeho svatbou s Jelenou Překrásnou. O zradě svých synů se car v obou pohádkách opět dozvěděl jiným způsobem. V pojetí Ježkové pomocí dopisu, v němž je vše objasněno. V pohádce Karnauchové prostřednictvím vyřezávaného holoubka a holubičky, kteří si na zlatém zámku písničku o zradě bratrů zpívají.

²⁰² Tamtéž, s. 17.

²⁰³ KARNAUCHOVA, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 33.

Další pohádkou, kterou v knize *Baba Jaga, kostlivá noha* najdeme, je pohádka **Hadí princezna**. Vypráví o kozákovi, jenž se při cestě lesem setkal s neznámou krasavicí. Ta byla zakletá v hada a kozáka prosila, aby ji vysvobodil. „*V tom za ním vyšlehl vysoký plamen, až ozářil celý les. Kozák se ohlédne a vidí, že stoh hoří, v ohni stojí krásná dívka, vzpíná k němu ruce a volá: „Dobrý člověče, zachraň mne!“*²⁰⁴ To měl učinit tak, že hada (ji) nechá 7 let na svém krku a bude hledat cínové království. Až toto království najde, musí v něm pobýt 7 let. Kozák učinil vše, jak mu kráska řekla, čímž ji zachránil. Kráska mu poradila, že až ji přivede k jejímu otci, má si jako odměnu vybrat soudeček, který má kouzelnou moc. Když se kutálel napravo, objevil se palác, když nalevo palác zmizel. Kozák tak učinil, s kráskou se rozloučil a dál šel sám. Cestou potkal stařečka, přeměněného čaroděje, který kozákovi nabízel meč Samoseč výměnou za soudeček. Meč měl také kouzelnou moc - kdo s ním mávnul, všechno posekal. Kozák s čarodějem vyměnil meč za soudeček a v tom okamžiku s ním mávnul a usekl čaroději hlavu, čímž získal meč i soudeček. Jelikož se mu zastesklo po princezně, jel za ní. Když přijížděl ke království, viděl, že se k němu blíží nepřítel. Použil meč Samoseč, nepřítele pobil a princeznu si vzal za ženu.

Pohádka s názvem *Hadí princezna* je součástí pohádkové sbírky Ježkové, u Karnauchové se s ní nesetkáme.

Zajímavou součástí příběhu je povídání o tom, jak kozák nemohl v cínovém carství vydržet dlouhých 7 let a jednou se rozhodl, že odtud odejde. To se mu nepodařilo. „*A tak si kozák žil v cínovém zámku. Mnoho vody uběhlo, mnoho času uplynulo, až málem minulo sedm let. Kozákovi začala být dlouhá chvíle. Jednoho rána osedlal koně, že už tam nebude, že pojedou ven do širého světa. Ale ať se vydal na jakou stranu chtěl, všude jen kamenné zdi a žádná brána. Kozáka popadl vztek, vzal hůl a začal v paláci všechno rozbíjet – nábytek, zrcadla, zlato, stříbro, co mu pod hůl přišlo.*“²⁰⁵

Soudečku kozák nevyužíval pouze pro své potřeby, ale také ku prospěchu jiných. Dětem je ukázáno, že by měl každý z nás myslet nejen na sebe, ale i na ostatní. „*Nemáš něco na zub, bohatýře?*“ *prosí stařeček. „Jen kůrku chleba, drobeček pirožku, kousíček masa kdybys měl...!“ Kozák seskočil z koně, odvázal soudek, kutálel ho vpravo – a objevil se nádherný palác. Vešli do krásné komnaty a posadili se za prostřený stůl. „Hej, sluhové věrní,“ zakřičel kozák, „dejte nám jíst a pít!“ Ještě to ani nedopověděl, a už sluhové nesou pečeného býka a tři kotle piva. Stařeček se pustil do jídla, pochutnává si a pochvaluje...*“²⁰⁶

²⁰⁴ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 34.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 37.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 39.

Čtvrtá pohádka v pořadí nese název **Finist jasný sokol**. Pojednává o kupci, jenž měl 3 dcery. Všechny dcery byly krásné, nejkrásnější byla nejmladší z dcer Marja. Jednou jel kupec do města a ptal se dcer, co chtějí přivést. Nejstarší chtěla šaty z brokátu, prostřední šátek z hedvábí, Marja si přála červený kvítek. Kupec ve městě zařídil vše potřebné, dcerám nakoupil, co si přály. Jen na Marju zapomněl. Po cestě potkal stařečka, který držel v ruce červený kvítek. Kupec ho prosil, zda by mu kvítek nedal. Stařec svolil pod podmínkou, že si jeho dcera vezme Finista jasného sokola, jeho syna. Kupec, ač nerad, souhlasil. Doma vše zmínil Marje. Od toho dne se u Marji každý den objevoval Finist jasný sokol, s Marjou si povídali, našli v sobě zalíbení. Finist jí věnoval jedno z pírek ze svého křídla. Toto pírkó mělo kouzelnou moc, když jím Marja mávla doprava, měla všechno, co chtěla, když doleva, všechno zmizelo. Marja se pomocí pírká strojila do kostela, byla tak krásná, že ji ani vlastní sestry nemohly poznat. Jednoho dne byla sestrami odhalena, sestry jí záviděly a připravily past na Finista jasného sokola. Od této chvíle Finist jasný sokol k Marje nelétal. Marja se rozhodla jít ho hledat. Finista sice našla, on byl ale dávno ženatý s carskou princeznou. Marja se nevzdávala, pomocí předmětů, jež dostala od Baby Jagy, se k Finistu jasnému sokolu dostala. Ten ji vyslechl a rozhodl se s ní zůstat.

Zmíněná pohádka se nachází nejen v díle Ježkové, ale i v pohádkové publikaci Karnauchové. Zde má pohádka obdobný název, a to O Finistovi, jasném sokolu.

Ve zpracování obou autorek je patrné několik odlišností. Ježková uvádí, že otec tří dcer byl kupec. U Karnauchové je o otci zmiňováno pouze to, že je stařec. Ježková všechny tři dcery popisuje jako krásné dívky. Naopak Karnauchová zmiňuje, že „*nejstarší dcera byla, všelijaká, prostřední ušla, ale nejmladší byla dívčinka chytrá a rozumná a přitom tak krásná.*“²⁰⁷

Reakce Marji na to, že se musí stát ženou Finista jasného sokola, byla v obou pohádkách odlišná. Zatímco v pojetí Ježkové byla Marja smutná, nechtěla si vzít někoho, koho vůbec neznala. „*Jestli to tak má být, provdám se za něj,*“ *povídá Marja. V duchu jí ale bylo úzko. Vzala červený kvítek a šla do své světničky, kvítek dala do vody, otevřela okno a zahleděla se do modré dálky. Kdo asi je ten ženich? A kde přebývá?*“²⁰⁸ Ve zpracování Karnauchové Marji svatba s Finistem jasným sokolem nevalila. Finista jasného sokola Marja dávno znala. „*Nevadí tatíčku,*“ *řekla dcera. „Já už dávno znám Finista, jasného sokola, u kamarádek na návštěvě jsem se s ním nejednou setkala.*“²⁰⁹

²⁰⁷ KARNAUCHOVA, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 179.

²⁰⁸ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 43.

²⁰⁹ KARNAUCHOVA, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 182.

Díky pířku, které dostala od Finista jasněho sokola, se Marja na veřkeré akce strojila jako carevna. Ani sestry ji nepoznávaly. Její tajemství odhalily až kvůli sponě, kterou si Marja zapoměla vyndat z vlasů. Jeřková uvádí, že zmíněná spona byla zlatá, v pohádce Karnauchové byla briliantová.

Finista jasněho sokola Marja našla pouze díky radám několika babic, Bab Jag. Baby Jagy Marju obdarovaly různými předměty, jimiž posléze uplatila carskou princeznu, aby se mohla vidět s Finistem jasným sokolem. Předměty, jeř Marja od Bab Jag dostala, jsou dalřím zdrojem odlišností mezi porovnávanými pohádkami. V pohádce Jeřkové Marja dostává zlaté kladívko a 10 briliantových hřebíčků, zlatou misku a briliantové vajíčko, koně, který žere žhavé uhlíky. U Karnauchové je Marja obdarována zlatým talířkem a stříbrným jablíčkem, stříbrným bubínkem, zlatou jehličkou a křiřř'álovým kladívkem s briliantovými hřebíčky.

Než carská princezna Marje dovolila setkání s Finistem jasným sokolem, Finista jasněho sokola uspala. U Jeřkové tak učinila prostřednictvím kouzelné jehlice, v pohádce Karnauchové pomocí kouzelněho špendlíku.

Když se Marja se svým milým setkala, Finist jasný sokol ji díky zmiňovaným kouzelným věcem nevnímal. V pohádce Jeřkové Marja Finista jasněho sokola přivedla k životu tím, že mu vytáhla kouzelnou jehlici z vlasů. Na rozdíl od pohádky Karnauchové, kde Finista jasněho sokola probudila slza pocházející z očí Marji.

Velkým rozdílem obou pohádek je i to, že v pojetí Jeřkové je řečeno, že Finist jasný sokol se s carskou princeznou oženil. Karnauchová zmiňuje, že si carskou princeznu má teprve brát, ženatý jeřtě není.

Závěr pohádek končí u obou autorek jeřně, Finist jasný sokol vyhání ze svého carství carskou princeznu a žení se s Marjou.

Po tomto příběhu následuje v knize Baba Jaga, kostlivá noha pohádka **Moudrá Vasilisa**. Hlavní postavou tu je, jak můžeme poznat ze samotného názvu, dívka jménem Vasilisa. Té na počátku pohádky umřela maminka. Její otec dlouho netruchlil a po roce se oženil s novou ženou, která měla dvě dcery. Společně s nimi Vasilisu trápily, dávaly jí těžké úkoly. Vasilisa všechny úkoly hravě zvládala. Výmysly macechy a sester za ni plnila panenka, kterou Vasilisa dostala od vlastní maminky. Jednou otec odjel na dlouhou dobu pryč. Vasilisa pracovala společně se sestrami na úkolu, který jim macecha udělila. Když zhasnul plamen svíčky a všude byla tma, sestry Vasilisu poslaly pro oheň k Babě Jaze. Vasilisa se bála, o Babě Jaze se říkalo, že polyká lidi, až kostičky křupají. Přesto vzdorovat nedokázala. Baba Jaga Vasilisu přijala mile, oheň jí slíbila pouze pod podmínkou, že dívka u ní bude pilně pracovat. Baba Jaga dala Vasilise nesplnitelné úkoly, které ona za pomoci

panenky plnila. Když byla Vasilisa se všemi úkoly hotova, Baba Jaga ji i s ohněm pustila domů. Oheň, který Vasilisa dostala, měl kouzelnou moc, macechu i sestry spálil na prach. Po této události Vasilisa v domě zůstat nechtěla, odešla do města k jedné stařence. Aby zabila dlouhou chvíli, předla len, ze kterého později šila košile. Košile byly určeny carovi, kterými jimi byl ohromen, přál si poznat krasavici, co je ušila. Vasilisa šla za ním do paláce, on si ji oblíbil a vzal si ji za ženu. Po nějaké době se vrátil otec dívky, který v paláci společně s dcerou a zetěm zůstal.

Pohádka o dívce Vasilisce je součástí knihy Ježkové i publikace Karnauchové. U Karnauchové má pohádka odlišný název, a to O překrásné Vasilise. Jak jsme zmiňovali dříve, pohádka O překrásné Vasilise tvoří podklad hned pro dvě pohádky Ježkové. Kromě pohádky Moudrá Vasilisa to je první pohádka knihy, Baba Jaga, kostlivá noha. Tato pohádka má s pohádkou O překrásné Vasilise společnou pouze nepatrnou část, hlavní dějová linka pohádky je totožná s pohádkou Moudrá Vasilisa.

Ačkoliv pohádka Moudrá Vasilisa zpracovává stejný příběh jako její literární předloha, pohádka O překrásné Vasilise, jisté rozdíly mezi oběma pohádkami najdeme. První odlišnost vyvstává hned v úvodu. Zatímco Ježková tvrdí, že otec Marji byl kupec, Karnauchová zmiňuje pouze fakt, že její otec byl stařec. Jeho povolání zmíněno není. Ježková pohádku obohatila o další informace týkající se otce hlavní hrdinky příběhu, Marji.

Další rozpor mezi oběma díly nastává ve chvíli, kdy Vasilisa došla k Babě Jaze. U Ježkové Vasilisa dostala tři úkoly, v pojetí Karnauchové dva. Ježková zároveň Vasilise dává těžší úkoly než Karnauchová: „*Zítří ráno odjedu. Než se vrátím, uklidíš dvůr, světnici zameteš, prádlo vyperješ, večeri mi připravíš a tady ten pytel prosa zrníčko po zrníčku přebereš.*“²¹⁰ V pohádce Karnauchové dostává Vasilisa část úkolu, jímž je Vasilisa pověřena u Ježkové. „*Tady máš, Vasiliso, pytel prosa, zrníčko po zrníčku přeber, všechno smetí vyházej. Když to neuděláš, tak tě sním.*“²¹¹

Když Vasilisa všechny úkoly zadané Babou Jagou splnila, v pohádce Ježkové byla obdarována ohněm a propuštěna domů. U Karnauchové si svůj život musela vybojovat. Baba Jaga chtěla Vasilisu sníst, Vasilisa z její chaloupky utekla. Při útěku jí pomáhali pes, kocour, břízka, vrata a služka Baby Jagy. Tato část se vyskytuje také u Ježkové, nikoliv v pohádce zmíněné, ale v pohádce Baba Jaga, kostlivá noha.

Poslední odlišnost mezi porovnávanými pohádkami spatřujeme v pojmenování služky Baby Jagy. Ježková služce žádné jméno nepřisuzuje, Karnauchová ji nazývá Černoočkou.

²¹⁰ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 56-57.

²¹¹ KARNAUCHOVA, I. *Kráska nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 61.

Pohádka u obou autorek končí smrtí Vasilisčiny macechy a sester, její svatbou s carem a shledáním s otcem.

Další pohádka v knize má název **Ryzák, sivák a vraník**. Pojednává o otci a jeho třech synech - nejstarší dva synové byli rozumní, otci pomáhali, nejmladší Ivan byl hloupý, jen ležel na peci a nic nedělal. Jednoho dne se otec roznemohl, cítil, že brzy zemře, nechal si tedy zavolat syny a poprosil je, aby poté, co ho pohřbí, každý z nich jednu noc hlídal hrob s jeho tělem. Synové mu vše slíbili, stařec v klidu zemřel. Když nadešla první noc po pohřbu, měl jít na hřbitov hlídkovat nejstarší ze synů. Tomu se nechtělo, místo sebe poslal hloupého Ivánka. Ivánek se v průběhu noci setkal s otcem, který mu věnoval ryzáka. Další den měl jít na hřbitov hlídat prostřední syn. Také jemu se nechtělo a za sebe poslal Ivana. Ivanovi se v průběhu večera opět zjevil otec, který mu tentokrát věnoval siváka. Poslední noc měl na hřbitově pobývat sám Ivánek. Ivánek se sbalil, došel na hřbitov, kde se znovu setkal se svým otcem, jenž mu věnoval vraníka. Poté synovi oznámil, aby na hřbitov už nechodil. Ivan přišel domů, o otcových darech před bratry pomlčel. Bratři si žili pokojně až do doby, kdy se k nim doneslo, že car hledá ženicha pro svoji dceru. Dcera cara byla velice pyšná, žádný z nabízených ženichů se jí nelíbil. Car se rozzlobil, dceru zavřel do věže a řekl, že provdá dceru za manželku tomu, kdo vyskočí k jejímu okénku a políbí ji. Nejstarší bratři chtěli zkusit štěstí, Ivánek je prosil, aby i jeho vzali s sebou. Bratři se mu vysmáli, přesto mu dali prašivého koníka a Ivánek jel s nimi. Bratry nechal Ivan ujet, po cestě zavolal ryzáka, vlezl mu do pravého ucha, vylezl levým a přeměnil se v krasavce. Poté skočil k věži carevny a jen o tři břevna k ní nedoskočil. Druhého dne jeli opět nejstarší bratři k carevně. Ivánkovi dali chromou kobyly, tak i on jel s nimi. V průběhu cesty Ivan zavolal siváka, vlezl mu do pravého ucha, vylezl levým, proměnil se v krasavce a uháněl k carevně. Tentokrát k ní nedoskočil pouze o jediné břevno. Třetí den bratři opět vyjeli za carevnou, Ivan tentokrát dostal hříbátko s jedním okem. Po cestě zavolal vraníka, vlezl mu do pravého ucha, vylezl levým, změnil se v krasavce a jel za carevnou. Vyskočil k ní, políbil ji a vytrhl jí z ruky hedvábný šátek. Poté odjel. Car i carevice chtěli udatného mladíka najít, uspořádali hostinu. Čekali, že se na ní hoch objeví. Na hostinu jeli bratři společně s Ivanem. Carevice čekala, kdy uvidí svůj šáteček a pozná svého ženicha. Jaké bylo překvapení, když šátek viděla v rukou Ivana. I když se jí Ivan nezamlouval, chtěla dostat otcovu slovu a Ivana si vzít. Ivan nechtěl carevici trápit, zavolal vraníka, proměnil se v krasavce a spěchal k carevici. Ta byla ráda, že má tak krásného ženicha. Brzy si Ivánek carevici vzal a žili spolu šťastně až do smrti.

Námět k zmíněnému pohádkovému příběhu vzala Ježková opět z díla Karnauchové, u níž pohádka nese název O věrném vraníku.

Již při porovnání názvů obou pohádek je nám naznačen hlavní rozdíl mezi oběma pohádkami. A tím je to, že u Ježkové Ivan dostal za hlídání hrobu od otce tři koně, ryzáka, siváka a vraníka. U Karnauchové dostal pouze jediného koně, kterým byl vraník.

Další rozdíly mezi porovnávanými díly jsou pouze drobné. Zatímco Ježková tvrdí, že nejstarší ze synů odmítl jít hlídat otcův hrob, protože se mu nechtělo ven do zimy, Karnauchová zmiňuje, že se mu sice také nechtělo, ale zároveň se trochu bál.

Poté, co Ivánek doskočil k carevici do věže, políbil ji a vzal jí šáteček, odjel zpět domů. Ježková uvádí, že carevice byla po jeho udatném činu smutná, strachovala se, že ji Ivánek nechce. Karnauchová trápení carevice nepopisuje.

Další odlišnosti mezi pohádkami nenalzáme. U obou autorek pohádka končí hostinou, na níž carevice pozná svého ženicha, přeměnou Ivana v krásného mladíka a svatbou s carevicí.

V knize *Baba Jaga, kostlivá noha* následuje pohádka s názvem **Žabka carevna**. Pohádka vypráví o carovi a jeho třech synech. Když synové dospěli, car si je nechal zavolat a sdělil jim, že by se měli oženit. Nevěstu najdou pomocí luku a šípů. Kam střely z luku dopadnou, tam mají nevěstu hledat. Šíp nejstaršího syna dopadl na bojarský dvůr, jeho nevěstou se stala bojarská dcerka. Šíp prostředního syna doletěl na zápraží kupcova domu, jeho nevěstou se stala dcera kupce. Šíp nejmladšího syna letěl vysoko a daleko, dlouho nebylo vidět, kde se nachází. Až po nějaké době ho carevič našel v ústech žabky, jeho nevěstou se stala ona. Uběhla nějaká doba a car si k sobě syny zavolal. Chtěl vědět, která z jejich žen je nejlepší hospodyně. Snachám udělil následující úkoly: upéct bílý chléb, utkat hedvábný koberec. Oba úkoly nejlépe splnila manželka nejmladšího syna, žabka. Dalším přáním cara bylo, aby k němu všichni tři synové i se svými ženami přišli na hostinu. Nejmladší syn, Ivan, se před návštěvou trápil. Žabka ho konejšila, zároveň mu řekla, aby šel k otci napřed, že ona dorazí později. Jaké bylo překvapení Ivana i všech ostatních, když se u cara místo žabky objevila krásná carevna Vasilisa. Ivan byl svojí ženou okouzlený, když přišel domů, našel žabí kůži, kterou vyhodil do ohně. Myslel si, že s žabí podobou své ženy skoncuje. Když to uviděla Vasilisa, proměnila se v bílou labuť a vylétěla oknem. Ivan se ji vydal hledat, po cestě potkal starce, který mu daroval klubičko, podle něhož měl najít cestu. Kromě stařečka potkal po cestě medvěda, kačera, zajíce a štika. Nejdříve je chtěl zabít, posléze od svého nápadu upustil a oni mu za to slíbili pomoc. Po nějaké době došel k Babě Jaze, která mu poradila, jak zabít Kostěje Nesmrtelného, únosce jeho ženy. Ivan za pomoci medvěda, kačera, zajíce a štiky Kostěje zničil, osvobodil Vasilisu a vrátil se s ní domů, kde si šťastně žili.

Pohádku o krásné carevně, jež je zakleta v žabku, obsahuje kromě knihy Ježkové i pohádková sbírka Karnauchové. Zároveň se jedná o jedinou pohádku, která má ve zpracování obou autorek název naprosto totožný.

I přes shodnost názvů určité rozdíly mezi pohádkami obou autorek najdeme. Např. ve chvíli, kdy car k sobě zval syny, protože chtěl poznat, která z jeho snach je nejlepší hospodyně. V pohádce Ježkové car syny svolal až po roce, u Karnauchové ho synové navštívili za několik dnů po svatbách. Karnauchová uvádí, že car nechtěl vědět, která z manželek jeho synů je hospodyně nejlepší, chtěl si vyzkoušet pouze to, zda jsou snachy hospodyněmi dobrými.

Snachy nejstarších synů si s carovými úkoly nevěděly rady. Karnauchová ve své pohádce zmiňuje, že vyslaly děvečky, aby od žabky zjistily, jak úkoly plnit, Ježková tuto fázi vynechává.

Když snachy úkoly splnily, synové zhotovené věci donesli k carovi. Ježková tvrdí, že „výtvoř“ snach nejstarších synů car pouze odložil. „*Car nejprve vzal chléb od nejstaršího, prohlédl si ho, a položil stranou. Vzal chléb od prostředního syna, pohlédl, přivoněl, a odložil stranou.*“²¹² Zatímco v pojetí Karnauchové car výrobky snach zkritizoval. „*Ten ochutnal chléb nejstarší snachy a rozzlobil se: „To je chléb leda pro prasata!“ Ochutnal chléb prostřední snachy a hekl: „Achich, achich, až se mi žaludek svírá! Ten pošlete do konírny, ať jím krmí koně.*“²¹³

Poté, co Ivan vhodil žabí kůži své milé do ohně, v pohádce Ježkové se dozvěděl, že stačil týden, aby byla Vasilisa jeho a kletba navždy pominula. U Karnauchové pro vysvobození žabky stačil pouhý den.

Kde žabku najít poradila Ivanovi samotná Vasilisa. V obou pohádkách je dívka ukryta jinde. V pohádce Ježkové se Vasilisa nachází za devětadvaceti zeměmi, v třicátém carství v poddanství Kostěje Nesmrtelného. U Karnauchové je sice též v moci Kostěje Nesmrtelného, její sídlo se ale vyskytuje za devaterými zeměmi.

Proč byla Vasilisa zakleta v žabu a jakým způsobem se mohla dočkat osvobození se v pohádce Ježkové Ivan dozvěděl od stařečka, který mu dal klubko, podle kterého našel cestu k Vasilise. V pojetí Karnauchové se Ivan žádné informace o Vasilisině zakletí a osvobození nedozvěděl. Ježková do svého vyprávění zařadila motiv pohádkového stařečka, jenž je pro děti známý z několika českých pohádek. Prostřednictvím známého motivu chtěla dětskému čtenáři přiblížit obsah pohádek ruských.

²¹² JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 74.

²¹³ KARNAUCHOVA, I. *Kráska nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 83.

Kde vězí smrt Kostěje Nesmrtelného, objasnila Ivanovi Baba Jaga. V této fázi u obou autorek spatřujeme drobné odlišnosti. Ježková uvádí: „*Jeho smrt je na konci jehly, jehla je ve vejci, to vejce v kachně, kachna v zajíci, zajíc v truhle, truhla leží v koruně vysokého dubu a ten dub střeží Kostěj Nesmrtelný jako oko v hlavě!*“²¹⁴ Karnauchová zmiňuje: „*Jeho smrt vězí ve špičce jehly, jehla je ve vejci, vejce v kachně, kachna v truhličce a ta železná truhlice je sedmi řetězy přikována k vrcholku dubu.*“²¹⁵

Zničit Kostěje Nesmrtelného a osvobodit Vasilisu Ivanovi pomohla zvířata, která v průběhu cesty ušetřil smrti. V pojetí Ježkové se jednalo o medvěda, kačera, zajíce a štika. V pohádce Karnauchové byli použiti medvěd, sokol a štika.

Usmrcením Kostěje a šťastným návratem Ivana s Vasilisou domů pohádka obou autorek končí.

Osmá pohádka knihy nese název **Hnědka**. Pohádka pojednává o caru, carevně a jejich dceři Marje. Carevna jednoho dne umřela a otec Marji se znovu oženil. Jeho ženou se stala zlá čarodějnice, která měla dcery Dvojočku a Trojočku. Zatímco ony nemusely nic dělat, Marja musela každý den chodit pást krávu Hnědku. S sebou přitom dostávala pouze kousíček chleba. Ten vždy přinesla zpět. Macecha se tomu divila, poslala s Marjou na pastvu Dvojočku, která měla za úkol zjistit, co Marja celý den jí a pije. Dvojočka na nic nepřišla, protože celý den prospala. Macecha s Marjou poslala Trojočku, která vše odhalila. „*Dívá se a dívá, co Marja dělá. Ta přijde k Hnědce, k pravé noze se jí ukloní, nají se, napije, pěkně se oblékne. Když je slunko blízko západu, Marja se zase Hnědce ukloní, převlékne se...*“²¹⁶ Když se o tom dozvěděla macecha, přikázala Hnědku zabít. Marja z toho byla velmi smutná, přemluvila čeledína, aby jí dal z kravky střevo. Střevo vzala, do země zakopala a vlastními slzami zalévala, dokud z něj nevyrostl čarokrásný keř. Na keři rostly sladké bobulky, o nichž si vyprávělo celé carství. O bobulkách se dozvěděl carevič Ivan, který k čarodějnici přijel a řekl, že která z jejich dcer mu bobulky natrhá, stane se jeho ženou. Dvojočka i Trojočka se pokoušely bobulky natrhat, ani jedné z nich se to nepodařilo. Jakmile se přiblížily ke keři, slétli se na ně ptáci, kteří je do tváří klovali. Ke keři se vypravila Marja, jež jako jediná bobulky natrhala, přinesla careviči a stala se jeho ženou. Společně měli synka a žili si spokojeně až do chvíle, kdy se rozhodili navštívit otce Marji. Macecha nevlastní dcerku Marji proměnila v divokou husu a místo ní carevici podstrčila svoji nejstarší dceru. Ivan se o tomto

²¹⁴ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 80.

²¹⁵ KARNAUCHOVÁ, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 90.

²¹⁶ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 84.

činu díky stařečkovi pěstounovi dozvěděl, Marju zachránil, nejstarší dceru macechy vyhnal a se svou ženou se vrátil zpět do paláce, kde žili šťastně a spokojeně.

Zmíněná pohádka, jak jsme zmiňovali v úvodu, patří do pohádek, které se v souboru Karnauchové nevyskytují.

Zajímavým momentem pohádky je uspávání Dvojočky. Marja Dvojočku uspává následujícím způsobem: „*Dvojočka dala sestře hlavu do klína, Marja jí začala česat vlasy a tichounce povídá: „Spi, sestřičko, spi! Spi, jedno očko! Spi, druhé očko!*“²¹⁷

Další pohádka knihy byla pojmenována **Zlatá rybka**. Pro většinu dětských čtenářů není tato pohádka neznámá, znají ji z filmového zpracování. Hlavními postavami příběhu jsou rybář se ženou, kteří jsou chudí a žijí pouze z toho, co rybář chytí v moři. Jednou rybář ulovil zlatou rybku, jež chtěl prodat na trhu. Rybka ho prosila, aby ji pustil, slíbila mu za to splnit 3 přání. Rybář ji pustil a šel domů k ženě. Té vše řekl a ona se rozčílila, že si stařec nic nepřál. Rozkázala mu, aby šel následující den k rybce a přál si nové necky. Rybář tak učinil, když se druhý den vrátil domů, našel zde nové necky společně s rozčilenou ženou. Žena rybáři vynadala, že si nepřál něco lepšího. Poslala ho zpátky k rybě, tentokrát s přáním nové chalupy. Rybář rybku navštívil podruhé. Rybka mu i druhé přání splnila a rybář doma našel novou chalupu a opět rozčilenou ženu. Tentokrát ho žena poslala k rybě s přáním paláce. Přestože rybka i toto přání vyplnila, rybářova žena byla stále nespokojená. Místo paláce si přála být carevnou ve zlatém paláci a z toho paláce vládnout celému světu. Rybář se vydal k rybce počtvrté a pověděl jí své přání: „*Moře se rozběsí, rybka se ukáže. Nic neřekne, jen zlatou ploutví švihne a zmizí v hlubině. Rybář jde domů. Už z dálky vidí, že na břehu stojí jejich stará chaloupka a před ní u dřevných necek rozčuchaná bába sedí.*“²¹⁸ Pohádka tedy pro rybáře i jeho ženu neskončila dobře.

Stejně jako pohádka předcházející, i tato se v pohádkovém souboru Karnauchové nevyskytuje.

V pohádce vystupují dvě postavy, rybář a jeho žena. Zatímco rybář byl hodný, skromný, žena byla zlá. Nespokojila se s ničím, čím ji rybka obdarovala. Chtěla víc a víc. Nakonec skončila s holýma rukama. V pohádce do detailu platí přísloví „kdo chce mít víc, nemívá nic“.

Desátým příběhem knihy je pohádka s názvem **Marja Morevna a Kostěj Nesmrtelný**. Hlavními postavami pohádky jsou carevič Ivan a již v názvu uvedená Marja Morevna. Carevič Ivan žil sám se svými třemi sestrami, Nastasjou, Olgou a Annou. Sestry postupem času provdal za udatné mladíky, kteří se zjevovali v podobě sokola, orla, krkavce. Ivan zůstal

²¹⁷ Tamtéž, s. 83.

²¹⁸ Tamtéž, s. 94.

doma sám. Protože mu bylo smutno, po čase se rozjel sestry hledat. Cestou potkal pobité vojsko, které zničila Marja Morevna. Marja Morevna byla překrásná carevna, kterou si Ivan vzal za ženu. Společně žili šťastně a spokojeně až do chvíle, kdy Marja Morevna musela odjet do boje. Ještě před odjezdem Ivana prosila, aby nechodil do jedné z komnat paláce, Ivan jí to slíbil, slib však dodržet nedokázal. Jednoho dne do komnaty vstoupil a naskytl se mu hrozný pohled. Viděl muže přikovaného řetězy. Muž Ivana prosil, aby mu dal napít. Ivan tak učinil, muž přetrhl řetězy a zmizel. Vězněný muž byl Kostěj Nesmrtelný, největší nepřítel jeho ženy. Po útěku Kostěj Marju Morevnu unesl a věznil ji na svém paláci. Ivan se ji vydal hledat, cestou potkal své tři švagry. Každému z nich věnoval na památku jednu z věcí, jež měl u sebe. Po třech dnech Marju konečně našel, třikrát se ji snažil na svém koni unést, nikdy se mu to nepodařilo. Kostěj Nesmrtelný ho vždy dohonil. Po třetím neúspěšném únosu ho rozsekal na kousky, které dal do sudu a sud hodil do moře. Švagři poznali, že je s Ivanem zle prostřednictvím stříbra, které od něj měli. Stříbro zčernalo. Ivanovi se vydali na pomoc a přivedli ho k životu. Když Ivan oživil, znovu se vydal pro Marju Morevnu. Věděl, že aby byl únos jeho ženy úspěšný, musí mít lepšího koně, než má Kostěj. Kde má takového koně získat mu řekla Marja Morevna, jež se vše dozvěděla od samotného Kostěje Nesmrtelného. Rychlého koně měla Baba Jaga. Ivan jel k Babě Jaze, kde i díky svým kamarádům - rackovi, včele a lvíčeti koně získal. Od Baby Jagy uháněl pro Marju Morevnu, kterou unesl. Když se o jejím únosu dozvěděl Kostěj Nesmrtelný, vydal se za nimi. Ivana i Marju sice dohonil, kůň společně s Ivanem se postarali o jeho smrt. Kostěj zemřel a Ivan s Marjou se vesele vrátili do svého carství, kde žili spokojeně až do smrti.

Pohádka o Marje Morevně a jejím milém je součástí knihy Ježkové i pohádek Karnauchové. Karnauchová pro pojmenování příběhu zvolila názvu kratšího, Marja Morevna.

Pohádky obou autorek začínají seznámením s hlavními postavami příběhu. V pohádce Ježkové byl hlavním hrdinou pohádky carevič Ivan, který měl tři sestry - Nastasju, Olgu a Annu. Oproti tomu v pohádce Karnauchové byl stěžejní postavou bohatýr Fjord Tugarin, jenž měl sestry Marju, Olgu a Annu.

V pohádce Karnauchové se dozvídáme, že rodiče Fjordovi před smrtí přikázali, aby dal své sestry prvněmu, kdo si o ně řekne. U Ježkové je tato pasáž vypuštěna.

Co rodiče přikázali, to Ivan (u Karnauchové Fjord) učinil. V pohádce Ježkové je zmíněno, že sestry provdal po roce. U Karnauchové není přesně definováno, po jak dlouhé době sestry z domu odešly.

Poté, co zůstal Ivan (Fjord) doma sám, začalo se mu stýskat. Rozhodl se, že dům opustí a vydal se na cestu. Ježková uvádí, že odešel hledat sestry. „*Ivan carevič zůstal v paláci sám.*

*Sám obědval a večeřel, v zahradě se procházel, ale samotného ho nic netěšilo, bez sestřiček mu bylo smutno. Tak se rozhodl, že pojedje sestry hledat, podívat se, jak žijí, jak se mají.*²¹⁹

V pojetí pohádky Karnauchové Fjord odešel, aby našel vlastní štěstí. „*Bylo mu smutno v rodném domě, usedl na dobrého koně a rozjel se do světa hledat štěstí.*“²²⁰

Během cesty se Ivan (Fjord) setkal s carevnou Marjou Morevnou, kterou pojal za ženu. S Marjou žili spokojeně až do doby, kdy ji unesl Kostěj Nesmrtelný. Ihned po únosu Marji se ji Ivan (Fjord) vydal hledat. Cestou potkal švagry, kterým věnoval v pohádce Ježkové stříbrnou lžičku, vidličku a misku. Ve zpracování Karnauchové švagři od Fjorda dostali prsten, zlatý pásek a stříbrnou sponu.

Ke své milé se Ivan (Fjord) dostal v pojetí Ježkové po třech dnech. U Karnauchové mu cesta trvala delší dobu. K paláci, v němž se nacházela Marja Morevna, došel Fjord až po dlouhých třech letech.

Když Ivan (Fjord) Marju našel, posadil ji na koně a unesl. Kostěj Nesmrtelný měl rychlejšího koně, Ivana (Fjorda) s Marjou lehce dohnal. V pohádce Ježkové Kostěj Ivana varuje: „*Protože jsi mě vysvobodil, napoprvé ti odpustím,*“ *povídá Ivanovi.* „*Odpustím ti i napodruhé, ale potřetí tě rozsekám na kousky.*“²²¹ V pohádce Karnauchové se s uvedeným varováním nesetkáme.

Kostěj vyplnil, co sliboval. V pohádce Ježkové po třetím pokusu o unesení Marji Kostěj Ivana rozsekal na kousky, které dal do sudu. U Karnauchové je Fjord sice rozsekán na kousky, dochází k tomu až po jeho druhém neúspěšném pokusu o únos Marji.

Když se o zabití Ivana (Fjorda) dozvěděli jeho švagři, ihned mu přispěchali na pomoc a vrátili mu život. V pohádce Karnauchové Fjordovi poradili, jak může zvítězit nad Kostějem. Fjord bude v únosu Marji úspěšný, pokud pojedje na rychlejším koni, než má Kostěj. Švagři Fjorda informují, že takového koně má pouze Baba Jaga a dávají mu šátek, který mu při útěku od Baby Jagy později pomáhá. V pohádce Ježkové se Ivan musel spolehnout více na sebe. Sám si uvědomil, že Kostěje přechytračí a Marju unese, pokud bude mít rychlejšího koně, než má Kostěj sám. Zároveň požádal Marju, aby od Kostěje zjistila, kde má takového koně sehnat. Ona sama mu darovala čarovný šátek.

Po cestě k Babě Jaze Ivan (Fjord) potkal nejrůznější zvířata, která ušetřil smrti. Ona mu na oplátku slibovala pomoc. Ve variantě Ježkové Ivan potkal racka, včelu a lvíče, u Karnauchové zámořského ptáka a včelu.

²¹⁹ Tamtéž, s. 98.

²²⁰ KARNAUCHOVA, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 153.

²²¹ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 103.

Poté, co Ivan (Fjord) došel k Babě Jaze, ve variantě pohádky Ježkové přiznal, že si jde pro jejího koně. U Karnauchové Fjord pravý důvod návštěvy zamlčel.

Baba Jaga v obou pohádkách Ivanovi (Fjordu) udělila úkoly, které musel splnit. V pohádce Ježkové dostal úkoly tři, v pohádce Karnauchové dva.

Úkoly Ivan (Fjord) splnil především díky zvířatům, s nimiž se setkal po cestě. Po jejich zdárném vyplnění vzal koně a uháněl pro Marju. Když se o jejím únosu dozvěděl Kostěj, vydal se je stíhat. Ivana s Marjou sice dohonil, v obou porovnávaných pohádkách byl zabit. V pohádce Ježkové zemřel následujícím způsobem: „*Carevičův kuň se však vzepjal, udeřil Kostěje Nesmrtelného kopytem do hlavy a carevič Ivan ho dobil svou palicí.*“²²² Karnauchová jeho smrt popisuje mírněji: „*Tu se prašivé hříbátko vzepjalo, Kostěje Nesmrtelného udeřilo kopytem a zabilo ho.*“²²³

Po smrti Kostěje Ivan (Fjord) v obou pohádkách odjel společně s Marjou do svého carství, kde si žili spokojeně až do smrti.

V knize Baba Jaga, kostlivá noha následuje pohádka **Mrazík**. Pojednává o babce a dědovi, kteří žili společně se dvěma dcerami. Nastěnka byla dědova, Marfuša babky. Babka Nastěnku neměla ráda, neustále ji honila a dávala jí hodně práce. Oproti tomu Marfuša nic dělat nemusela. Jednoho dne se babka rozhodla, že Nastěnku vdá. Následující den dědovi nařídila, aby Nastěnku odvezl do hlubokého lesa k velké borovici. Venku byla ohromná zima, Nastěnka seděla skrčená u stromu, když k ní přišel děd Mrazík. Po rozhovoru s ní jí věnoval kabát a bohatě ji obdaroval. Druhý den babka poslala dědka pro Nastěnku. Dědek byl smutný, myslel si, že jeho dcerka umrzla. Když dojel do lesa, viděl Nastěnku, jak se na něj směje oblečená do vzácného kožichu a mnohými dary obdarovaná. Nastěnku děd odvezl domů. Když ji uviděla babka, byla u vytržení, dědkovi rozkázala, aby další den do lesa zavezl její dcerku. Druhý den pod borovicí posedávala Marfuša. Také za ní přišel děd Mrazík, ona na něj byla zlá a sprostá. Další den děd pro Marfušu vyjel, našel ji pod borovicí mrtvou. Marfuša přes noc zmrzla. Takto skonala babčina dcerka Marfuša. Druhá z dcer, Nastěnka, se zanedlouho vdala za souseda. Společně spolu hospodařili a byli šťastní.

Zmíněnou pohádku Ježková do pohádkové sbírky zařadila navíc. V knize Karnauchové se pohádka nevyskytuje.

Příběh o dívce Nastěnce a dědu Mrazíkovi není pro dětské čtenáře neznámý. Děti ho znají z filmového zpracování, jež běží na televizních obrazovkách každé Vánoce. Česká

²²² Tamtéž, s. 111.

²²³ KARNAUCHOVA, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 161.

vánoční pohádka není s pohádkou uvedenou v knize *Baba Jaga, kostlivá noha* totožná. Zfilmovaná pohádka Mrazík končí na rozdíl od Mrazíka Ježkové méně tragicky.

Další pohádka, kterou v knize nacházíme, nese název **Sedm Simeonů**. Sedm Simeonů bylo sedm bratrů, kteří vypadali úplně stejně. Každý den bratři chodili orat pole. Jednou jel kolem car, který chtěl, aby k němu bratři vstoupili do služby. Jejich matka byla proti, bratři do carských služeb přece jen vstoupili. Přišli do paláce a car je požádal, aby mu předvedli, čím mu mohou posloužit. Pak jim dal za úkol přivést princeznu, jež se carovi delší dobu líbila a nevěděl, jak se jí zmocnit. Bratři se vydali na cestu, přijeli na ostrov, na němž princezna pobývala, a Simeon zloděj ji za pomoci léčky dostal na loď. Princeznu odvezli k carovi. Jelikož se princezna carovi velmi líbila, zanedlouho se konala svatba. Sedm Simeonů dostalo za své služby zapláceno a vrátilo se domů k matce.

Stejně jako kniha Ježkové, i pohádkový soubor Karnauchové zmíněnou pohádku obsahuje. U Karnauchové pohádka nese trochu odlišný název, a to *Sedm Simeonů - Sedm pracovníků*.

Další rozdíly mezi porovnávanými pohádkami následují hned v úvodu příběhu. Zatímco v pohádce Ježkové je jako další postava zmiňována matka Simeonů, u Karnauchové je postava matky z děje vypuštěna.

Také řemesla, jimiž se Simeoni živili, jsou v obou pohádkách rozdílná. U Ježkové se Simeoni prezentují takto: „*První Simeon vystoupí z řady: „Já umím ukovat železný sloup dvacet sáhů vysoký.“ „A já ho dokážu zarazit do země,“ povídá druhý. „A já na něj mohu vylézt a podívat se, co se ve světě děje,“ řekne třetí. „A já umím postavit velikou loď,“ nato čtvrtý. „A já můžu v cizích zemích obchodovat s různým zbožím,“ povídá pátý. „A já se můžu s celou lodí potopit do moře, plout pod hladinou a vynořit se, kde je třeba,“ řekne šestý. „A já jsem zloděj,“ zasměje se sedmý, ten nejmladší. „Můžu ukrást všechno, co se mi zachce.“²²⁴ V pohádce Karnauchové Simeoni to, co umí, popisují následovně: *Nejstarší řekl: „Já umím postavit železný sloup od země až k nebesům.“ Druhý řekl: „Já umím na ten sloup vylézt, tam se rozhlédnu na všechny strany a vidím, co se kde děje.“ „Já,“ povídá třetí „jsem Simeon mořeplavec. Než řekneš švec, postavím koráb a vypluju s ním po moři – umím se s ním i pod vodu potopit.“ „Já,“ povídá čtvrtý, „jsem Simeon střelec. Zastřelím z luku mouchu v letu.“ „Já jsem Simeon hvězdoplavec. Všechny hvězdy spočítám, ani jednu nevynechám.“ „Já jsem Simeon rolník. Za jediný den zorám a oseju pole a sklídím úrodu.“ „A kdo jsi ty?“ zeptal se car nejmladšího Simeona. „Já, tatičku care, zpívám a tancuju, k tomu si na písťalu**

²²⁴ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 120.

zaduju.²²⁵ Na této ukázce můžeme vidět, že Ježková je tvořivou adaptátorkou. To znamená, že obsah známých příběhů pouze nepřevypravuje, ale k textu přistupuje s vlastní tvůrčí fantazií. Mnohé příběhy obohacuje o vlastní inovace.

Služeb Simeonů car využil pro únos princezny. U Ježkové je řečeno, že princezna se carovi již delší dobu líbila. V pohádce Karnauchové se car o krásné princeznu dozvěděl prostřednictvím dvou nejstarších Simeonů, kteří postavili sloup a princeznu z něj spatřili.

Poté, co car Simeonům předložil rozkaz, vydali se na cestu. Zanedlouho dojeli k ostrovu, na němž pobývala princezna. V pohádce Karnauchové je tento ostrov nazýván ostrovem Bujan, princezna se jmenuje Jelena Překrásná. V pohádce Ježkové ostrov a princezna pojmenování nejsou.

Postavou, která Simeony na ostrov doprovázela, byl u Karnauchové zlý vojvoda, jenž Simeonům škodil. Z pohádky Ježkové je tento muž vypuštěn. Vynecháním zmíněné záporné postavy Ježková pohádku zestručnila. Příběh zároveň ochudila o další zajímavé příběhy spojené s postavou vojvody.

Na loď byla princezna přivedena v obou dvou pohádkách za pomoci lsti. U Ježkové byla přesvědčena, že zde má nejmladší ze Simeonů ukryta vzácná zvířata. V pohádce Karnauchové šla za zvukem píšťalky.

Poté, co princezna přišla na loď, bratři rychle vypluli. Pohádka Ježkové končí příjezdem princezny k carovi a jejich svatbou. U Karnauchové je konec pohádky poněkud dramatičtější. V průběhu cesty se princezna sblížila s nejmladším Simeonem. Když to viděl zlý vojvoda, vymyslel lest. Carovi řekl, že ho chce nejmladší Simeon zabít a postaral se o to, aby mu jeho bratři nemohli pomoci. Nejmladší ze Simeonů byl uvězněn a měl být popraven. Před smrtí mu pomohla píšťalka, na kterou zapískal. Bratři se mu vydali na pomoc. Pohádka končí osvobozením nejmladšího Simeona a jeho svatbou s princeznou. Jak můžeme vidět, konec pohádky je u obou autorek odlišný. Zatímco v pohádce Ježkové si princezna vzala cara, u Karnauchové se vdala za nejmladšího ze Simeonů.

Třináctým příběhem knihy *Baba Jaga*, kostlivá noha je pohádka s názvem **Car vodní říše**. Vypráví o caru, jenž si vyjel na lov a zabloudil, načež ho přepadla veliká žízeň. Žízeň hasil vodou z jezera, do kterého se celý položil. Když se pořádně napil, chtěl vstát, za vousy ho však držel car vodní říše. Ten mu sdělil, že ho pustí pouze pod podmínkou, že mu za 17 let pošle to, o čem doma neví. Car souhlasil. Poté našel cestu domů, kde ho čekalo veliké překvapení, na zápraží ho vyhlížela žena, která držela v náručí právě narozeného syna. Až

²²⁵ KARNAUCHOVA, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 208.

v tuto chvíli car poznal, co musí carovi vodní říše za 17 let poslat. Před synovými sedmnáctými narozeninami si ho nechal zavolat a sdělil mu, že musí odejít do služby k vodnímu carovi a synek Ivan odešel. Po cestě potkal babičku, jež mu dala radu, bez které by se od cara vodní říše nevrátil živý. Musí jít k jezeru, kde žije car vodní říše a zde se schovat za křoví. K jezeru za chvíli přiletí 12 labutí, která shodí křídla, promění se v ženy a půjdou se koupat. Křídla jedné z labutí budou s hnědými skvrnkami. Ty musí Ivan vzít. Když tak učiní, bude mít štěstí. Ivan vykonal vše, jak mu babička poradila. Křídla, jež vzal, patřila Jeleně Přemoudré, dceři vodního cara. Za to, že jí je Ivan vrátil, mu ona slíbila pomoc. Poté, co Ivan došel k vodnímu carovi, dostal 3 těžké úkoly. Ivan díky pomoci Jeleny všechny úkoly vyplnil. Po splnění třetího úkolu car vodní říše poznal, že Ivanovi pomáhala jeho dcerka. Ivan musel společně s Jelenou uprchnout. Car vodní říše se Ivana společně s dcerou vydal stíhat, díky Jeleniným kouzlům je nedohnal. Jelena s Ivanem dojela do země Ivanova otce. Když byli před palácem, Ivan Jelenu prosil, aby zde na něj počkala, že pro ni pošle carský kočár. Jelena souhlasila a Ivanovi řekla, aby nikoho nelíbal na pravou tvář, nebo na ni zapomene. Ivan vše slíbil, matku ale na obě tváře políbil a na Jelenu zapomněl. Jelena šla do služby ke stařence. Po čase se dostala do carského paláce. Bylo to v době, kdy se pořádala zasnubní hostina pro careviče Ivana. Jelena pekla sváteční piroh, prostřednictvím kterého si na ni Ivan vzpomněl. Pohádka končí svatbou Ivana s Jelenou.

Pohádka o Ivanovi, jehož chce zničit car vodní říše, je součástí nejen pohádkového souboru Ježkové, ale i Karnauchové. Zde pohádka nese název Mořský car a Jelena Přemoudrá.

Pohádky obou autorek jsou až na nepatrné rozdíly obdobné. První odlišnost mezi oběma porovnávanými pohádkami shledáváme hned na počátku. Zatímco Ježková uvádí, že car se při lovu ztratil, u varianty pohádky Karnauchové není o ztrátě cara zmínka.

Aby car vodní říše cara pustil, musel od něj dostat to, co měl doma, ale nevěděl o tom. Tím byl novorozený syn Ivan. V pojetí Ježkové Ivan musel dojít k carovi vodní říše za 17 let, v pohádce Karnauchové za 15 let.

Když Ivan oslavil 17. (15.) narozeniny, vydal se k vodnímu carovi. U Ježkové jel Ivan k carovi vodní říše na koni, u Karnauchové šel pěšky.

Po cestě Ivan potkal babičku, jež mu dala užitečné rady. V pohádce Ježkové mu radila, aby se schoval za křoví, kde má odcizit křídla jedné z labutí. U Karnauchové jsou rady obdobné, avšak Ivan má vzít křídla holubici.

Také křídla, jež má Ivan vzít, jsou popisována u obou autorek odlišně. Ježková uvádí: *„Všechna křídla jsou jako sníh, jen jedna jsou s hnědými skvrnkami. Ta strakatá křídla tajně*

seber.“²²⁶ Karnauchová zase píše takto: „*Všechny mají křídla bílá jako padlý sníh, jenom jedna má křídla pestrá. Sečkej chvílku a popadni je.*“²²⁷

Další odlišnost mezi oběma porovnávanými pohádkami nacházíme v třetím úkolu, který car Ivanovi uložil. V pohádce Ježkové měl car chytit divokého koně, ale v pohádce Karnauchové bylo úkolem chytit koně neojžděného.

Jiné rozdílnosti mezi porovnávanými pohádkami neshledáváme, přičemž obě pohádky končí útekem Ivana s Jelenou od cara a svatbou.

Další pohádka knihy má název **Bezruká**. Pojednává o sourozencích Fjordu a Olence, kterým jednoho dne umřeli rodiče. Sourozenci po jejich smrti odešli do jiné gubernie, kde si Fjord otevřel obchod a Olenka hospodařila v domácnosti. Žili si spokojeně až do doby, kdy se Fjord oženil. Jeho manželkou se stala čarodějnice, která neměla Olenku ráda. Fjorda proti Olence neustále štvála. Postupně rozbila všechnen nábytek v domě, usekla hlavu Fjordovu koni a zabila své právě narozené dítě a vše svedla na Olenku. Fjord Olenku odvezl do lesa, kde jí šavlí usekl obě ruce a utekl. Olenka zůstala v lese úplně sama. „*Nejdřív hrůzou a bolestí plakala, potom se vzchopila a šla, kam ji nohy nesly. Chodila dlouho lesem tam a sem, šaty si protrhala, hladem a žízni umdlávala, ale nakonec našla cestičku. Běží cestička, klikatí se, vede sestřičku ven z lesa, přímo z města. Tam se Olenka postavila před dům nejbohatšího kupce.*“²²⁸ Zde prosila, aby se nad ní lidé smilovali a dali jí aspoň kousek chleba. Z okna ji uviděl syn kupce, který se do ní na první pohled zamiloval. Olenku si vzal za ženu a čekal s ní děťátko. Zrovna ve chvíli, kdy se mělo dítě narodit, musel odjet do jiné gubernie, do města, v němž měl obchod Olenčin bratr. Nařídil rodičům, aby mu, až se dítě narodí, poslali dopis. Ve městě se usadil v domě Olenčina bratra. Když se dítě narodilo, rodiče mu poslali slíbený dopis. O všem se dozvěděla čarodějnice, kterou měl Olenčin bratr za ženu a dopis vyměnila. V jejím dopise stálo, že se Olence narodil napůl pes, napůl medvěd. Kupcův syn rodičům odpověděl, „*aby nic nedělali, aby na něj počkali, že sám přijede a rozhodne se, až dítě uvidí.*“²²⁹ I tento dopis čarodějnice vyměnila. V tom novém stálo, ať Olenku i s dítětem vyženou. Rodiče neradi vykonali instrukce, které přečetli. Olenka společně se synkem bloudila polem, nad studánkou jí zázračně narostly ruce. Po dlouhém bloudění došla do gubernie, kde žil její bratr se svou ženou. U nich prosila o nocleh. Bratříček, ani její muž, který zde neustále pobýval, ji nepoznali, nocleh jí ale poskytli. Olenka jim na oplátku vyprávěla příběh, který se doopravdy stal. Byl to příběh o ní samotné. Když ho Olenka

²²⁶ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 128.

²²⁷ KARNAUCHOVA, I. *Krásá nesmírná*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 124.

²²⁸ JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. Praha: Albatros, 2011, s. 142.

²²⁹ Tamtéž, s. 143.

dopověděla, její muž i bratr poznali, o koho se jedná a jak moc Olence křivdili. Čarodějnicí Fjord potrestal a Olenka odjela společně s manželem domů, kde žili šťastně až do smrti.

Pohádka o Olence a jejím bratru je součástí pohádkové sbírky jenom u Ježkové. V pohádkách Karnauchové ji nenajdeme.

Čarodějnice, jež byla manželkou Fjorda, se chtěla Olenky zbavit. Aby se jí to povedlo, vykonala strašlivé věci, které svedla na Olenku. „*Fjordova žena šla do stáje a manželovu milému koni usekla hlavu. S krvavou koňskou hlavou pak vyšla na zápraží, naříkala a čekala na muže. „Och, och, och! Vidiš, co tvá sestra udělala? Tvému nejmilejšímu koni usekala hlavu!“ Fjord u srdce zabořilo, ale řekl: „Nevadí, koupím si jiného koně.“ Třetího dne jde Fjord znovu do krámků, loučí se a Olence přikazuje: „Dej pozor na mou ženu, brzy se jí narodí děťátko.“ Toho dne čarodějnice opravdu porodila děťátko. Ale sotva přišlo na svět, zabila ho. Sedí nad mrtvým děťátkem, pláče, hlasitě naříká. Fjord přijde domů a jeho žena volá: „Och, och, och, muži milý! Vidiš, jaké je tvoje sestra? Jak jsem naše děťátko porodila, zabila ho!“²³⁰ Dětem jsou v této fázi textu předkládány kruté a surové motivy.*

Poslední pohádkový příběh knihy Baba Jaga, kostlivá noha má podtitul **Sluncova sestra**. Vypráví o careviči Ivanovi, který od narození nemluvil. Když carevič dospěl, přišel k němu sluha, jenž mu oznámil, že se mu brzy narodí sestra. Ta bude zlou čarodějnicí a vše pohltí. Sluha Ivanovi radil, aby šel k otci a poprosil ho o nejlepšího koně, ujel a alespoň on se zachránil. Ivan učinil vše, jak mu sluha poradil a začal mluvit. Když vyjel z paláce, sháněl se po nějakém místě, kde by mohl žít. Postupně navštívil 2 staré švadleny, Vytrhduba a Obrat'horu. U žádného z nich pobývat nemohl, neboť je zanedlouho čekala smrt. Ivan putoval dále, po nějakém čase přišel k paláci, kde žila Sluncova sestra. Ta se ho ujala a starala se o něj jako o vlastního synka. Ivanovi se zde dobře žilo, ale stýskalo se mu po domově. Jednou vystoupil na vysokou horu. Když z ní pohlédl dolů, nahlídl až do paláce. To, co viděl, mu přivodilo slzy v očích. I následující dva dny Ivan hleděl z hory na rodný palác a plakal. Sluncova sestra se ho vždy ptala, co se mu stalo. Ivan ji nejprve nechtěl pravdu vyjevit, nakonec ji řekl. Ivan neměl u Sluncovy sestry stání, chtěl domů. Sluncova sestra mu dala s sebou kouzelný kartáč, kouzelný hřeben a dvě omlazující jablka. Pomocí kartáče Ivan vykouznil hory a prodloužil život Obrat'horovi. Díky hřebenu prodloužil život Vytrhdubovi a omlazující jablka dal dvěma stařenkám. Ty mu na oplátku darovaly kouzelný šátek. Pokud se se šátkem mávlo, vylilo se veliké jezero. Poté, co Ivan přišel domů, sestra ho s láskou vítala. „*Posad' se bratříčku, zahraj mi na gusle. Já tě budu poslouchat a připravím oběd.*“

²³⁰ Tamtéž, s. 140.

Carevič vzal gusle, zamyšleně se probírá strunami. Slyší to myška, vyleze z díry ve stěně a zapiští: „Zachraň se, Ivane careviče! Tvá sestra nevaří oběd, ale šla si nabrousit zuby.“²³¹ Když to Ivan slyšel, vyběhl z paláce a jel zpět k Sluncově sestře. Jeho sestra, čarodějnice, se ho vydala stíhat. Ivan se však za pomoci Vytrhduba, Obrat'hory a šátku, jež dostal od stařenek, k Sluncově sestře přece jen dostal. I čarodějnice k Sluncově sestře došla a Sluncovu sestru prosila, aby jí dala alespoň Ivanovu hlavu. „Dobrá,“ řekla čarodějnice. „Ať si tedy se mnou Ivan stoupne na váhy, kdo koho převáží. Jestli ho převážím, tak ho sním, a jestli převáží on mě, ať mne zabije!“ Šli. První si sedl na váhy Ivan carevič, potom na ně lezla čarodějnice. Sotva na váhy jednou nohou vstoupila, vymrštilo to Ivana vzhůru takovou silou, že spadl rovnou do nebe, do paláce Sluncovy sestry. A zmije čarodějnice už navždycky zůstala na zemi!²³²

Podobně jako pohádka předcházející, ani tato není obsahem knihy Krása nesmírná. Nachází se pouze v pohádkové sbírce Ježkové.

Před smrtí Ivana zachránila myška, která vylezla z díry a šeptala: „Zachraň se, Ivane careviči! Tvá sestra nevaří oběd, ale šla si nabrousit zuby.“²³³ Na této ukázce jsou patrné prvky personifikace, zvířata mluví, chovají se jako lidé.

Po této pohádce v knize Baba Jaga, kostlivá noha najdeme už zmiňovaný slovníček. Ve slovníčku jsou dětským čtenářům objasňovány nejrůznější termíny pocházející zejména z ruské historie. Jsou to tyto pojmy: bojaři, car, carevna, carevič, carství, gubernie, gusle, kozáci, medovina, piroh, pika, ryzák, sivák, vraník.

Na konec této podkapitoly ještě uvedeme pohádky, které jsou součástí pohádkové sbírky Karnauchové, ale v pohádkách Ježkové je nenajdeme. Jedná se o následující pohádky: Dva Ivanové; Kuzma Brzobohatý; Marko Boháč a Vasil Nuzák; Létající koráb; O stříbrném talířku a šťavnatém jablíčku; Bílá kachnička; Dvě sestry; Kulihrášek; Člověk s měděným čelem; O medvídku, Vousáčovi, Horynovi a Dubinovi; Carevič Ivan a šedý vlk; Sviňka Zlatoštětinka; Krásná Marja Zlatovlasá a Váňuška; Po kolena zlaté nožky, po lokty stříbrné ruky, na každém vlásečku třpytivou perličku; Krása nesmírná.

²³¹ Tamtéž, s. 152.

²³² Tamtéž, s. 153.

²³³ Tamtéž, s. 152.

5. ÚPRAVY ALENY JEŽKOVÉ

Spisovatelka Alena Ježková adaptovala celkem tři knihy. Jedná se o publikace **Řecké báje**, **Staré pověsti české a moravské**, **Baba, Jaga kostlivá noha**. Přestože každá z knih představuje převyprávění jiného žánru literatury pro děti a mládež, mezi úpravami Ježkové nacházíme několik shodných rysů.

Při adaptaci všech knih byla autorka látkově závislá na pramenech, z nichž vycházela. Do knih zařadila většinu z textů literárních předloh. Kromě těchto textů je obsahem jejich adaptovaných děl několik příběhů, jež se v literárních vzorech nevyskytují.

Podstatnou spojitostí úprav Ježkové je jazyk děl. Ve všech případech autorka vytvořila moderní adaptace. Díla převyprávěla jednodušším, avšak poetickým jazykem. Jazykem, kterému současný dětský čtenář velmi dobře rozumí a je mu je blízký. Autorka často užívala emocionálně zabarvená slova, přirovnání či personifikace. Prostřednictvím těchto prvků dodala textu na atraktivitě a působivosti.

Texty veškerých literárních předloh Ježková zestručnila. Její příběhy většinou nepřesáhnou 5 stran, přičemž podstatnou část rozsahu zabírají ilustrace. Texty Ježková krátila vypuštěním popisných pasáží či vynecháním nepodstatných informací. Většinou užívala i věty jednoduché namísto složitých souvětí, jež můžeme vidět v literárních vzorech, z nichž vycházela.

Pro psaní vlastních jmen spisovatelka užívala modernějších tvarů. V díle *Staré pověsti české a moravské* pověst nazvala *O Bivojovi*, zatímco u literární předlohy (Jirásky) se pověst nazývá *O Bivoji*. V knize *Řecké báje* užívala jména jako Theseus, Prometheus či Herakles. Petiška ve *Starých řeckých bájích a pověstech* pojmenoval řecké hrdiny Théseus, Prométheus nebo Hérakles. Rozdíl mezi oběma publikacemi spočívá v kvantitě vokálu. Ježková volí názvy bez délky nad vokálem, Petiška s délkou.

I přes zmíněné úpravy Ježková zachovala hlavní dějové linie příběhů. Obsah jejích textů je s obsahem příběhů adaptovaných téměř totožný.

ZÁVĚR

Pojmu adaptace nejčastěji využíváme ve spojení s přídavným jménem filmová. Filmová adaptace představuje převedení určitého původního díla do podoby filmu. Mimo této adaptace existují také adaptace divadelní či literární. Adaptací divadelní je myšlen převod díla do formy hrané na jevišti. Adaptaci literární definujeme jako úpravu díla do podoby čtené.

V současné české literatuře nacházíme několik autorů, kteří se zabývají literárními adaptacemi. Jednou z literárních adaptátorek je Alena Ježková, která se věnuje adaptaci knih pro děti a mládež. Pro děti autorka převyprávěla báje, pověsti nebo pohádky. Báje Ježková adaptovala v knize s názvem **Řecké báje**. Hlavním pramenem, z něhož při psaní vycházela, byla kniha **Staré řecké báje a pověsti** od Eduarda Petišky. **Staré pověsti české** Aloise Jiráska upravila v díle **Staré pověsti české a moravské**. Znamé ruské pohádky, které převyprávěla Irina Karnachová, jež vyšly v souboru **Krása nesmírná**, Ježková adaptovala v knize s humorným názvem **Baba Jaga, kostlivá noha**.

V diplomové práci jsme se v rámci první kapitoly seznámili s osobností Aleny Ježkové. Nastínili jsme průběh její novinářské kariéry, i jiné významné počiny autorky.

V kapitole druhé jsme se věnovali literární tvorbě spisovatelky. Na začátku kapitoly jsme se dozvěděli, proč Ježková píše především knihy s historickou tematikou. Zmínili jsme také, že se k psaní dostala prostřednictvím dcery Markéty. Uvedli jsme všechny dosud vydané tituly autorky. Všechny tituly jsou seřazeny chronologicky na základě doby vzniku. Každá z knih je stručně charakterizována.

V kapitole třetí jsme se věnovali pojmu literární adaptace. Tento pojem jsme vysvětlili a následně představili některé z adaptátorů bájí, pověstí či pohádek.

V kapitole čtvrté jsme analyzovali adaptované knihy v díle Aleny Ježkové. Každou z knih jsme nejprve stručně charakterizovali, posléze jsme se věnovali její analýze na základě srovnání s literární předlohou. Literární předlohy, s nimiž jsme knihy Ježkové srovnávali, chápeme jako hlavní prameny spisovatelčiných knih.

V kapitole páté jsme poukázali na veškeré úpravy, pomocí kterých autorka převyprávěla texty literárních předloh. Pro adaptace Ježkové je společných několik znaků. Do všech adaptovaných knih autorka zařadila kromě příběhů, které vzala z původní knihy, i několik textů navíc. V knize **Řecké báje** to je příběh Stvoření světa, v publikaci **Staré pověsti české a moravské** např. text **O kněžně Ludmile**, v pohádkové sbírce **Baba Jaga, kostlivá noha** např. pohádku s názvem **Mrazík**. Všechny adaptované knihy jsou zároveň převyprávěné

jednoduchým a poetickým jazykem. Jazykem, který není pro dětského čtenáře příliš složitý a rozumí mu. Texty literárních předloh Ježková ve svých knihách zestručnila, z příběhů vypustila dlouhé popisné pasáže a rozsáhlá souvětí. Na všech zmíněných knihách Ježková spolupracovala s předními českými ilustrátory, kteří mají na úspěchu knih nemalý podíl. Jedná se o tyto umělce: Michaela Kukovičová, Renáta Fučíková a František Skála mladší.

O úspěchu autorčiných knih svědčí četná ocenění. Za knihu Řecké báje získala v roce 2010 Sukovu cenu knihovníků. Publikace Staré pověsti české a moravské byla oceněna Sukovou cenou učitelů (2005), Sukovou cenou knihovníků (2005), Nakladatelskou cenou Albatros (2005) či Mezinárodním oceněním „White Raven“ (2006). V roce 2005 patřila podle ankety SUK – Čteme všichni k 20 nejčtenějším knihám, a také v rámci této ankety obsadila 5. místo. Kniha Baba Jaga, kostlivá noha se zařadila mezi 20 nejčtenějších knih roku 2011, přičemž v této anketě obsadila 11. příčku.

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura primární

JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011. 155 s. ISBN 978-80-00-02695-4.

JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2009. 178 s. ISBN 978-80-00-02413-4.

JEŽKOVÁ, A. *Staré pověsti české a moravské*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2010. 140 s. ISBN 978-80-00-02699.

JIRÁSEK, A. *Staré pověsti české*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 2011. 321 s. ISBN 978-80-7459-022-1.

KARNAUCHOVA, I. V. *Krása nesmírná*. 9. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1989. 224 s. ISBN neuvedeno.

PETIŠKA, E. *Staré řecké báje a pověsti*. 8. vyd. Praha: Albatros, 1986. 235 s. ISBN neuvedeno.

Literatura sekundární

ČEŇKOVÁ, J. et al. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 171 s. ISBN 80-7367-095-X.

DOLEJŠÍ, P. *Školní slovník českých spisovatelů: 331 českých spisovatelů od počátků písemnictví do současnosti*. 6. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší, 2005. 287 s. ISBN 80-86480-58-5.

HUTAŘOVÁ, I. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež- 2. část*. 1. vyd. Praha: Tauris, 2007. 114 s. ISBN 978-80-211-0545.

LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

MOCNÁ, D. et al. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

SEDLÁČEK, A. *Historické pověsti lidu českého*. 5. vyd. Praha: Melantrich, 1998. 345 s. ISBN 80-7023-280-3.

SIROVÁTKA, O. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. 183 s. ISBN 80-85010-06-2.

ŠMAHELOVÁ, H. *Návraty a proměny: Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989. 232 s. ISBN neuvedeno.

ŠUBRTOVÁ, M. et al. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II., Čeští spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2012. 465 s. ISBN 978-80-7277-506-4.

URBANOVÁ, S. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2003. 363 s. ISBN 80-7198-548-1.

URBANOVÁ, S. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století. (Reflexe české tvorby a recepce)*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2004. 457 s. ISBN 80-7220-185-9.

URBANOVÁ, S.; ROŠOVÁ, M. *Žánry, osobnosti, díla: (historický vývoj žánrů české literatury pro děti a mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2005. 239 s. ISBN 80-7368-046-7.

Cesty současné literatury pro děti a mládež. 1. vyd. Slavkov u Brna: BM Typo, 2005. 111 s. ISBN 80-903339-6-6.

Děti opeřeného hada: mýty, legendy a pohádky mexických indiánů. Praha: Lidové noviny, 1996. 160 s. ISBN 80-7106-179-4.

Slovník literární teorie. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. 468 s. ISBN neuvedeno.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 5, M-O. 1. vyd. Praha: Diderot, 1999. 507 s. ISBN 80-902555-7-4.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 6, P – R. 1. vyd. Praha: Diderot, 1999. 482 s. ISBN 80-902555-8-2.

Časopisy

FENCLOVÁ, M. Radši píšu pohádky než o svých milencích. *Ona dnes.* 2012, roč. 23, č. 25, s. 10-15. ISSN 1210-1168.

HLOUŠOVÁ, V. Kniha je přímo magická věc. *Knižní novinky.* 2008, roč. 7, č. 6, s. 26. ISSN 1213-7073.

KLEMENT, J. Pro děti a mládež. *Lidové noviny.* 2006. roč. 19, č. 78, s. 6. ISSN 1213-1385.

KUBÍČKOVÁ, K. Knižky školou povinné. *Mladá fronta Dnes.* 2012, roč. 23, č. 66, s. 8-10. ISSN 1210-1168.

MALÝ, R. Nesmírná krása kostlivé nohy. *Tvar.* 2011, roč. 22, č. 15, s. 23. ISSN 0862-657X.

PILÁTOVÁ, M. Dejte si dračí polévku. *Lidové noviny.* 2011, roč. 24, č. 182, s. 9. ISSN 1213-1385.

VÁŘEJKOVÁ, V. Obnovený lesk pověstí. *Ladění*. 2005, roč. 10, č. 4, s. 17-19. ISSN 1211-3484.

Babo Jago, stůj, nijak nečaruj! *Hospodářské noviny*. 2011, roč. 55, č. 152, s. 11. ISSN 0862-9587.

Kostlivá noha pro děti. *Týden*. 2011, roč. 18, č. 22, s. 82. ISSN 1210-9940.

Elektronické zdroje

BLANDA, R. *Rozhovor s Alenou Ježkovou*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.kdb.cz/novinky/6/rozhovor-s-alenou-jezkovou.html?id-kategorie=724>.

HÁCHOVÁ, M. *Spisovatelka Alena Ježková: Kláštery jsou pro mě mentální lázně*. [online]. [cit. 12. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.vlasta.cz/clanky/zabava/3662-spisovatelka-alena-jezkova-klastery-jsou-pro-mentalni-lazne/>.

HERMAN, M. *O přepsaných bájích Eduarda Petišky*. [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné z <http://www.citarny.cz/index.php/autori/rozhovory/2293-recke-baje>.

JEŽKOVÁ, A. *Alena Ježková*. [online]. [cit. 26. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/autorka/>.

JEŽKOVÁ, A. *Baba Jaga, kostlivá noha*. [online]. [cit. 26. 5. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/knihy/baba-jaga-kostлива-noha/>.

JEŽKOVÁ, A. *Holky z fildy*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/projekty/1-holky-z-fildy.html>.

JEŽKOVÁ, A. *Řecké báje*. [online]. [cit. 29. 5. 2014]. Dostupné z <http://www.alenajezkova.cz/knihy/recke-baje/>.

MUSILOVÁ, M. *Pojďme se podívat na pověsti*. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z http://knihovnici-tabor.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=464&Itemid=60.

OPPELT, R. *Rozhovor: V klášteře platí jiný čas než venku, říká spisovatelka Ježková*. [online]. [cit. 12. 4. 2014]. Dostupné z http://www.metro.cz/rozhovor-v-klastere-plati-jiny-cas-nez-venku-rika-spisovatelka-jezkova-1nr-/metro-extra.aspx?c=A130614_131203_metro-extra_row.

PILÁTOVÁ, A. *Alena Ježková, spisovatelka*. [online]. [10. 4. 2014]. Dostupné z http://www.radioservis-as.cz/archiv14/15_14/15_titul.htm.

SMÍŠEK, Z. *Jak bydlí spisovatelka Alena Ježková u klášterních zdí*. [online]. [cit. 13. 4. 2014]. Dostupné z <http://www.novinky.cz/bydleni/jak-bydli-vip/311865-jak-bydli-spisovatelka-alena-jezkova-u-klasternich-zdi.html>.

SUK, R. *Akce 60 let na křídlech Albatrosu – připomeňte si své oblíbené pohádkové hrdiny*. [online]. [12. 4. 2014]. Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/akce-60-let-na-kridlech-albatrosu-pripomente-si-sve-oblibene-pohadkove-hrdiny-17s-/p_scifi.aspx?c=A091101_182459_p_scifi_hpe.

Alena Ježková: Knihy jsou v životě člověka nezastupitelné. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z <http://zena-in.cz/clanek/alena-jezkova-knihy-jsou-v-zivote-cloveka-nezastupitelne>.

Rozhovor s Alenou Ježkovou o její nové knize “Strážci pražských ulic“. [online]. [cit. 10. 4. 2014]. Dostupné z <http://mladazena.maminka.cz/scripts/detail.php?id=278606>.

Výzvy mě berou- rozhovor se spisovatelkou Alenou Ježkovou. [online]. [cit. 7. 6. 2014]. Dostupné z <http://www.babinet.cz/clanek-9865-vyzvy-me-berou-rozhovor-se-spisovatelkou-alenou-jezkovou.html>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Ivona Cacková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Vlasta Řeřichová, CSc.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Literární adaptace v díle Aleny Ježkové
Název v angličtině:	Literary adaptations in the work of Alena Ježková
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na problematiku literární adaptace v díle Aleny Ježkové. První část práce je věnována osobnosti Aleny Ježkové, její literární tvorbě a literární adaptaci. Druhou část práce představují adaptované knihy v tvorbě Aleny Ježkové. Tyto knihy jsou analyzovány z hlediska srovnání s literární předlohou.
Klíčová slova:	Alena Ježková, literatura pro děti a mládež, literární adaptace, literární adaptace bájí, literární adaptace pověstí, literární adaptace pohádek, Řecké báje, Staré pověsti české a moravské, Baba Jaga, kostlivá noha.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis is focused on the literary adaptations in the work of Alena Ježková. The first part is devoted to the personality of Alena Ježková, her literary creation and literary adaptation. The second part presents the adapted books in the work of Alena Ježková. These books are analyzed from the view of comparison to the original.

Klíčová slova v angličtině:	Alena Ježková, literature for children and young people, literary adaptations, literary adaptations of the myths, literary adaptations of the legends, literary adaptations of the fairy tales, Řecké báje, Staré pověsti české a moravské, Baba Jaga, kostlivá noha.
Přílohy vázané v práci:	--
Rozsah práce:	116 stran (232 909 znaků)
Jazyk práce:	Český jazyk